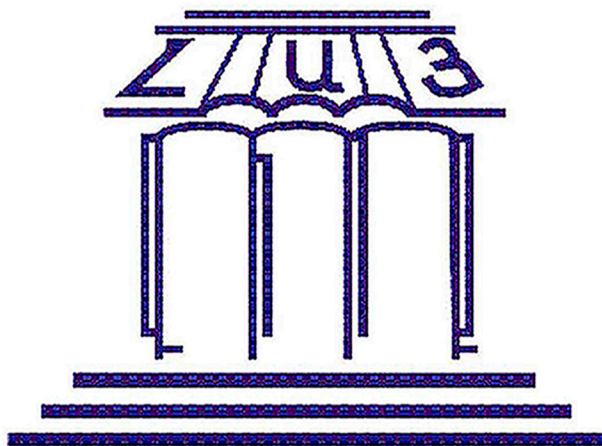




Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository



Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

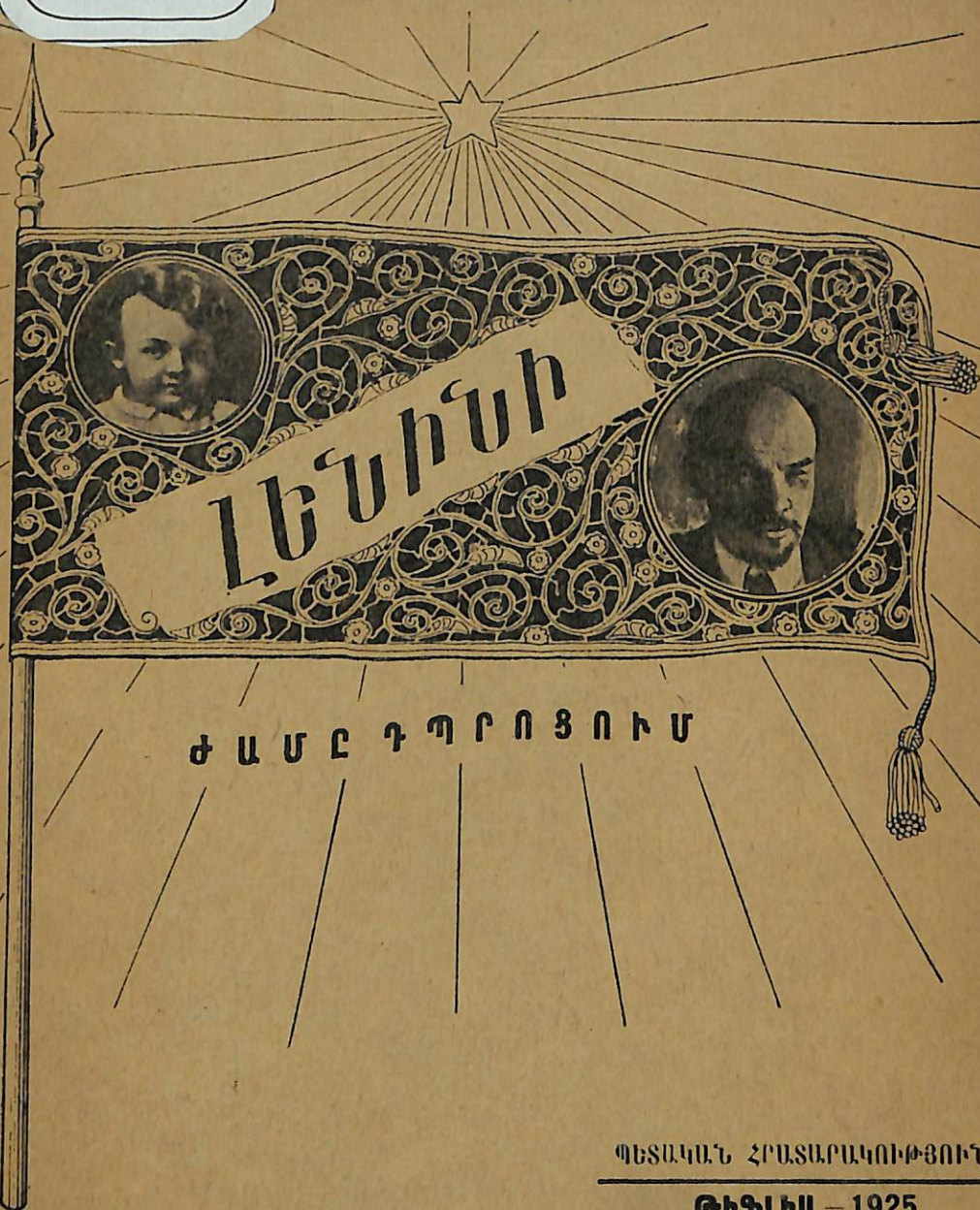
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2581



ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԹԻՖԼԻՍ – 1925

3K26

L-35

07 JUN 2005

Վրաստանի Լուսավորման Գլխավոր Սոցիալական Դաստիարակության
Գրական-Գեղարվեստական Բաժին

3K26
L-35

20 NOV 2009

ԼԵՆԻՆԻ ԺԱՄԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳԻՐԲ

I ԸՍՏԻՃՆԻ ԸԹԵՏՏՆՔՆԵՐՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՄԸՐ

Վ. Ն. ՇՈՒԼԳԻՆԻ ՅԵՎ Կ. Տ. ՍՎԵՐԴԼՈՎՍԻ
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՄԲ

Թ ու լ լ և տրված Պետական Գիտական Խորհրդի Գիտ.-
Մանկավարժական սեկցիայի կողմից

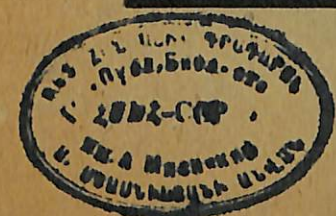
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՌՈՒՍԵՐԵՆ 2-ԻԴ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԹԻՖԼԻՍ — 1925

1763
14784
8007

12860



ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԻԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԻՋՈՒԹՅԱՆ
ԿԵՆՏՐԱԼԻ ՎԵՐԿԵՐՊՈՒՄԸ

11 SEP 2013

2581

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն

Սիրելի փոքրիկ ընթերցողներ, այս գիրքը մենք լույս ենք ընծայում բանվորների ու գյուղացիների թանգազին առաջնորդ, մանուկների բարեկամ Վ. Ի. Լենինի մահվան տարեդարձի առիթով:

Այս գրքում դուք կը կարդաք ու կը տեսնեք, թե ինչպես ուսումնասիրելով բանվորների յերեխաները սիրում, հարգում և հիշում են Լենինին:

Ուսումնասիրելով և գյուղացիների յերեխաների համար հեղափոխության այս վերջին յոթ տարիների ընթացքում Լենինը դարձավ հերոսական ձգտումների, նմանողությունների աղբյուր: Նրա կյանքի, գործունեության, աշխատանքի յուրաքանչյուր վարկյան և վերջապես մահը արտացոլում են նրանց սանդղափորությունների մեջ:

Յերեխաները լիովին արտացոլում են այն սերն ու սերտ կապը, զոր այս վերջին տարիներում հաստատվել էր Իլիչի և նրանց հայրերի ու մայրերի միջև. նրանք արտացոլում են աշխատավորության մեծ վիշտը Լենինի կորստյան առթիվ, նրանց ատելությունը դեպի թշնամին ու նրանց պատրաստակամությունը պայքարելու իրենց սիրելի առաջնորդի պատվերները իրականացնելու համար:

Այն, ինչ զոր դուք կը կարդաք այս գրքում, հնարավորություն կը տա ձեզ դատելու այն մասին, թե Վորքան ուժեղ և խորն են ազդել նոր հովերը



48945-65



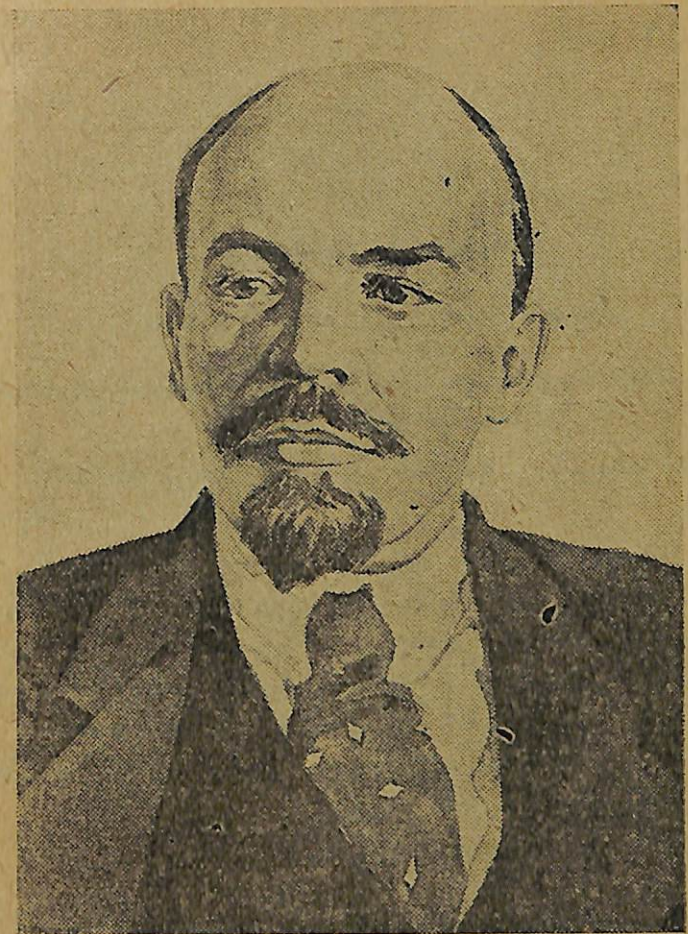
ռուս յերեխաների վրա, ինչ իղձերով են ապրում նրանք, ինչի յեն ձգտում, ինչի համար են պատ-
րաստվում. այս բոլորից հետո ձեզ համար պարզ
կը լինի, թե վորքան դուք հարազատ ու մոտ եք մի-
մյանց:

Դուք, Վրաստանի ու Հայաստանի յերեխաներ,
ինչպես և ձեր հայրերն ու մայրերը, բանվորներն ու
բանվորուհիները, գեղջուկներն ու գեղջկուհիները,
խորն ապրեցիք այն մեծ դժբախտությունը, վոր
հասավ մեր հանրապետությունների աշխատավո-
րության:

Դուք այժմ շատ եք խոսել, գրել նրա մասին,
նկարել նրան՝ և լավ կը լիներ, յեթե այդ բոլորը ժո-
ղովքեր ու մի այսպիսի գիրք հրատարակվեր թան-
գազին Լենինի հիշատակին:

Ձեզ մոտ, դպրոցներում ու մանկապարտեզնե-
րում կան պատի թերթեր, ամսաթերթեր, նկարներ,
փոտանավորներ. հարկավոր ե ժողովել դրանցից քիչ
թե շատ պետքականներն և ուղարկել Վրաստանի
Լուսժողովի Գլ. Սոց. Դաստ. Գրական-Գեղարվեստա-
կան Բաժնին: Մենք կը վերցնենք բոլոր արժեքավոր-
ներն ու լավերը և մի գիրք կը հրատարակենք, վորպես
զի դուք, յերեխաներ, կարողանաք շատ ու շատ կար-
գալ Լենինի մասին և իմանալ, թե ինչպես եր ապ-
րում և աշխատում Լենինը և վորպեսզի ռուս բան-
վորության յերեխաներն իմանան, վոր դուք ել նը-
րանց պես սիրում ու գնահատում եք Լենինին և
դուք ել սովորում ու շատ եք աշխատում, վորպեսզի
ինքներդ ել դառնաք այնպիսի մեծ, լավ, օգտակար
մարդ, ինչպիսին եր Լենինը:

Մարիա Որախելաշվիլի



ԼԵՆԻՆԸ - ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ

«Քիչ ե այն, վոր դուք պետք ե միացնեք ձեր բոլոր
ույժերը բանվորա-գյուղացիական իշխանությանը
նեցուկ լինելու համար: Այդ դուք պետք ե անեք:
Բայց այդ բաժական չե: Դուք պետք ե կառուցեք
կոմ:մունիստական հասարակություն»:

ԼԵՆԻՆԻ ԱՆԿՅՈՒՆ

Ա Ր Զ Ա Ն Ա Վ Ր ՈՒ Թ Ե ՈՒ Ն

6 կրտսեր խմբակների կոմիտեատականների 1924 թ. հուն-
վարի 29-ի նիստի:

Ժողովի որակարգը. Լ. Լենինի անկյուն սարքելու
մասին:

Վորոշեցին. սարքել Լենինի անկյունը դահլիճում: Ով
կարող է՝ պետք է բերի լրագրներից կտրած կտորներ,
Լենինի պատկերները, գրքույկներ նրա մասին, սեփական
պատմվածքներ, հիշողություններ, նկարներ:

Ընտրել ամեն մի խմբակի ներկայացուցիչներից մի
հանձնաժողով անկյունը սարքելու համար:

Նախագահ Գալյա Անդրիանովա
Քարտուղար Միշա Մինին

ՃԱՌ ԻԼԻՉԻ ՀԻՉԱՏԱԿԻՆ

Թանգազին ընկերներ, այս առաջին անգամն է, վոր
մեր մեծ առաջնորդի մահից հետո մենք հավաքվել ենք
այս դահլիճում: Թանգազին ընկերներ, յես ձեզ կը պատմեմ
Լենինի մասին: Լենինը շատ էր սիրում յերեխաներին:
Ընկեր-յերեխաներ, Լենինը մինչև իր կյանքի վերջին րո-
պեն աշխատում էր: Մենք ել, յերեխաներ, որինակ վերց-
նենք Լենինից և աշխատենք:

Յե. Լյուբիմովա

ՄՈՍԿՎԱ ՌԻՂԱՐԿՎԱԾ ՆԱՄԱԿ

28 հունվարի

Այս նամակը գրում եմ ձեզ, վոր դուք մանրամասն գրեք մեզ ընկ. Լենինի մասին: Մենք այստեղ ապրում ենք փոքրիկ քաղաքում: Մեզ հաղորդեցին Լենինի մահվան մասին հունվարի 23-ին, ցերեկվա ժամը 12-ին: Հունվարի 24-ին մենք սգահանդես կատարեցինք Լենինի մահվան առիթով Կարմիր հրապարակում. այնտեղ ճառեր խոսեցին նրա մասին, փոմանք մինչև անգամ լաց եյին լինում: 27-ին պատվեցինք Լենինի թաղումը: Յերեկոյան ժամը 6-ին Կարմիր հրապարակում կերոններ վառեցին, նվազում եր փողավոր յերաժշտախումբը և թնգանոթներ եյին գցում: Բայց մենք շատ կուզեյինք ընկ. Լենինի մասին իմանալ ամեն բան մանրամասնաբար: Դուք ապրում եք Մոսկվայում, ամեն բան գիտեք և, անշուշտ, տեսել եք նրան: Մենք ել շատ կուզեյինք տեսնել նրան, բայց մենք շատ հեռու յենք ապրում ձեզանից և շատ քիչ բան գիտենք ընկ. Լենինի մասին: Շատ լավ կը լիներ, վոր մեզ մանրամասն նկարագրեյիք ամեն բան:

Սպասում ենք պատասխանի:

Նինա Զավյալովա

ՍԵՐՅՈԺԱ ՖԱԼԵՅԵՎԻ ՆԱՄԱԿԸ

Հունվարի 22-ին, այսինքն այն արյունալի կիրակա տարեկեցին, յերբ ցար Նիկոլայ յերկրորդի հրամանով Պետրոգրադում գնտակահարեցին բանվորներին, յես լսեցի, վոր մեռել ե մեր մեծ ուսուցիչը — Վլադիմիր Իլիչ Լենինը: Յես շատ խղճացի նրան. յես յերբեք չեմ տեսել նրան կենդանի ժամանակ, բայց նրա պատկերները շատ եմ տես-

սել: Յես նրա պատկերը կրում եյի կրծքիս վրա. նրա մասին իմացել եյի Լյոշից, քրոջս ամուսնուց, վոր նա լավ մարդ ե, փրկել ե բանվորներին բուրժուաներից: Յես շատ եմ սիրում նրան Մորաքույրս փող տվավ ինձ. այդ փողը պահեցի և այժմ ուղարկում եմ անխնամ յերեխաներին:

Սերյոժա Փալեյեվ

ԼԵՆԻՆԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆՈՒՄ Ե ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ 1917 ԹՎԻՆ

Շվեյցարիայից մենք դուրս յեկանք առաջին խմբի հետ, վորի մեջ եյին ընկեր Լենինը, Կրուպսկայան, Զինովեր, Սոկոլնիկովը, Ռադեկը և ուրիշներ: Գալիս եյինք վագոնով, վորտեղ լավ և ուրախ ժամանակ եյինք անցկացնում: Ճանապարհին կայարաններում դիմավորում եյին մեզ ընկերները դրոշակներով և յերաժշտությամբ: Ռուսական սահմանին վոր մոտեցանք, յես վախեցա, — տեսա ուս ժանդարմի. նրանք այնպես չեն, ինչպես Շվեյցարիայում վոստիկանները: Մեզ ամենքիս խուզարկեցին և բաց թողին: Պետրոգրադ հասանք գիշերվա ժամը տասներկուսին: Մեզ դիմավորեցին դրոշակներով և յերաժշտությամբ: Ընկ. Լենինին բարձրացրին ձեռքերի վրա և տա-րան դեպի ամբիոնը, ուր նրան վողջուհում եյին ամենքը մինչև առավոտ:

Ռոբա Ռոզովսկի

ԻԼԻՉԸ ԹՎՔՆՎՈՒՄ Ե

1917 թվի հոկտեմբերին, Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից առաջ, ուշ գիշեր, յերբ յես ու քույրս նստած եյինք մենակ, դուռը սաստիկ ձեծեցին: Մայրիկն այն ժա-



Լենինի վերադարձը արհամարհանից 1917 թվին

մանակ կոռուպցիայի մեծ տարածումը (կարծեմ վարիչ եր), բա-
կուամբ: Մենք վաղեցիներ դեպի գուռը և հարցրինք՝ «Ո՞վ
է»: Անձանոթ մի ձայն սկսեց խնդրել, վոր գուռը բաց
անենք: Չեյինք բաց անում, բայց անձանոթը կարողացավ
ապացուցել, թե ուզում է տեսնել մայրիկին, և մենք,
չնայելով վոր մայրիկին արգելել եր, գուռը բաց արինք:
Ներս մտավ մի ծերունի կապույտ ակնոցներով: Շատ սի-
րալիք ժպտալով՝ նստեց, իսկ մենք զարմացած նայում
էինք նրան: Մայրիկը, սեղանատանը ճրագ տեսնելով,
վազելով յեկավ: Հանդիմանեց մեզ, հետո նայեց անձանոթ
ծերունուն և հարցրեց նրա անունը: Ծերունին, այսինքն
լնկ. Լենինը (յես հետո իմացա, վոր նա յեր) զարմացած
հարցրեց՝ «Մի՞թե չեք ճանաչում»: Մայրիկը յերկար դի-
տում եր և, վերջապես, ճանաչեց: Հետո սկսեցին խոսել,
իսկ մեզ մայրիկն ասաց, վոր գնանք քնենք: Յես համա-
ռեցի (հետաքրքրվում էյի, թե ով է այդ անձանոթ մարդը),
բայց ծերունին նայեց ինձ և ասաց՝ «Գնա քնի: Տես աչ-
քերդ փակվում են»: Ել ինչ կարող էյի անել. քանի վոր
աչքերս փակվում էյին, կընշանակե՞ պետք է գնայի քնելի:
Վ. Պավլովա

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ԽՈՐՀՐԳՈՒՄ

Յես դեռևս շատ փոքր էյի: Հինգ տարեկան էյի:
Մայրս տարավ ինձ ցույցին, յերր սպանել էյին Կարլ
Լիբկնեխտին և Ռոզա Լյուքսեմբուրգին: Մոսկվայի Խոր-
հրդում հանդիպեցինք լնկ. Լենինին և Սվերդլովին: Ընկեր
Սվերդլովը ձեռքիցս բռնեց, մոտ տարավ լնկ. Լենինին և
ասաց թե՛ սա Յեմելյանի աղջիկն է: Ընկ. Լենինը խոտեց
ինձ և ասաց, թե սա իսկական կոմունիստուհի կը դառ-
նա. հետո ելի բաներ ասաց և թողեց:

Մարիաննա Կիրսանովա



Մ. Գրիգորյան (Սեւան)

«ԽՓԵԼ-ՓՆՍՉԵԼ»

Մի անգամ հայրիկս գնաց սանատորիա Վլադիմիր Իլիչի մոտ, ինձ ու յեղբորս ել Վերցրեց իր հետ։ Յես ու Ադյան սկսեցինք խաղալ այգում, իսկ հայրիկը խոսում եր Վլադիմիր Իլիչի հետ զանազան գործերի մասին։ Հետո սկսեցինք «Լափել-փախչել» խաղալ Վլադիմիր Իլիչի հետ, և յես բռնեցի նրան թևից։ Նա թևը խլեց ձեռքիցս, սկսեց ծիծաղել ինձ վրա և ասաց.

«Չբռնեցիր, չե՛»։ Յես հարցրի. «Ի՞նչպես թե չբռնեցիր»։ Բայց նա պատասխանեց.

«Դու բռնեցիր իմ բաճկոնը, և վոչ թե ինձ», ու վազեց։

Այդ ժամանակ Վլադիմիր Իլիչի ձեռքը վիրավորված եր, և նա բաճկոնի թևը չե՛ր հագնում։ Այդպիսով յես ստիպված եյի նորից վազել նրա յետևից, վոր բռնեմ։

Վերա Սվերդլովա

ԿՐԵՄԼԻ ԲՆԿՈՒՄ

Այս 1921 թվին եր։ Յես, Շուրիկը, Վիտյան և Գոտյան գնում եյինք մանկապարտեզ։ Ճանապարհին Կրեմլում հանդիպեցինք Լենինին։ Յես հարցրի Շուրիկին՝ «Այս Լենինն ե, չե՞»։ Այն ժամանակ Վիտյան ասաց՝ «Յեկեք մոտենանք»։

Վլադիմիր Իլիչը կանգնած եր ժողովուրդի դռան մոտ, ձեռքերը զրպանում. այդ ժամանակ նրան լուսանրկարում եյին։ Մենք չեյինք վստահանում մոտենալ միանգամից, վախենում եյինք խանգարել, բայց յերբ Վլադի-

միր Իլիչին լուսանկարեցին, մենք մոտ գնացինք: Նա հարցրեց մեզ. «Ո՞ւր եք գնում, յերեխայք»: Մենք ասացինք՝ «Մանկապարտեզ»: Նա հարցրեց հեռու և վճռեց և մեր մանկապարտեզը:

Իզոր Պետերսոն

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵԶՈՒՄ

Յես գնում եյի մանկապարտեզ: Այնտեղ շատ ընկերներ ունեյի: Մի անգամ արդեն պատրաստվում եյինք տուն գնալու, յերբ ընկերներիցս մեկն ասաց, թե մի ինչ-վոր մարդ է յեկել:

Մենք հարցրինք մեր դաստիարակչուհուն՝ ո՞վ է այդ: Նա ասաց մեզ, թե այդ Վլադիմիր Իլիչ Լենինն է յեկել: Բարեկեցիկ նրան, սկսեցինք պատմել, թե ինչ ենք անում մանկապարտեզում: Մեզ մոտ մի քիչ մնալուց հետո նա ասաց մեզ.

— Յերեխայք, պետք է գնալ աշխատելու:

Յես, Շուրիկն ու Վիսյան ճանապարհ գրինք նրան մինչև Կրեմլ:

Ճանապարհին նա դարձյալ շարունակ հարցումիորձ եր անում մեզ մանկապարտեզի, մեր խաղերի և պարասյունների մասին:

Իզոր Պետերսոն

ՏՈՆԱԾԱՌ ԺՈՂԿՈՄԽՈՐՀՈՒՄ

1922 թվին Ժողկոմխորհում տոնաժառ եր սարքված Կրեմլում ապրող յերեխաների համար: Յես ել պիտի գնայի: Բոլոր յերեխաները վոր հավաքվեցին, վարժուհին ասաց մեզ, թե այս բոլորին կը գա մեզ մոտ Վլադիմիր

Իլիչ Լենինը: Մենք ուրախացանք և սկսեցինք անհամբեր սպասել նրան: Շուտով դուրս յեկավ մեզ մոտ Վլադիմիր Իլիչը և սկսեց ինչ-վոր բաներ ասել մեզ, միտս չե ինչ, բայց ուրախ ծիծաղում եր խոսելիս, և մենք ել ուրախանում եյինք: Հետո մենք ամենքս շուրջպար բռնեցինք և սկսեցինք յերգել տոնաժառի յերգը: Լենինը նույնպես շուրջպար եր բռնել մեզ հետ: Մենք ամենքս ուզում եյինք նրա կոխքին լինել. այն ժամանակ հերթ գրինք և ամենքս մի քանի բոլակ պտտվում եյինք տոնաժառի շուրջը նրա ձեռքից բռնած: Նա ուրախ ծիծաղում եր, և մենք ամենքս ել ծիծաղում եյինք և շատ ուրախ եյինք: Հետո յես տեսա նրան դարձյալ մի քանի անգամ Կրեմլի բակում: Մի անգամ ել յես գնում եյի հայրիկիս հետ և հանդիպեցի նրան. նա բարեկեց հայրիկիս և հարցրեց՝ «Իսկ սա ո՞վ է»: Հայրիկս ասաց՝ «Սա իմ աղջիկն է»: Իսկ Լենինը հարցրեց՝ «Կոմմունիստուհի յե՞ս»: Յեվ ծիծաղեց: Յեվ վերջին անգամ յես նրան տեսա դադաղի մեջ Միլոթյունների Տանը. նա այլևս չեւ ծիծաղում, այլ պառկած եր փակ աչքերով, և յես շատ տխրեցի. յես իմացա, վոր նա այլևս չի ժպտա: Յես հաղիվ եյի զսպում արտասուքներս, իսկ շատ յերեսխաներ լալիս եյին:

Գալյա Անդրիանովա

ՅԵՐԲ ԳՆՈՒՄ ԵՅԻՆՔ ԳԵՏՆԱԽՆՉՈՐ ԲԵՐԵԼՈՒ

1921 թվին յես ու մայրս գետնախնձոր բերելու համար գնում եյինք Գորկի գյուղը, ուր առաջին անգամ տեսա Վ. Ի. Լենինին: Մենք գնում եյինք սայլով մի գյուղացու հետ: Գետի մոտով անցնելիս գյուղացին ցույց տվավ մեզ ձուկ վորսացողների, վորոնց մեջ նստած եր ընկ.

Լենինը: Նա հագած էր իր սև պիջակը և կեպին: Նա ել
եր ձուկ՝ վորսում, ինչպես և նրան շրջապատող բոլոր գյու-
ղացիները: Յերկրորդ անգամ յես տեսա նրան Կարմիր
հրապարակում ճառ ասելիս: Իսկ յերրորդ անգամ տեսա
դագաղում պառկած Միլոթյունների Տան Սյունազարդ
դահլիճում:

Ինչքան ցավալի յե, վոր մեր թանգագին պարագլուխը
մեռավ. բայց նրա գործը կենդանի յե. մենք կըշարունա-
կենք այդ գործը և ավելի կը սեղմենք Ռ. Կ. Կ. շարքերը:

Ա. Դմիտրիյեվ:

ՍՎԵՐԴԼՈՎՅԱՆ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

Յես բնակվում եյի Կրեմլում, Զուգովի մենաստա-
նում: Մի անգամ գնացի Յա. Մ. Սվերդլովի անվան դահ-
լիճը: Այդ դահլիճը գտնվում էր Կրեմլում, Համառուսա-
կան Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի շենքում: Յերբ
գնացի այնտեղ, դռան մոտ կային շատ յերեխաներ և հա-
սուն մարդիկ: Զարմացա, թե ինչու այսոր այդքան շատ
ժողովուրդ է հավաքվել: Ինձ ասացին, թե այսոր այստեղ
ճառ է խոսելու Վ. Ի. Լենինը: Ուրախացա, վորովհետև
Վլադիմիր Իլիչին դժվար էր տեսնել, և յես պարծենում
եյի, վոր կը տեսնեմ նրան: Յես տարվել եյի խոսակցու-
թյամբ և չտեսա, թե ինչպես մոտեցել էր մեզ Վլադիմիր
Իլիչը: Յես յերկար ժամանակ յետ չեյի նայում, մինչև
վոր չասացին: Վլադիմիր Իլիչը հարցրեց մեզ. «Յերեխայք,
ինչո՞ւ յեք կանգնել այստեղ, կը մրսեք»: Պատասխանեցինք,
թե մեզ չեն թողնում: Վլադիմիր Իլիչն ասաց. «Յեկեք,
յես ձեզ կը պահեմ վերարկուիս տակ», ու ծիծաղեց: Մենք
հասկացանք, վոր նա կատակ է անում, և նույնպես ծի-



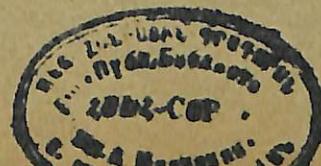
Վ. Ի. Լենինը յեվ Ն. և Կուզակայան յերեխանց հետ

ծաղեցինք: Նա ուզում էր ելի ինչ-վոր ասել, բայց նրան
կանչեցին, և նա գնաց: Բայց ինձ այնուամենայնիվ աջողկեց
մտնել դահլիճ և լսել Վլադիմիր Իլիչ Լենինի ճառը:

Գ. Պրոկոֆիև

ԻԼԻՉԸ ՅԵՎ ԲԱՆՎՈՐՆԵՐԸ

Այս սրանից յերկու տարի առաջ էր: Յես գնացի մայ-
րիկի մոտ. նա աշխատում էր Դվորցովայա փողոցում Կրեմ-
լում ուրիշ բանվորների հետ: Գարուն էր, փողոցում տաք



եր, դարնանային արևը արագ հալում եր ձյունը: Բանվորները մաքրում էին ճանապարհը: Անցավ մի քանի ժամանակ, բանվորները նստեցին հանգստանալու և սկսեցին զրույց անել իրար հետ: Հանկարծ բանվորներից մեկն ասաց. «Տեսե՛ք, Լենինը գալիս է»: Յես վոչ մի անգամ չեյի տեսել այդ մարդուն, բայց շատ եյի լսել նրա մասին և յերևակայում եյի, թե խիստ լուրջ մարդ է: Ու ի՞նչ, յերբ բանվորներին մոտեցավ, բոլոր բանվորները մեկ մարդու պես բարև տվին. «Բարև ձեզ, Վլադիմիր Իլիչ»: Նա ժպտաց, բարևեց ու, մի քիչ կանգնելով, սկսեց խոսել բանվորների հետ: Այստեղ բանվորներն սկսեցին թամբաքու ծխել: Վլադիմիր Իլիչը նույնպիսի հանգիստ քայլերով ճանապարհը շարունակեց: Բանվորները զրանից հետո յերկար ժամանակ խոսում եյին իրենց պարագլխի մասին. «Այո, աշխարհիս յերեսին քիչ կան այդպիսի մարդիկ»: Այս առաջին հանդիպումը Իլիչի հետ յերկար ժամանակ, մինչև իմ կյանքի վերջը կը մնա հիշողությանս մեջ:

Սուրովիեվ.

ԻԼԻՉԸ ՉԱԲԱԹՆՈՐՅԱԿՈՒՄ

Մի դեպք ել պատմեցին ինձ Իլիչի մասին, թե ինչպես նա աշխատում եր մայիսի մեկին: Բանվորները գերաններ եյին կրում: Մի փնչ-վոր բանվոր Իլիչի հետ մի շատ մեծ ու ծանր գերան եր բարձրացնում: Իլիչը, յերևի, վատ եր բռնել գերանը և ձեռից բաց թողեց: Այն ժամանակ նրա հետ գերանը բարձրացնող բանվորը հայհոյեց նրան.

«Դե, ընկեր, թե վեր ես քաշում, կարգին վեր քաշի»: Շփոթված Իլիչն ասաց, թե վատ եր բռնել. «Ապասիր, ընկեր»:

Հետո, յերբ բանվորին ասացին, թե այդ նա Լենինին եր նկատողություն արել, բանվորը գլուխը քորեց և կապարմիր կտրեց խեցեգեանի պես, — անշուշտ ցավում եր իբր ասած խոսքերի համար:

Սուրովիեվ

ԻԼԻՉԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ

Յես բնակվում եյի Կրեմլում Վլադիմիր Իլիչի հետ միևնույն շենքում: Յես շատ եյի ուզում տեսնել նրան իրեն և իմանալ, թե ինչպես է ապրում նա: Յես յերևակայում եյի Վլադիմիր Իլիչի բնակարանը բաղկացած բազմաթիվ սենյակներից թանգագին կահավորանքով:

Բայց հետո յես իմացա հայրիկից, վոր Վլադիմիր Իլիչը ապրում է շատ, շատ հասարակ: Ահա թե ինչպես եր այդ. Հայրիկս մոնայոր է և երեքտրականություն է անցկացնում: Ահա մի անգամ նա գալիս է տուն և ասում, թե բանել է Վլադիմիր Իլիչի տանը: Յես ու յեղբայրս սկսեցինք խնդրել հայրիկին, վոր պատմի մեզ այդ մասին: Հայրիկն ել սկսեց պատմել. «Բանում եյի Վլադիմիր Իլիչի տանը, զանգակ եյի անցկացնում սենյակից: Հարկավոր յեղավ մի աթոռակ, բայց չկարողացա վերցնել, վորովհետև ձեռքիս գործիքներ կային: Նույն այդ սենյակում կանգնած եր Վլադիմիր Իլիչը և խոսում եր հեռախոսով: Յերբ վերջացրեց ու տեսավ, վոր յես դժվար գրության մեջ եմ, ոգնեց ինձ, դուռը բաց արավ և մի աթոռակ բերեց տվավ»: «Իսկ ի՞նչ տեսակ է Վլադիմիր Իլիչի բնակարանը», հարցրի յես հայրիկին: «Բնակարանը շատ հասարակ է, բաղկացած է չորս սենյակից, կահավորանքն ել հասարակ է»: Հետագայում յես տեսա այդ կահա-

վորանքը, յերբ մաքրում էյին. նա բաղկացած էր սեղաններէց, հյուսած աթոռներէց և կաշեծածկ հին բաղկաթոռներէց:

Յես տեսա նույնպէս Վլադիմիր Իլիչի ամանեղենը, վոր հայրիկը բերում էր կոծկելու: Շատ անգամ ծիծաղս գալիս էր, վոր Վլադիմիր Իլիչը չի կարողանում իր համար նոր ամանեղեն գնել: Ահա թե ինչպէս պարզ էր ապրում մեր պարագլուխ Վլադիմիր Իլիչը:

Կուրգանովա Ա.

ԽՈԴԻՆԿՈՒՄ

Յես առաջին անգամ հանդիպեցի Իլիչին 1920 թվին: Մայիսի մեկի պարզ առավոտ էր: Հորս հետ ման էյի գալի Խողինկում և, բոպե առ բոպե բարձրացնելով գլուխըս, նայում էյի դեպի վեր սլացող սավառնակներին: Դաշտում շատ ժողովուրդ էր ման գալի: Բեռնակիր և Վարդատար ավտոմոբիլները սուրում էյին ամբոխի մեջ, թնդացնելով ողն իրենց բազմաձայն շչակներով: Սկզբում յես ուշադրություն չէյի դարձնում, վոր ավտոմոբիլների վրա, վորոնք սուրում էյին կողքովս, տեղավորված էյին լուսանկարչական գործիքներ: Զարմանում էյի, վոր նրանք խելագարի պէս թռչում էյին մերթ այս, մերթ այն կողմը: Մինչ յես, հայրիկիս յետևից քայլելով, դիտում էյի, չը նկատեցի, թե ինչպէս մոտեցանք մի փայտաշեն բուրգի, վորի մոտ հայրս հանդիպեց մի ծանոթի: Այս ծանոթի հետ մենք բարձրացանք բուրգը: Յես բարձրացա բոլորովին վեր և սկսեցի նայել ամբոխին: Ավտոմոբիլները շարունակում էյին սուրալ դաշտում, մի քանիսը կանգ էյին առնում մի քանի վարկյան և նորից առաջ վազում, կար-

ծես մեկի յետևից ընկած: Հետաքրքրությունս աճում էր և յես ուզում էյի հարցնել հայրիկիս, թե ինչու նրանք այդպէս անդադար սուրում են Խողինկում: Այդ միջոցին նկատեցի, վոր բոլոր ավտոմոբիլներն արշավում էյին դանազան կողմերից դեպի բուրգը: Ինձ այս խիստ հետաքրքրեց: Այո, մտածում էյի յես, զարմանալի յե, վոր ավտոմոբիլները կանգ առան բուրգի մոտ: Յես յետ նայեցի և ուզում էյի հարցնել հորս այդ մասին: Այդ միջոցին նրկատեցի մի անծանոթ մարդու, վորը խոսում էր հայրիկիս հետ: Նրանց շուրջը հետզհետե սկսեցին հավաքվել ընկերները: Նրանք խոսում էյին և բարձրաձայն ծիծաղում: Մի ինչ-վոր հաստ մարդ ինչ-վոր ծիծաղելի բան էր պատմում, և ամենքը ծիծաղից թուլանում էյին ու խփում նրա ուսին իբրև հավանության նշան: Իմ ուշադրությունը կենտրոնացավ անծանոթի վրա, վորի հետ, չեմ իմանում ինչու, ուզում էյի խոսել: Դա միջահասակ մի մարդ էր շատ համակրելի դեմքով: Ամենաուրույնը նրա դեմքի վրա աչքերն էյին, վոր նա շարունակ կկոցում էր: Շուտով խումբը ցրվեց: Մնաց անծանոթը, վորը շարունակում էր խոսել հայրիկիս հետ: Հետո մոտեցավ պատուհանին, վորը բացված էր ամբողջ պատի յերկարությամբ, և սկսեց նայել ժողովրդին: Աչքս չէյի հեռացնում նրանից: Անծանոթը յերևի տեսավ, վոր յես նայում եմ իրեն, և ինձ համար անսպասելի կերպով մոտեցավ, ժպտաց ու հարցրեց. «Սա ձեր ճուտի՞կն է»: Յեվ առանց պատասխանին սպասելու, դիմեց ինձ. «Ի՞նչ էս աչքերդ չոհել»: Յես շփոթվեցի: Անծանոթը ծիծաղեց և ասաց. «Յեկ ինձ մոտ հայրիկիդ հետ, կը խաղանք»: Յես սրտապնդվեցի. «Իսկ դուք վճռեղ եք ապրում»: Անծանոթը նորից ծիծաղեց և ասաց. «Հայրիկդ կը բերի քեզ, նա գիտե»: Տուն դառնալիս հարցրի հայրիկիս՝ ո՞վ էր այդ անծանոթը, և ինչքան դար-

մացա, յերբ իմացա, վոր դա Լենինն էր: Հետո հարցրի, թե ինչո՞ւ Սոցիալիստ սուբուլտ էյին ավտոմոբիլները, հայ-րիկս պատասխանեց, թե Լենինին ուզում էյին լուսանկա-րել, իսկ նա թաքնվեց նրանցից: Յես ելի հաճախ հանդի-պում էյի Լենինին, և նա միշտ նոր ու նոր խաղեր եր ցույց տալիս ինձ: Այժմ ընկեր Լենինն այլևս կենդանի չէ: Ա. Սմիրնովա

ՈՎ ԳՏԱՎ ԻՄ ՁԵՌՆՈՅԸ

Վլադիմիր Իլիչին յես տեսա կրեմլում մի խիստ սառ-նամանիք որ: Նա անցնում եր կրեմլով, մի կնոջ հետ խոսելով: Նրա դեմքը ցրտից կապտել եր, իսկ ոձիքը բար-ձրացրած եր: Սառնամանիքը շատ խիստ եր և Վլադիմիր Իլիչը մրսում եր, վորովհետև մուշտակը շատ ել տաք չեր: Յերբ նայեցի նրան, նրա դեմքը ծանոթ թվաց ինձ, կարծես ամեն որ տեսել էյի: Բայց վոչ մի կերպ չեյի կարողանում հիշել, թե ով կարող եր լինել դա: Նրա հա-մար արդյոք, վոր յես չափազանց ուշադիր էյի դիտում նրան, թե մի ուրիշ պատճառով,—նա նայեց ինձ և ժըպ-տաց: Յես շարունակեցի ճամբաս ու մտածում էյի, թե ով կարող եր լինել, բայց մեկ ել հանկարծ յետևիցս լսեցի նրա ձայնը. «Աղջիկս, այս դ՞ու յես կորցրել ձեռնոցդ»: Յես դարձա և տեսնեմ նա կանգնած և ձեռնոցս ձեռքին բռնած: Շուտով մոտեցա և առա ձեռնոցս: «Վլադիմիր Իլիչ, ինչո՞ւ յես մնացիք», ասաց նրա հետ գնացող կինը: «Վլադիմիր Իլիչ», կրկնում էյի յես: «Վլադիմիր Իլիչ Լենին» — յեկավ լեզվիս ծայրին և հանկարծ այնպիսի մի հաճույք զգացի, վոր Վլադիմիր Իլիչը ժպտաց ինձ և ձեռ-քով շոշափեց ձեռնոցս: Ձեռնոցս հազա և ձեռքս կոխեցի մուշտակիս տակ:

Փրում կինա

ԻՆՉ ԳԻՏԵՄ՝ ՅԵՍ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԻԼԻՉԻ ՄԱՍԻՆ

Նա գործում եր դեռ ևս ցարի ժամանակ: Նա թաքն-վում եր խոտի մեջ, նկուղներում հավաքում եր բանվոր-ներին: Ասում եր. «Վոչ թե հաց պիտի խնդրեք ցարից, այլ զենք պիտի առնեք և յե՛նեք ցարի դեմ»:

Բանվորները հասկացան, վոր իրենք պետք և ույժերը հավաքեն և գլորեն բուրժուաներին: Յեվ Հոկտեմբերյան հեղափոխության ժամանակ նրանք քչեցին բուրժուաներին ու հիմնեցին Խորհրդային իշխանություն:

Վ. Կարպով

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԻԼԻՉԻ ՃԱՌԸ

Յես լսեցի ընկ. Լենինի ճառը Պետրոգրադում 1918 թվին: Յես յոթը տարեկան էյի, սակայն ընկ Լենինի ճառն առմիշտ մնացել և հիշողությանս մեջ: Յես անցնում էյի Կամեննոստորովսկի պրոսպեկտով, յերբ հանկարծ փողոց-ներից մեկի անկյունում տեսա մի ահագին ամբոխ: Յերբ հարցրի ինչ կա այնտեղ, ասացին, թե այնտեղ խոսում և ընկ Լենինը: Սկսեցի ամբոխի միջից ճանապարհ բաց անել ինձ համար դեպի փողոցի անկյունը, վորի ժամանակ մի ինչ-վոր մարդ ոգնեց ինձ: Յերբ հասա անկյունը, տեսա, վոր մոտակա տան պատշգամբում կանգնած և ընկ. Լենինը: Վլադիմիր Իլիչը խոսում եր տաքացած: Ամբոխի մեջ կա-րելի յեր լսել ճանճի բզզոցը. վոչ վոք չեր շարժվում, ա-մենքը կանգնած էյին կարծես բարացած. յես ինքս ել մի տեսակ արձանացել էյի: Ընկ. Լենինը խոսում եր բուր-ժուազիայի դեմ և ապացուցում, թե միակ սիջոցը դեպի համաշխարհային հեղափոխություն՝ բանվորների և գյուղա-

ցիւների կապն է: Ընկ. Լենինը վերջացրեց: Ահագին ամբոխը լուռ էր, և հանկարծ ցնծագին ծափերի և աղաղակների մի ահագին վորոտ թնդաց: Ընկ. Լենինը գլուխ տվավ և չքացավ, իսկ ամբոխը սկսեց ցրվել: Դա առաջին խթանն էր իմ մտքերի հետագա զարգացման համար:

Վ. Դրոզդով

ԻՆՉ ԳԻՏԵՄ ՅԵՍ ԼԵՆԻՆԻ ՄԱՍԻՆ ՀՈՐՍ ՊԱՏ- ՄԱԾԻՅ

Հայրս ճանաչում էր Լենինին վաղուց, յերբ յերկուսն էլ գտնվում էին սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցության մեջ: Ասում էր, թե Վլադիմիր Իլիչը միշտ շատ պարզ մարդ է յեղել: Հայրս այդ ժամանակի մասին քիչ է պատմել, և յես հիշում եմ նրա պատմածն արդեն վերջին ժամանակի մասին:

1921 թվին Վլադիմիր Իլիչը հրավիրել էր հորս իր մոտ: Յերբ հայրս գնացել էր և Նադեժդա Կոնստանտինովնան սկսել էր թեյ լցնել, հայրս տեսել էր, վոր նրանց սեղանի վրա կար հեշտայեռ, մի կտոր սև հաց ու մի կտոր պանիր: Կարագ ամենևին չկար: Այսպես էր ապրում մեր պարագլուխը:

Վ. Մարտենս

ՀԻՉՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԼԵՆԻՆԻ ՄԱՍԻՆ ՀՈՐԵՂԲՈՐՍ ՊԱՏՄԱԾԻՅ

Մի գեղեցիկ որ հորեղբայրս, վոր շոֆեր է, Կրեմլ էր գնացել ավտոմոբիլով: Նրա ավտոմոբիլը խրվել էր ցեխի մեջ, և նա չէր կարողացել առանց կողմնակի ոգնության

դուրս հանել: Բայց, դժբախտաբար, մոտիկ վոչ վոք չկար: Ահա մի ինչ-վոր տղամարդ է դալիս հնացած վերարկուով. հորեղբայրս դիմում է նրան և խնդրում, վոր ոգնի: Տղամարդը պատրաստակամությամբ սկսում է հորեղբորս հետ ավտոմոբիլի անիվը դուրս քաշել ցեխից: Հորեղբայրս նրատում է և շարունակում իր ճամբան: Մի քանի րոպեից հետո հորեղբայրս իմանում է, վոր դա վոչ թե հասարակ բանվոր է յեղել, այլ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի նախագահը: Հորեղբայրս հաճախ պատմում էր այս դեպքի մասին, սիրով հիշելով Լենինին:

Վ. Զանուգինս

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆ ԼԵՆԻՆԻ ՀԵՏ

1.

Մի անգամ դուրս յեկա տնից և տեսա, վոր Վլադիմիր Իլիչն անցնում է ընկերոջ հետ: Յես առաջ անցա, չիմանալով, վոր դա Վլադիմիր Իլիչն է: Հետո հարցրի ընկերոջս՝ «Այդ, կարծեմ, Լենինն է»: Ընկերս ասաց՝ «Այո, այդ Վլադիմիր Իլիչն է»: Իսկ նա լսել եր, թե ինչպես յես ու ընկերս խոսում էինք և, կանչելով մեզ իր մոտ, հարցրեց մեր անունն ու ազգանունը: Մենք հայտնեցինք մեր ազգանունը, վազեցինք յերեխաների յետևից և սկսեցինք խաղալ: Այդ միջոցին արձանի մոտ զբոսնում էր Վլադիմիր Իլիչը: Նա մոտեցավ և սկսեց նայել, թե ինչպես էինք խաղում: Հետո մոտեցավ մի ավտոմոբիլ, Վլադիմիր Իլիչը նստեց և գնաց: Դրանից հետո յես այլևս չտեսա նրան: Իսկ յերբ տեսա դադաղի մեջ, հիշեցի Վլադիմիր Իլիչին, թե ինչպես մոտեցավ մեզ և նայում էր մեր խաղին:

Վ. Ստուդենցկի

Դեպք յեղավ, վոր յես առաջին անգամ տեսա ընկ. Լենինին: Այս սրանից մոտ յերեք տարի առաջ եր: Առավոտյան թեյ խմելուց հետո գնացի Ժողկոմխորհ՝ մայրիկիս հանդիպելու: Այստեղ դռնից դուրս գալիս տեսա Վլադիմիր Իլիչ Լենինին իր կնոջ հետ: Յես նրան ճանաչեցի պատկերից:

Նրան տեսնելուցս յերեք որ հետո յես զբոսնում եյի կրեմլում բլրի տակ—Տաշինյան պարտեզում: Սահում եյի սահնակով բլրից ներքև: Տեսնեմ—յերկու տղամարդ: Բղավում եմ՝ «Ե՛յ, դենք, կը ճխլեմ»: Մոտեցա և ինչ եմ տեսնում. աչքիս առջև կանգնած ե ընկ. Լենինը և իր կուրյերը: Նա յետ քաշվեց և ասաց՝ «Խնդրեմ, անցեք»: Յես ամաչեցի նրանից:

Վ. Սիմուկ

Այս բանը Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից մի քիչ հետո յեր: Յես այն ժամանակ 11 տարեկան եյի: Մեզ մոտ, Սոկոլնիկում, ռայկոմը ուրբաթ օրերը հասարակական միտինգներ եր սարքում բանվորների համար: Այդ ուրբաթ օրերից մեկում հայրս (այժմ նրան սպանել են սպիտակ-գվարդիականները) գալիս ե ռայկոմից և հաղորդում, թե միտինգին խոսելու յե Լենինը: Նկարագրել իմ մանկական, բայց արդեն գիտակցական ուրախությունը չեմ կարող: Հիշում եմ միայն, վոր անգադար շտապեցնում եյի հորս միասին գնալու:

Հասանք վորոշյալ ժամանակից մի ժամ առաջ: Դեռ ևս շատ մարդ չկար: Հայրս նստեցրեց ինձ բեմի վրա, իսկ ինքը գնաց Ժողոված մարդկանց շարքերը: Մի քանի ժա-

մանակից հետո մեր ռայոնական յերկու ընկերների ուղեկցությամբ, վորոնց ազգանունները չեմ յիշում, մտավ Իլիչը:

Առաջին իսկ հայացքից ճանաչեցի նրան: Ուզում եյի վեր կենալ, բարևել, չկարողացա: Սիրտս սաստիկ խփում եր, կարծես մեխում եր ինձ աթոռին, իսկ աչքերս հառած եյին մնացել Իլիչի վրա: Տեսնելով, վոր հայրս մոտեցավ նրան, յես սիրտ առա: Վեր կացա բարևեցի: Լսեցի, թե ինչպես Իլիչը խնդրեց, վոր թեյ տան իրեն: Ընկերներից մեկը գնաց և մի քանի բոպեյից հետո մի մեծ մատուցարանով 10 բաժակ թեյ բերեց, իսկ շաքարը մի փոքրիկ կտոր եր:

Հիշում եմ, վոր յես մի ինչ-վոր բան ասացի շաքարի այդ «մեծ» կտորի մասին: Իմ նկատողությունը ծիծաղ պատճառեց շրջապատողներին և Իլիչին: Դրանից հետո յես արդեն բոլորովին հանդիստ կանգնած եյի Իլիչի կողքին: Սաստիկ ուզում եյի խոսել նրա հետ, բայց արդեն ուշ եր. նախագահը հայտնեց, թե միտինգը կարելի յե սկսել:

Յես նստեցի մի կողմը: Իլիչն սկսեց խոսել: Յես ավելի հետևում եյի վոչ թե նրա ճառին, այլ շարժումներին, գեմքի արտահայտությունը:

Յերկրորդ անգամ Լենինին տեսա բոլորովին պատհական կերպով:

Այդ ռայկոմումն եր:

Յեկել եյի մորս մոտ: Նա աշխատում եր կուսակցական գրադարանում: Գրադարանում նստելուց և լրագրներ կարդալուց հետո, միջանցքով անցա բուֆետի սենյակը: Բուֆետում այն ժամանակ ամեն մի կուսակցականի տալիս եյին ձրիաբար մի կտոր հաց (յերբեմն կարագով կամ հասարակ խավարով) և թեյ: Յես գնացի այնտեղ, վորպեսզի բաժին ստանամ մորս համար:

Բուֆետին վոր մոտեցա, տեսա, թե ինչպես դուռը բաց-

վեց, և սանդուխքից միջանցք մտավ Իլիչը: Յես բարեկեցի: Նա պատասխանեց գլխի շարժումով և անցավ սենյակը չեմ իմանում քարտուղարի մոտ, թե ագիտբաժինը: Յես կանգնեցի պատի մոտ և սպասում եյի, թե յերբ դուրս կը գա: Շուտով Իլիչը դուրս յեկավ մի ինչ-վոր ընկերոջ հետ, և յերկուսն ել արագ քայլերով դուրս գնացին ռայկոմից:

Յու. Լոզովսկի

ԿԱՐՄԻՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄ

Լենինին յես տեսա մի անգամ Կարմիր հրապարակում: Այդ ժամանակ պատերազմ էր Լեհաստանի հետ: Լենինը խոսում էր պատերազմի մասին:

Հիշում եմ, թե ինչպես հազարավոր ժողովուրդ սպասում էր նրան: Մի կերպ մոտեցա ամբիոնին ուրիշների հետ: Հասակավորների միջից յես համարյա թե վոչինչ չեյի տեսնում, բացի կապույտ յերկնքի մի կտորից գլխիս վերև:

Հանկարծ լսվում են աղաղակներ. «Իլիչը, Իլիչը: Բռավո Իլիչ: Կեցցե ընկեր Իլիչը»:

Յես ամեն կերպ աշխատում եյի, վոր բարձրանամ մի վորևե բանի վրա: Շուրջս վոչինչ չկար: Ինձ բռնեցին ու բռնեցին: Մինչև անգամ լաց յեղա, վորովհետև շատ եյի ուղում տեսնել Լենինին: Վերջապես, բռնեցի մի բանվորի ուսերից, վոտս դրի նրա գրպանը և ձիու պես նստեցի ուսերին: Սպասում եյի, թե բանվորն իսկույն դես կը շարժուի ինձ և մի լավ ել կը տա վզակիթիս: Բայց վորքան զարմացա, յերբ նա գուրգուրեց ինձ և ասաց, վոր պինդ բռնեմ վզից: Այժմ յես յերկու գլուխ բարձր եյի ամենքից և տեսա Վլադիմիր Իլիչին: Նա գալիս էր գեպի ամբիոնը: Բանվորները զգվարովյամբ յետ-յետ եյին քաշվում, վոր

ճանապարհ տան: Հիշում եմ, շատ զարմացա, վոր Լենինը գնում էր առանց պահապանների, հազիվ ճանապարհ բաց անելով իր համար ամբոխի միջից: Յարին պահպանում եյին զինվորները և ժանդարմները, հասարակ ժողովուրդը մոտ չեր թողնվում, իսկ Լենինն ամբոխի մեջ անցնում է հանգիստ ժպտալով և աչքերը կկոցելով արևից:

Նա ամբիոն բարձրացավ: Հազած էր մույգ գույնի (կարծեմ՝ սև) կոստյում, շապիկ յետ ծալած ոձիբով և փողպատով, իսկ գլխին ծածկած էր կեպի: Ամբիոն բար-



Լենինը ամբիոնի վրա

ձրանալով, գրպանից հանեց սպիտակ թաշկինակը և սրբեց ճակատն ու ճաղատ գլուխը: Հիշում եմ, թե ինչպես արևի տակ պլպլաց նրա ճաղատ գլուխը: Չեմ հիշում, թե ինչ էր խոսում Լենինը: Յես ավելի հետևում եյի այն բանին, թե ինչպես էր խոսում նա:

Յերբեմն խոնարհվում եր ամբիոնից դեպի ցած, ձեռքերը մեկնում եր դեպի առաջ՝ թաշկինակը բռնած, և շուտ-շուտ սրբում եր ճակատը։ Հաճախ ժպտում եր։ Չեմ իմանում ինչու — փորձում եյի վորսայ նրա աչքերը, բայց չեմ աջողվում։ Դիտեցի նրա ամբողջ դեմքը — քիթը, շրթունքները, փոքրիկ միտուկը, և ինձ թվաց, թե Լենինի դեմքը շատ հասարակ ե։ Ու կարծես թե հիասթափվեցի։ Շատ եյի ուզում ինչ-վոր մի արտասովոր բան տեսնել, այն ինչ տեսա մի հասարակ մարդ։ Լենինի ճառը հաճախ բնորոշում եյին ծափեր և ինչ-վոր աղաղակներ։ Այդ բուսաներին յես ավելի եյի չուում աչքերս նրա վրա և նույնպես աղաղակում եյի։

Այն բանվորը, վորի ուսերին նստած եյի յես, ցած դրավ ինձ։ Յած գալիս յես շարունակում եյի նայել Լենինին։

Տուն գնալիս յես շարունակ կրկնում եյի ինքս ինձ՝ «Լենին, Լենին, Լենին»...

Յես կանգ եյի առնում Լենինի ամեն մի պատկերի առջև, վորոնք ցուցադրված եյին տների պատուհաններում, և ուշադիր դիտում եյի նրա դեմքը։ Այստեղ արդեն տեսնում եյի բոլոր դիմագծները, և նրա դեմքն ինձ թվում եր արտասովոր։

Վ. Յանուշևսկի

ԱՎՏՈՄՈԲԻԼԻ ՄԵՋ ԼԵՆԻՆԻ ՀԵՏ

Լենինի հետ ունեցած հանդիպումներից յես հիշում եմ մեկը։ Այդ 1920 թվին եր։ Յես հորս հետ Համառուսական

Արհեստակցական Միությունների Կենտրոնական Խորհրդի ֆրակցիայի գնդակ նիստումն եյի. քննվում եր շատ լուրջ խնդիր, չեմ հիշում ինչի մասին։ Հրավիրված եր Իլիչը։ Նիստը կես զիշերից ել անցավ. խոսեց Իլիչը և նրանից հետո խոսեցին դարձյալ յերեք-չորս հոգի։ Հետո Իլիչը պատրաստվեց գնալու. հայրս մոտեցավ նրան և խնդրեց, վոր ինձ ել վերցնի իր հետ։ «Հաճությամբ կըվերցնեմ ինձ հետ փոքրիկ պրոֆեսիոնալիստին», պատասխանեց նա։ Մենք նստեցինք ավտոմոբիլ և գնացինք. յես ինձ անհարմար եյի զգում։ Սկզբում Իլիչը լուռ եր և նստում ինձ։ Բայց Նեպոլեոնի թատրոնի մոտով անցնելիս հարցրեց. «Ի՞նչ յեղե՞լ յես այս թատրոնում»։ — «Վոչ, չեմ յեղել», պատասխանեցի։ «Յես ել չեմ յեղել», ասաց նա։ Այդ միջոցին անցնում եյինք Ախտանի ոչյադի մոտով։ Հեղափոխության տարեդարձի տոնակատարության օրից անցել եր վոչ ավելի քան յերկու ամիս, և Ախտանի ոչյադը հանդիսանում եր իբրև ցուցանիշ ֆուտուրիստների արվեստի, վորոնց թույլ եր տրված զարդարել քաղաքը։ «Հավանում եմ», հարցրեց ինձ Իլիչը։ «Վոչ, չեմ հավանում. իսկ դուք հավանում եք», իմ կողմից հարցրի յես։ — «Վոչ, չեմ հավանում. ասենք, ճիշտն ասած, լավ չեմ հասկանում, թե ինչ ե նկարված»։ Ամբողջ ճանապարհին մենք խոսակցում եյինք այսպես։ Տուն վոր հասանք, արդեն բացեկամ եյինք իրար։ Այնուհետև հաճախ, Խլիչի հետ նրա զբոսանքի ժամանակ հանդիպելիս, յես չեյի վստահանում նրան բարեկել, կարծելով, թե մոռացած կը լինի ինձ։ Բայց նա, նկատելով ինձ, սովորաբար ասում եր. «Բարե, պրոֆեսիոնալիստ»։

Վ. Տոմսկի

ԻՆՉՊԵՍ ՅԵՍ ՅԵՂԱ ԼԵՆԻՆԻ ՄՈՏ

Յես ուզում եմ պատմել այն դեպքերից մեկը, թե ինչպես եր վերաբերվում ընկ. Լենինը դեպի մեզ, յերեխաներս։ Այս բանը 1921 թվի դարնանն եր։ Յես տաններկու տարեկան եյի։ Պատահմամբ ընկել եյի Լուսժողկոմատում տեղի ունեցած ժողովը։ Լուսժողկոմատն այն ժամանակ Կրիմսկայա հրապարակումն եր, Ոստոժենկայի անկյուռում։ Այդ ժողովում խոսեց ընկ. Լենինը։ Ժողովից հետո ամենքն սկսեցին ցրվել, և ընկ. Լենինը նստեց իր համար պատրաստված ավտոմոբիլը մի քանի ընկերների հետ, վորոնց թվումն եր ընկ. Սաֆոնովան։ Վորովհետև յես պետք ե գիշերեյի ընկ. Սաֆոնովայի մոտ Կրեմլում, ուստի ինձ ել ասացին, վոր նստեմ ավտոմոբիլ։ Յես բարձրացա և կանգնեցի ավտոմոբիլի ձախ կողքին, վորովհետև նստեցում տեղ այլևս չկար։ Ընկ. Լենինը տեսավ, վոր յես կանգնած եմ, խոսեց ինձ հետ և առավ ինձ իր ծնկների վրա։ Յերբ մեկն իջավ, ինձ նստեցրին նրա տեղը, և յես ավտոմոբիլի որորից քնեցի։

Կրեմլ վոր հասանք, ինձ զարթեցրին և տարան Նադեժդա Կոնստանտինովնայի մոտ, ուր ապրում եր և ընկ. Լենինը մի փոքրիկ բնակարանում։ Յես քաղցած եյի, Նադեժդա Կոնստանտինովնան թեյ խմեցրեց ինձ, վորոնեց գտավ թանձրացրած կաթի պնակը և տվավ ինձ։ Յեմ յես գնացի քնելու ընկ. Սաֆոնովայի մոտ։

Միշտ Պավլով

«ՄԵՐ ԻԼԻՉԸ»

— Վասյա, յեկ ինձ հետ գնանք անտառը փայտ բերելու, — ասաց ինձ հայրս։

— Չե՞ վոր արդեն բերինք, — պատասխանեցի յես։

— Մեզ համար չենք բերելու, ընծա պիտի տանենք։ Շատ եյի ուզում իմանալ, թե ում համար պիտի տանեյինք, և յես գնացի հորս հետ։ Թեթև վազքով վազում եր մեր Սավրասկան։ Սառնամանիքը վառում եր այտերս և կծում ականջներս։ Անտառում աշխատում եր տասը մարդ մեր գյուղացիներից։ Արագ վայր եյին գցում սպիտակ կեչի ծառերը, սղոցում, կտրատում կոճղերը։

— Խելոք բան են մտածել, — խոսում եյին իրար մեջ գյուղացիները, — թե չե կը մրսի, դժվար կը գրի... մեր Իլիչը... Լենինը։

Շատ անգամ եյի լսել... Լենին... Լենին... Ո՞վ ե նա։ Ինչո՞ւ յեն գյուղացիք ուզում նրա համար փայտ տանել... Թող փայտ գնի, էլի, իր համար։

— Ապի, ո՞վ ե նա... Լենինը, — հարցրի հորս, յերբ գյուղացիք նստեցին գերանների վրա հանգստանալու, և գոլորշին բարձրանում եր նրանցից սառնամանիքի մեջ։

— Դա, բալիկս, մեր մեծն ե, բանվորների և գյուղացիների բարեկամը, մեր ազատիչը։ Հարցրու Վերա Իվանովնային դպրոցում։ Նա մեզնից լավ կը պատմի ձեզ Լենինի մասին։ Իսկ մենք եգուց, ծեգին, փայտը կը տանենք, թե չե՝ նա կը սառի քարաշեն սենյակում։

— Բայց դու այնուամենայնիվ պատմիր մեզ, ապի, Մոսկվայից վոր վերադառնաս և փայտը տանես Լենինի համար։ Կը տեսնես, չե՞, նրան։

— Յես առանց այն ել տեսել եմ նրան, յերբ գնացել եյի համազումարին Մոսկվա։ Նա խոսում եր այն մասին, թե վորքան թշնամիներ ենք ունեցել մենք և ինչպես ամենքին ել ջարդուփշուր ենք արել։ Այնքան հասկանալի կերպով եր խոսում, վոր հիմա մենք վոչորի առաջ վիզներս չենք ծռի, խոսքից յետ չենք մնա, մեկին տասը պատասխան կը տանք։

Գյուղացիները հիշեցին, — նրանցից յերկուսն ել եյին յեղել համազումարին, — թե ինչպէս Լենինը ծիծաղեցրել եր ժողովականներին: «Միրում ե ծիծաղել», ասում եյին նրանք:

Յես այդ ժամանակ մտածում եյի ահա թե ինչ. — Գյուղացիները փայտը կը տանեն, իսկ յես ու Վասյան համակ կը գրենք Լենինին: Յես հենց այդպէս ել գրեցի նրան յերեկոյան.

«Մեր գյուղում ամենքը ձեզ անվանում են «Մեր Իլիչը»:

ԽՆԴՐԱԳԻՐ ԻԼԻՉԻՆ

Այս բանը 1920 թվին եր կրեմլում: Այնտեղ ապրելով, յես հաճախում եյի Համառուսական Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի և ժողովրդական Կոմիսարներին Խորհրդի անվան դպրոցը, վորը գտնվում եր կրեմլում: Ամահրդի անվան դպրոցը, վորը գտնվում մանկական գաղութ և ուր պատրաստվում եյինք գնալու մանկական գաղութ և շատ եյինք ուզում ունենալ ֆուտբոլի գնտակ: Այս նպատակով հավաքվեցին մի քանի յերեխաներ և վճռեցինք հայտակով հավաքվեցին մի քանի յերեխաներ և վճռեցինք հայտարարություն տալ դպրոցական խորհրդին: Խորհրդի նախագահն եր Կլավդիա Տիմոֆեևնա Սվերդլովան, Համառ. Կենտ. Գործ. Կոմիտեյի հանգուցյալ նախագահ Յա. Մ. Սվերդլովի կինը: Բանից դուրս յեկավ, վոր դպրոցական խորհուրդն այդ բանի համար միջոցներ չունի: Այն ժամանակ Կլավդիա Տիմոֆեևնան մեզ խորհուրդ տվավ, վոր խնդիրք տանք Իլիչին հուսալով, վոր չի մերժի, վորովհետեւ դպրոցը կրում եր ժող. Կոմ. Խորհրդի անունը: Տեղաների տրամադրությունը մի անգամից փոխվեց, ամենքի սիրտը թունդ յեկավ, աչքերը վառվեցին: Բայց ամենքն ել վախենում եյին գրել Իլիչին, կարծում եյին, վոր Իլիչն այդպիսի մանր գործերի վրա վոչ մի ուշադրություն

չի դարձնի: Այնուամենայնիվ վճռեցինք նամակ գրել Իլիչին: Բայց ով պիտի գրեր: Տղերքը խնդրեցին, վոր յես գրեմ, վորովհետեւ յես ավագ դասարանուհին եյի: Յես համաձայնեցի գրել, միայն տղերքը պետք ե թելադրեյին: Տասնհինգ րոպեյից հետո նամակը պատրաստ եր: Ութ յերեխաների ստորագրությամբ նամակը վճռեցինք ուղարկել Վլադիմիր Իլիչին, խնդրելով, վոր ֆուտբոլի գնտակ տա դպրոցին: Դասերից հետո դիմեցինք դեպի այն դուռը, վոր տանում եր դեպի Իլիչի առանձնասենյակը: Մուտքի մոտ պահապան զինվոր եր կանգնած, վորը, ի հարկե, թույլ չտվավ մեզ մտնել առանձնասենյակ: Նամակը տվինք նրան, վոր հանձնի Վլադիմիր Իլիչին: Մենք միանգամայն սխալվել եյինք, կարծելով, թե Իլիչը վոչ մի ուշադրություն չի դարձնի մեր նամակի վրա. վորմանք ասում եյին. «Միթե նա այդպիսի մանր գործերով կը զբաղվի. նա առանց այն ել շատ գործեր ունի», և նույնիսկ ծիծաղում եյին մեզ վրա: Բայց բանից ինչ դուրս յեկավ. — յերկու ուր հետո դպրոցական խորհրդի անունով յեկավ այն թուղթը, վորով Իլիչից խնդրել եյինք գնտակ տալ մեզ: Այդ թղթի վրա Վլադիմիր Իլիչը, վորքան հիշում եմ, այսպիսի մակագրություն եր արել. «Հանրապետության Քաղաքական Վարչության խանութին: Ըստ հնարավորության պետք ե գոհացում տալ յերեխանց խնդրին: Ժողկոմ-խորհի նախագահ Վ. Ուլյանով (Լենին)»: Ամենքիս աչքերը վառվեցին, յերը տեսանք Իլիչի ձեռքը. չե վոր ամենքը սպասում եյինք անհամբեր, թե ինչ պատասխան կը պրի նա: Չի կարելի նկարագրել այն ուրախությունը, վոր մենք, յերեխաներս, զգում եյինք այն րոպեյին: Հետեւյալ ուր մեր պատվիրակությունը Իլիչի մակագրությունը կը րոդ թուղթը ձեռքին գնաց Հանր. Քաղ. Վարչության խանութը և բերեց ֆուտբոլի մի լավ կաշվի գնտակ:

Վ. Կով

ԼԵՆԻՆԸ ՄԻՏԻՆԿՈՒՄ

Այս այն ժամանակ էր, յերբ պրոլետարական հեղափոխութեան փոթորիկը ցնցել էր մեր ամբողջ Ռուսաստանը, յերբ բանվոր զանգվածները, մի գաղափարով միացած, միաձուլվել մի ամբողջություն ելին կազմել: Ամենքը գիտեյին, վոր կռիվը բուրժուազիայի հետ անխուսափելի յէ: Ամեն տեղ գումարվում ելին միախնայներ, ուր ծանրութեան կենտրոնը քաղաքացիական պատերազմի խնդիրն էր: Միտինգից մեկում, Պրոխորովի գործարանում, պետք է խոսեր ընկ. Լենինը: Բանվորներն անհամբերութեամբ սպասում ելին իրենց պարագլխին, հուզվելով և շարունակ նայելով դռանը: Հանկարծ լսվեց. «Լենինն յեկավ»: Այս խոսքն իսկույն ազդեցություն ունեցավ բանվորների վրա. սկսվեցին յերկարատե վորոտալի ծափեր, ամենքը ձգտում ելին մոտենալ բեմին թանգազին ընկերոջը տեսնելու համար: Յեւ անհա բեմի վրա յերևաց Իլիչը: Նորից ծափերի կարկուտ և Խնտերնացիոնալի հանդիսավոր նվագ: Ու թվում էր, թե վոչինչ չպիտի կարողանար լռեցնել տալ պրոխորովցիներին: Բայց Իլիչը ձեռքով մի շարժում արավ—և ամեն ինչ լռեց: Նա խոսում էր պարզ, յուրաքանչյուր բանվորին հասկանալի կերպով: Նա կոչ էր անում նրանց կռվելու բուրժուազիայի դեմ, վրեժ էր հրահրում դեպի պրոլետարիատի բոլոր թշնամիները: Նրա խոսքերը վոգելորվում ելին ամենքին: Թվում էր, թե այդ յերեքհազարանոց ամբոխն իսկույն կռվի կը նետվի, յետ շարտելով անձնական կյանքը, կանանց, յերեխաներին: Իլիչը վերջացրեց իր ճառը: Թնդաց յերաժշտությունը, և ամբոխն յերգեց Խնտերնացիոնալը: Ժողովրդական յերգի հնչյունները ցնցում ելին ապակիները, թափանցում սրտերը, լցնում ամբողջ եյությունը ուրախական, լավ

զգացումով: Վոչ մի մռայլ դեմք—ամենքն ուրախ ելին, վոր տեսան թանգազին Իլիչին: Հետո հանդես յեկան մեր տղերքը: Բեմ թափվելով, մենք շրջապատեցինք Իլիչին, հպարտանալով այն գիտակցութեամբ, վոր նա մեզ հետ է: Մեր աղջկերքից մեկը ճառ արտասանեց, վորի վերջում ասաց, թե մենք, յերիտասարդ պրոլետարներս, կը փոխարինենք ծերերին, հոգնած ընկերներին և կը պայքարենք կոմունիզմի մեծ գաղափարի համար: Իլիչի դեմքը փայլեց ժպիտով: Նա գիտեր, վոր դրանք դատարկ խոսքեր չեյին, այլ այն իրականությունը, վոր պիտի լինի: Ճառից հետո տղերքն յերգեցին մի քանի հեղափոխական յերգեր: Իլիչը կանգնած էր մեր մեջ, փայփայում էր տղաներին և հարցուփորձ անում մեր կյանքի մասին: Միտինգի ժամանակ նա մեծ առաջնորդ էր, վոր տանում էր իր յետևից աշխատավորների բոլոր զանգվածները, իսկ այստեղ հայր էր մեզ համար:

Բայց անհա Իլիչը պատրաստվում է գնալու: Ամենքը վերջին անգամ յերգեցին Խնտերնացիոնալը ավելի մեծ վոգելորութեամբ, ավելի մեծ հանդիսավորութեամբ: Իլիչը մնաք բարյավ ասաց ու գնաց:

Տիխոմիրովա

ՄԱՍՆ II.

ՎԼԱԳԻՄԻՐ ԻԼԻՉԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Յեա տեսա, թե ինչպես Վլադիմիր Իլիչի դագաղն իջեցնում էյին գերեզման: Խիստ շատ ժողովուրդ կար: Լաց էյին լինում կանայք և մինչև անգամ տղամարդկանցից վոմանք: Յերբ նրան գերեզման էյին իջեցնում, յերկար ժամանակ հնչում էյին շշակները և վորոտում թնդանոթները:

Ա. Պետրով

ԻՆՉՊԵՍ ԻՄԱՅԱՆՔ ԼԵՆԻՆԻ ՄԱՀԸ

1.

Մի անգամ յերեկոյան մենք հայրիկի հետ նստած էյինք տանը, և հանկարծ գալիս ե մորաքույրս և ասում, թե Լենինը մեռել ե: Այնպես ցավեցինք, վոր յես քիչ մնաց լաց լինեյի: Մորաքույրս ասաց, վոր նա մեռել ե յերեկոյան ժամը 6-ին 50 բոպեյին: Նա յերեխանց հետ շատ քաղցր եր վարվում և Ծննդյան տոնին տոնածառ եր սարքել նրանց համար, և այժմ Գորկիում դրված ե այդ տոնածառը:

Սիմոնովա

2.

Այդ տխուր նորությունն յես իմացա հունվարի 22-ի ժողովից հետո: Այդ նորությունն ինձ վրա սաստիկ ազդեց: Յեա այդ իմացա վոչ թե տանը, այլ Տուկայի մոտ: Ամբողջ յերեկոն, վոր յես անցկացրի այնտեղ, սիրտ չկար խոսելու, ման էյինք գալիս միջանցքում սովերների պես և ականջ դնում մեծերի խոսակցություններին: Տուն վոր գնում էյի, արդեն բավական մութն եր: Որը քամոտ եր, և ինձ թվում եր, թե տների վրա ցցած դրոշակները, վորոնց շուրջը սև կտորներ էյին կարած, մի տեսակ ուրիշ կերպ էյին նայում: Յերբ քամին փչեց նոր ուժով, ինձ թվաց, թե դրոշակներն իրենց յերկար ձեռքերը տարածեցին վեր, կարծես ինչ-վոր բան էյին խնդրում: Այդ յերեկո յես պատրաստ էյի հարձակվելու ամեն մեկի վրա, ով կը համարձակվեր մի վատ բան ասել Լենինի մասին:

Անկողնումս պառկած ժամանակ արդեն յես շարունակ մտածում էյի, թե այդ ինչպիսի բան ե — ապրեց, ապրեց ու մեռավ:

3.

Հունվարի 22-ին յես ու ընկերս առավոտյան գնացել էյինք Գեղարվեստական թատրոն «Կապույտ թռչուն»-ի ներկայացմանը: Առաջին գործողությունն անցավ: Հանկարծ մի տղամարդ դուրս ե գալիս և ասում, թե Լենինը վախճանվել ե: Իրարանցում ընկավ, շատերն սկսեցին դուրս գնալ դահլիճից. վորը լաց եր լինում, վորն ընկավ, և այնպիսի մռայլ տեսարան եր: Այդ տխուր պատկերից սիրտս ձմրվում եր ցավից և տխրությունից: Հետո կարգադրիչն ասաց, թե նորից պիտի մտնել դահլիճ: Ամենքը մտան, բայց մեծ մասն արդեն գնացել եր բոլորովին:

Յերբ մի քիչ հանգստութիւն տիրեց, բեմ դուրս յեկավ ակումբի վարիչը և ասաց, թե ներկայացումը դադարեցվում է Վ. Ի. Լենինի մահվան պատճառով: Տխուր, լացակումած աչքերով հասարակութիւնը սկսեց դուրս գալ: Յես ու ընկերս վագեցինք տուն: Կարծում էինք, թե տանը դեռ իմացած չեն լինի տխուր լուրը: Հենց վոր մտանք, տեսանք տղերքը քարշ են տալիս ընկերներին մեկին, վորը լաց լինելուց համարյա թե ուշագնաց եր յեղել: Բանից յերևաց, վոր տանն ամենքն արդեն իմացել էին Իլիչի մահը: Յերեխաները վոր իմացել էին այդ լուրը, շատ էին լաց յեղել և ման էին գալիս գլուխները կորցրած: Յես յեկա և չգիտեյի ինչ անեմ. մեկ պառկում էի մահճակալիս վրա, մեկ գնում խոհանոց, ու վոչինչ չեյի գտնում, կարծես թե մի ինչ-վոր բան պակաս էր: Այսպես ուրեմն, մենք կորցրինք մեր մեծ առաջնորդին: Այս մասին մի որում ամբողջ ժողովուրդն իմացավ: Բայց չպետք է հուսահատվենք, պետք է ավելի պինդ սեղմենք մեր շարքերը և պաշտպանենք մեր մեծ, թանգագին, պրոլետարիատի համաշխարհային առաջնորդի ավանդները: Պետք է ձեռքներումս պինդ պահենք Իլիչի ավանդների դրոշակը: Բուրժուազիան յերևի մտածում էթե՝ հիմա վոր առաջնորդը մեռավ, բանվորների միութիւնը կը թուլանա, և մենք հեշտութեամբ կարող ենք հաղթել Խորհրդային Ռուսաստանը:

Վոչ, այդ ճիշտ չե. մենք, ընդհակառակը, ավելի ամուր կը միանանք, կապրենք իրար հետ համերաշխ և միաձույլ, հավիտյան հավատարիմ կը մնանք լենինյան ավանդներին և յերբեք, յերբեք թույլ չենք տա, վոր կատարվի այն, ինչ վոր յերազում է փտած բուրժուազիան:

Ստլոդկին Տ.

Հունվարի 22-ին մեզ մոտ ակումբում ներկայացում եր նշանակված: Յե՛ս ուզում էյի գնալ և պատրաստվում էյի, յերբ յեղբայրս յեկավ և ասում ե. «Մեռավ մեր Իլիչը»: Չիմացա, թե բանն ինչումն է, և հարցրի. «Ի՞նչ ես ասում»: Այն ժամանակ նա պատմեց մեզ, թե ինքը յերկաթուղու կայարանումն եր և իմացել է այդպիսի մի լուր: Ամենքս տխրեցինք և փոխանակ ներկայացում գնալու գնացինք հարգելու Իլիչի հիշատակը: Ժամը 9-ին ամենքն սկսեցին ցրվել և խոսք տալ իրար, վոր վաղն ամենքը միասին գնան Գորկի, վորտեղից պիտի դուրս բերեյին նրան: Յես, իհարկե, ամեն կերպ աշխատում էյի, վոր քույրս վերցնի ինձ իր հետ: Նա համաձայնեց, և յես շատ ուրախացա: Ժամը 7-ին վեր կացանք և գնացինք նայելու արտակարգ գնացքները: Նրանք զարդարված էին տոնածառերով, իսկ այն վագոնը, վորի մեջ պետք է պառկած լիներ Լենինը, ծածկված իր կարմիր կտորով: Ժամը 8-ից առաջ սկսեցին հավաքվել բոլոր գնացողները: Սառնամանիքն անտանելի յեր, բայց մեկ է, յես վճռել էյի թեկուզ սառչել, միայն թե վերջին անգամ աեսնեյի Իլիչին: Ժամը 8-ին ճանապարհ ընկանք, անցանք մոտ մեկուկես վերստ, տեսնենք յետևներս անթիվ ժողովուրդ է գալիս: (Այդ՝ գործարանից եր): Թեև նրանք մեր յետևն էին, բայց շատ արագ էին գնում և շուտով կտրեցին մեր առաջը: Մենք դեռևս չեյինք հասել, այն ինչ վոմանք արդեն յետ էին գալիս և ասում էին մեզ, թե արդեն դուրս են բերում, բայց մենք չեյինք լսում և ուզում էյինք, վոր մի կերպ շուտ գնանք տեսնենք նրան: Յես շարունակ առաջ էյի վազում մերոնցից: Ժողովուրդը խիստ շատ եր: Ամենից առաջ գնում եր մի ձի, վորի վրա

բարձրագույն էյին լուսանկարչական գործիքներ լուսանկարներ հանելու համար. հետո գալիս եր ժողովուրդը և պատկեր էյին տանում գյուղացիների կողմից, իսկ հետո բերում էյին Վ. Ի. Լենինի մարմինը: Մոտենալ չեր կարելի, վորովհետև շուրջը շղթա էյին կազմել իրար ձեռքից բռնած: Յետևից գալիս եր պատվո պահակախումբ: Այո, իսկապես այդ սգի ուր եր ամենքի համար: Ամենքը խիստ տխուր էյին և գնում էյին գլուխները կախ: Վորպեսզի տեսնեյինք նրան դադաղի մեջ, մենք բարձրացանք մի բլուր, և այնտեղից կարելի յեր տեսնել նրա դեմքը: Ինձ շատ դյուր յեկավ, վոր առջևից յերկու արևոյ ծերունի մի մեծ պսակ էյին տանում գյուղացիների կողմից: Բայց ահա շուտով յերևաց կայարանը. այնտեղ կանգնած է գնացքը, վորով Իլիչը պետք է մեկնի Մոսկվա և այլևս չի վերադառնա մեզ մոտ: Ահա արդեն դրին նրա դադաղը, և յես ամեն բան տեսնում եմ, վորովհետև աշխատում եմ շարունակ առաջ ընկնել. նրա մերձավորներն ամենքը նստում են: Ահա և շարժվում է գնացքը, և յես ձայներ եմ լսում. «Գնաս բարյավ, Իլիչ»: Ինչքան տխրալի յե, ինչ-վոր բան պակասեց: Յեվ ամենքն սկսեցին ցրվել: Ժամը 3-ին յես տուն յեկա:

Հապշինա Ռայս

5.

1924 թվի հունվարի 23-ին իմացանք Վլադիմիր Իլիչի մահը: Դպրոց վոր գնացինք, մեզ ասացին, թե Վլադիմիր Իլիչը վախճանվել է հունվարի 21-ին ժամը 6-ին 50 րոպեյին: Ամենքիս ձեռքերը թուլացան, սիրտներս կանգ առան. չկարողացանք դիմանալ և լաց յեղանք: Նույն յերեկոյան յեկավ մեր վարիչը և խորհրդակցություն սկսվեց Վլադիմիր Իլիչի մահվան մասին: Վարիչը Մոսկվայից լրա-

դիր բերեց, վորի մեջ գրված եր, թե ինչպես եր վախճանվել Վլադիմիր Իլիչը: Մենք սկսեցինք կարդալ այդ լրագիրը: Կարդալուց հետո մենք, բոլոր պատկոմներս սկսեցինք խնդրել վարիչին, վոր մեզ տանեն Վլադիմիր Իլիչի դադաղի մոտ: Բայց յեթե փող չկա, մենք պատրաստ ենք ամբողջ ուրը վոչինչ չուտել և ծախել մեր կերակուրը, վորպեսզի այդ փողով կարողանանք գնալ դադաղի մոտ: Յեվ յեթե այդ չի կարելի անել, այն ժամանակ մեր պատկոմների կազմակերպությունը պատրաստ է վոտով գնալ, միայն թե տեսնենք մեր առաջնորդին, թեկուզ մեռած: Վարիչն ասաց բոլոր պատկոմներին, թե փող կա և կարելի յե գնալ, բայց թե ինչ կասի Դյուշենը: Մյուս ուրը յեկավ ընկ. Դյուշենը, և բոլոր պատկոմները սկսեցին խնդրել նրան, վոր Մոսկվա գնան մեր թանգազին ուսուցչի մոտ: Նա ղեկուցում արավ մեզ Վլադիմիր Իլիչի մասին: Հետո ասաց, թե անկարելի յե գնալ, վորովհետև շատ խիստ սառնամանիք է և շատ մեծ հերթեր են: Յեվ մենք վշտացած տուն գնացինք:

Շուրա Կորոտինա յեվ Կլավդիա Կոլոդինա

ԴԵՊԻ ԻԼԻՉԻ ԴԱԳԱՂԸ

Իլիչի մահը վոր իմացանք, յես չհավատացի և ամենքին ասում էյի, վոր այդ ճշմարիտ չէ: Բայց յերբ մեզ հավաքեցին, վոր տանեն նախկին Գուչկովի ամառանոցը, յես չգնացի: Շատ տխուր էյի, սիրտ չունեյի: Հետո գիտեյի, վոր Գուչկովի ամառանոցում լաց կը լինեյի ամենքի առաջ, իսկ այդ չեյի ուզում, ու չգնացի: Ծանր սրտով սկսեցի ինչ-վոր գրել: Շատ էյի ուզում տեսնել բանվորների համաշխարհային առաջնորդին: Սպասում էյի, վոր

մեզ կը տանեն, բայց յեթե չի կարելի, այնուամենայնիվ ուզում եյի գնալ յեղբորս մօտ և նրա հետ միասին գնալ դադաղի մօտ:

Որը մի՞նեց. մտնում եմ յես մեծ աղջիկների մօտ: Գալիս ե ինձ մօտ նընցից մեկը և ասում. «Գնանք մեզ հետ Իլիչի դադաղի մօտ»: Ուրախությունից սիրտս թրթռաց, բայց հիշեցի, վոր փող չունեմ: Աղջիկներն ասում են. «Մենք ել հո չունենք, գնանք առանց տոմսակի»: Համաձայնեցի և սկսեցինք պատրաստվել: Գնացի ննջարան և պատմեցի ընկերուհիներին, բայց նրանք հավանություն չտվին: Բողոքովին պատրաստվելուց հետո գնացինք տղաներին ասելու, վոր նրանք ել գան մեզ հետ: Մի քանի տղաներ նույնպես համաձայնեցին, իսկ մնացածները չհավատացին մեզ: Յերբ ամենքը պատրաստ եյին, գնացինք հերթապահ դաստիարակչի մօտ. նա մեզ թույլ տվավ, և մենք ճանապարհ ընկանք: Կայարանում ստիպված եյինք շատ յերկար սպասել, սառանք. գնացքը մի ամբողջ ժամ ուշացավ և ժամը 9-ի տեղ յեկավ 17-ին: Գնացքն յեկավ, մենք ամենքս ել նստեցինք մի վագոնի մեջ: Նոր եյինք նստել և սկսել մեր խոսակցությունը, յերբ մտան յերկու կոնդուկտոր. մենք վախեցանք և փախանք: Բայց հետո վրձուեցինք, թե մեկ ե՝ փախչել չենք կարող և կանգ առանք: Կոնդուկտորը մոտեցավ և սկսեց տոմսակ հարցնել. մենք պատասխանեցինք, թե տոմսակ չունենք և թե գնում ենք հրաժեշտ տալու Իլիչին: Կոնդուկտորը հեռացավ և մենք մնացինք վագոնում:

Մենք հերթի կանգնեցինք. այս ժամը 11¹/₂-ին եր: Մեզ թվում եր, թե հեռու չենք Միությունների Տնից: Բայց սխալվեցինք, դեռ ևս շատ հեռու եյինք: Յետ դարձանք և շարունակ յետ ու առաջ եյինք գնում, բայց ահա հերթը քանդվեց և մենք կտրվեցինք մի քանի մարդուց:

Սկսեցին իրարու բռնաբերել և յերկար ժամանակ վոչ մի կարգ չկար: Քուններս տանում եր և շարունակ նստոտում եյինք սանդուխքի աստիճանների վրա: Ժամը չորսին միացանք մի կազմակերպության հետ. մեզ չեյին ուզում ընդունել, բայց հետո ընդունեցին: Բանից յերևաց, վոր այդ կազմակերպությունը գնալու յե ամենից վերջը: Նրանից հեռացանք և միացանք ավելի առաջ կանգնած մի ուրիշ կազմակերպության հետ: Վերջապես առաջ շարժվեցինք: Ներսը շատ լույս եր և մաքուր: Վոչ մի ձայն-ծպտուն չեր լսվում: Յերբեմն-յերբեմն միայն հեկեկանք եր լսվում:

Շատ տխուր եյի դգում ինձ: Այսպես յես հրաժեշտ տվի Վլադիմիր Իլիչին: Այժմ մենք կաշխատենք գնալ նրա շավղով:

Շուրա Պրիխոդկո

ԻՆՉՊԵՍ ԴԻՄԱՎՈՐԵՑԻՆՔ ԻԼԻՉԻ ՄԱՐՄԵՆ

Հունվարի 23-ին, ցերեկվա ժամը 12-ին յես գնացի Պավելեցկի կայարանը: Յերբ հասա, շատ ժողովուրդ կար այնտեղ: Ավտոմոբիլից իջա և մտա պերրոնը, վորը ամբողջովին պատած եր սևով: Այնտեղ կանգնած եյին խիստ շատ պատվիրակություններ և յերաժշտական խմբեր: Ժամը յերկուսին հնչեց շշակը և յերաժշտությունը նվագեց թաղման քայլերգը: Յերբ գնացքը մոտեցավ պերրոնին, ամենքը վերցրին գլխարկները և յերգեցին «Դուք զոհ գնացիք»: Գնացքը կանգ առավ: Վագոնից դուրս յեկավ պատվո պահակախումբը և կանգնեց այս ու այն կողմը: Հետո սկսեցին դուրս բերել պսակներն ու դրոշակները: Դրոշակների վրա լոգունգներ եյին գրված: Պսակներից և պատվիրակներից հետո վագոնից յերևաց Իլիչի դադաղը,

վոր կրում էին ընկերներ Բուխարինը, Ստալինը, Կրասինը, Կամենսկը: Դազադն ամբողջապես կարմիր էր, միայն խուփը ապակուց էր: Սգերթն առաջ շարժվեց: Առջևից տանում էին պսակներն ու դրոշակները, իսկ նրանց յետևից Իլիչի դազադը: Դազադի յետևից գնում էր նրա կինը՝ Կրուպսկայան և քույրը՝ Մարիա Իլինիչնան: Սգերթն անցավ Պյատնիցկայա փողոցը, հետո Բալչուգ, հետո կամրջով Կարմիր հրապարակը, Ուստնի ոչադը դեպի Միությունների Տունը: Բոլոր փողոցներում, մանավանդ Միությունների Տան մոտ կարմիր-բանակայինները շղթա էին կազմել, վորի միջով անցնում էին կազմակերպությունները և Իլիչի դազադը: Իլիչի դազադը ներս տարան, և յետ գնացի մեր տուն:

Բեդրին

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐԻ ՏԵՍՔԸ ՀՈՒՆՎԱՐԻ 27-ԻՆ ՍԳԻ ՈՐԸ

Հունվարի 27-ին սգի ուր էր: Թաղում էին պրուետարիատի մեծ առաջնորդ Ուլյանովին (Լենինին), վորն իր ամբողջ կյանքում աշխատում էր լավացնել բանվոր դասակարգի դրուժյունը: Յեվ ահա, յերբ ամբողջ բանվոր ժողովուրդն իմացել էր Վլադիմիր Իլիչ Լենինի մահը, հավաքվել էր Ռուսաստանի բոլոր ծայրերից հրաժեշտ տալու վերջին անգամ թանգագին առաջնորդին: Դժբախտաբար, այդ ուրը շատ խիստ սառնամանիք էր, բայց, չնայելով դրան, փողոցները լիքն էին ժողովրդով, վորը գնում էր դեպի Կարմիր հրապարակը, ուր տեղի յեր ունենում թաղումը: Բոլոր փողոցները զարդարված էին սևով և կարմիր դրոշակներով, վորոնց մոտ կախված էին պլա-

կատներ: Ամեն մի քայլափոխին խարույկներ էին վառվում, բոլոր փողոցներում, վորոնցով անցնում էր ժողո-



Սգի ուր Մոսկվայում

վուրդը, ման էին գալիս ձիավոր միլիցիոներներ և շրջում էին զինվորներ: Ահա թե ինչպիսի տեսք ունեցին Մոսկվա քաղաքի փողոցները Վլադիմիր Իլիչ Ուլյանովի (Լենինի) թաղման ուրը:

Տաճարկին

ԻՆՉՊԵՍ ՀՐԱԺԵՀՏ ՏՎԻՆՔ Վ. Ի. ԼԵՆԻՆԻՆ

Հունվարի 25-ի առավոտյան մեզ դպրոցից տարան Միությունների Տան Սյունազարդ դահլիճը Վ. Ի. Լենինին հրաժեշտ տալու: Խիստ սառնամանիք էր, ձյունը ճրթճրթթում էր վոտների տակ: Վերջապես հասանք Միություն-

ների Տուն, վորի առջև կանգնած էյին Վլադիմիր Իլիչին հրաժեշտ տալու ցանկություն ունեցողների մեծ հերթեր: Հրապարակում խարույկներ էյին վառվում: Մեզ ներս թողին ավելի շուտ, քան թե մեծերին: Սանդուխքը վոր բարձրացանք, տեսանք հրացաններով զինվորներ: Սուաջին դահլիճը մտնելիս տեսանք Վլադիմիր Իլիչի բրոնզի կիսարձանը. նա ծածկված էր սև շղարշով և շրջապատված էր դափնյա ծառերով: Ջահերը նույնպես ծածկված էյին սև շղարշով: Անցնելով դահլիճների մի յերկար շարք, թեքվեցինք ձախ դեպի Սյունազարդ դահլիճը և տեսանք դադաղի մեջ համաշխարհային պրոլետարիատի առաջնորդ Վ. Ի. Լենինին: Դահլիճը լույսերի ծով էր ներկայացնում, դադաղը շրջապատված էր ահագին արմավենիներով: Կարմիր դադաղի պատվանդանի վրա և սյունաշարի մոտ դրված էյին բազմաթիվ և բազմատեսակ պսակներ. վերնահարկի բարձրությունից հոսում էյին թաղման քայլերգի հեկեկացող ձայները: Դադաղի մոտ կանգնած էր պատվոպահակախումբ, զինվորական և քաղաքացիական:

Անսովոր էր այն խաղաղությունը, վոր տիրում էր դահլիճում, յերբ միալար ժապավենի պես անցնում էյին իրենց առաջնորդին վերջին պարտքը տվողները: Դռնալով դեպի դուռը, մենք շարունակ յետ էյինք նայում, աշխատելով վերջին անգամ տեսնել մեզից հեռացող Վլադիմիր Իլիչի թանգագին դիմագծերը:

Տ. Յիպլյոնկովա

2.

Հունվարի 26-ին ժամը 8-ի մոտերքը մենք հավաքվեցինք դպրոցում, վորպեսզի վերջին անգամ հրաժեշտ տանք Վ. Ի. Լենինին: Միությունների Տանը վոր մոտեցանք, այնտեղ արդեն բավական հերթ կար կանգնած:

Մի քիչ սպասեցինք և, վերջապես, մոտեցանք դռանը, մոտանք Միությունների Տունը. այնտեղ դեռ ևս այնքան ելլություն չէր տիրում. սանդուխքով բարձրանալիս լսում էյինք այսպիսի հարցմունքներ. «Ի՞նչ, զլխարկներս վերցնե՞նք. վո՞ր դահլիճումն է դրված. իսկ ի՞նչպես է այնտեղ, վախենալու իսկ չե՞ս»: Մեր առջև տանում էյին մեռած ծաղիկներից մի պսակ ապակյա արկղով: Սուաջին դահլիճում



Լենինի դադաղի մոտ

կանգնած էր Լենինի արձանը բրոնզից, ծաղիկներով ծածկված: Հանկարծ զգացի, վոր ամենքը մի անգամից լռեցին. դեռևս այստեղ ու այնտեղ խոսում էյին, բայց նրանց լռեցնում էյին «սը, սը» անելով: Կարծես հեռվից լսվեց որկեսորի մեղմ ձայնը, վոր նվագում էր թաղման քայլերգը: Վերջապես հասանք առաջին դահլիճի ծայրը. կարմիր բարձ-

րավանդակի վրա պառկած ե այն մեծ մարդը, վորը նա-
խապատրաստեց Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը ե իրա-
գործեց: Նա պառկած ե ամբողջովին դեղնած, կանաչ
ֆրենշը հագին, ե թվում ե թե անա վորտեղ վոր ե՝ վեր
կը կենա ե կը խոսի:

Յես կարծես թե գարթեցի քնից, յերբ դուրս յեկանք
փողոց:

Ա. Գլեզեր

3.

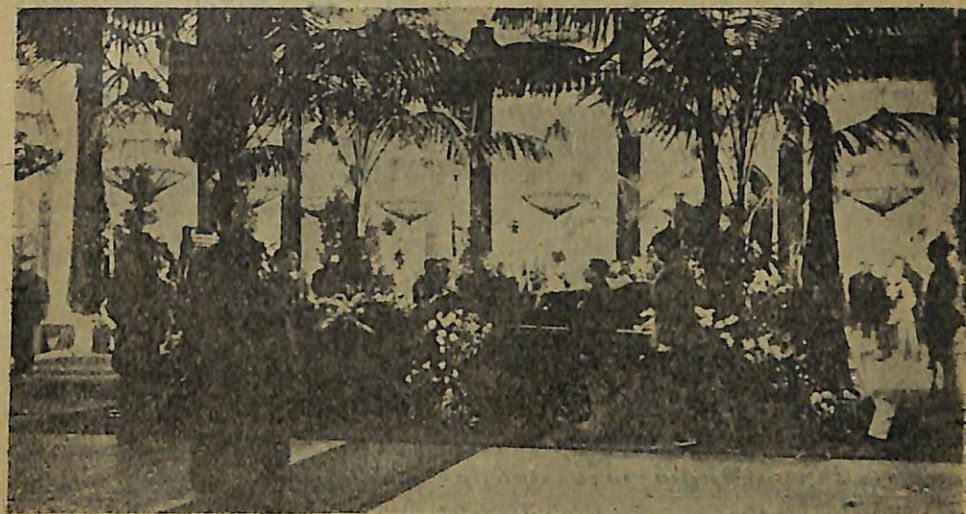
Սառնամանիքը սաստկանում ե: Գիշերը պարուրում
ե քաղաքը: Սիրտը դող գցող, արնագույն-սև գանգվածի
պես ցցվում ե մեր առջև Միությունների Տունը: Մենք
մտնում ենք ամբոխի մեջ:

Առավոտյան արդեն յեղել ենք Իլիչի դագաղի մոտ,
ե այն միտքը, թե թույլ չեն տա, վոր յերկրորդ անգամ
մտնենք, անհանգստացնում ե մեզ: Ամբողջ սրտովդ ու-
ղում ես դրոշմել հիշողությանդ մեջ ամենքից սիրված
առաջնորդի դիմագծերը: Դանդաղ շարժվում ե ամբոխը, —
թվում ե թե վերջ չունի այդ կենդանի շղթան: Սառչում
են ձեռքերն ու վտաքերը, բայց վոչոքի մտքովն անգամ չի
անցնում, վոր տուն գնա: Լսվում են ձիավոր պահապան-
ների կանչերը: Ճրթճրթում ե բոցավառ խարույկը, վորի
մոտ տաքանում են պահապանները: Մարդկանց սև ուր-
վագծերը շարունակ ծածկվում են պայծառ, արագ հանդ-
չող ծով կայծերով: Մենակ ու վորբացած, կարծես ար-
տասվելով, նայում ե պղտոր-սպիտակ լուսինը:

Սառնամանիքը սաստկանում ե:

Սառչում ե ամբոխը:

Բայց վերջապես դռների մոտ ենք: Հայացքներս ըն-
կան պլակատի վրա:



Այլուհազարդ գահլիճում

«Պարագլխի մահվան

կը պատասխանենք ավելի կուռ

Միաձուլությամբ, տոկունությամբ

Յեվ յերկաթի զիսցիպլինայով»:

Ավելի սերտ սեղմվեցինք դռներում: Մտնում ենք:

Լայն սանդուխքով բարձրանում ենք վեր: Քայլում
ենք սուսուփուս: Սև ու կարմիր կտավները ձգված են
պատերի յերկայնքով: Սև շղարշով ծածկված են կամրջակ-
ները: Հայելիները թաքնվել են սևերի յետեր: Պահապան
ղինվորները կանգնած են արձանացած: Թաղման քայլերգը
մեղմորեն ղեկում ե համաշխարհային վիշտը: Ահա արդեն
Այլուհազարդ գահլիճումն ենք: Ամեն տեղ կանաչ, պսակ-
ներ, դրոշակներ: Կարմիր դագաղի մեջ քնած ե Լենինը:
Սիրտս կսկծաց ցավագին: Մտքերը թռան գլխումս մեկը
մյուսի յետերից:

Մեռավ նա: Ի՞նչ է նշանակում այդ: Ի՞նչը մեռավ: Պոսքերն ու գաղափարներն անմահ են, և չե՞ վոր այդ է ամենից ավելի գնահատելին:

Կենդանի յե լենինիզմը:

Զի մեռնի յերբեք:

Մ. Ուսպենսկայա

Ա Ձ Խ Ա Տ Ե Ն Ք

Բարե, թանգագին Դորա:

Դորա, յես չեմ գրելու այս նամակի մեջ մեր անձնական գործերի մասին, կը գրեմ միայն այն ապրումների մասին, վոր ունեցա այս օրերը: Հունվարի 22-ի սուգի օրն անցկացրինք այսպես: Առավոտյան հանգիստավոր նիստ եր. հիշատակում եյինք այն մարտիկներին, վորոնք ընկել եյին ազատության համար 1905 թվի հունվարի 9-ի արյունալի օրը: Նիստին յես ճառ խոսեցի. ասում եյի. «1917 թ. անցավ. նա իր հետ տարավ շատ արյուն: Բայց և այնպես 1917 թ. բանվորները հաղթեցին: Կեցցե՛ ազատությունը: Կեցցե՛ Վլադիմիր Իլիչը»: Յերեկոյան համերգ կար: Հետո, յերբ պառկեցինք քնելու, յեկավ դեկավարուհին և ասաց, թե շատ տխուր տեղեկություն են ստացել: Սկսեցինք հարցնել. «Ի՞նչ է պատահել»: Այն ժամանակ նա լացակումած ասաց, թե Լենինը մեռել է: Սկզբում յես չհավատացի ականջներիս և վախեցած հարցրի. «Ի՞նչ եք ասում, Լենինը մեռել է»: Նա ասաց. «Այո, նա մեռել է»: Ել չեմ հիշում, թե ինչ ասաց հետո. սկսեցի լաց լինել և յերկար ժամանակ չեյի կարողանում հանգստանալ: Ամենքը խնդրում եյին ինձ, վոր լաց չլինեմ, այլ ավելի լավ է վորևէ բան ասեմ Լենինի մասին, բայց յես յերկար ժամանակ չեյի կարողանում հանգստանալ: Ամբողջ գիշերը

չքնեցի և շարունակ մտածում եյի մեր թանգագին հայր Իլիչի մասին: Առավոտյան գնացի այն դասարանը, ուր պարապում է IV խմբակը: Մյնտեղ դարձարում եյին Լենինի պատկերը կարմիր և սև կտորով: Նայեցի սևով պատած պատկերին և իսկույն լաց յեղա:

Մենք վճռեցինք այդ օրը չպարապել, այլ նվիրել Լենինին, այսինքն՝ գրել վոտանավորներ և շարադրություններ Լենինի մասին, կարգալ նրա կենսագրությունը և գրքեր նրա մասին: Ինչպես վճռեցինք, այնպես ել արինք: Իմ ունեցած բոլոր գրքերը տվի յերեխաներին, վոր կարդան: Ինքս գրեցի մի վոտանավոր, նվիրված մեր թագագին առաջնորդին, հետո՝ մի պատմվածք նրա կյանքից և շարադրություն՝ «Լենինը և արևելյան ժողովուրդը»:

Դորա, ինձ համար գրելը շատ դժվար եր, չեյի կարողանում լավ գրել, վորովհետև շարունակ լաց եյի լինում և չեյի կարողանում վոչ մի կերպ հիշել մեր թանգագին պարագլխին, ավելի շուտ՝ մեր հորը, Իլիչին:

Դորա, չե՞ վոր յես գիտեյի, վոր չպետք եր լալ, այլ, ընդհակառակը, պետք եր այն օրը վորքան կարելի յեր կայտառ լինել, պետք եր ամբողջ վիշտը կրել քաջաբար և չհուսահատվել, ինչպես անում եր մեր թանգագին բարեկամ Իլիչը: Դորա, գործիր բոլոր տեժերովդ Պորհրդային իշխանության համար. մենք պետք է հաղթահարենք անգրագիտությունը և Ռուսաստանը դարձնենք ծաղկած յերկիր: Չե՞ վոր այդ մեր թանգագին Իլիչն ել ուզում եր անել, բայց նա մեռավ, և այդ արդեն մենք ինքներս պիտի անենք: Մենք կաշխատենք, կաշխատենք անդադրում և առանց հուսահատվելու:

Դորա, միայն թե յես շուտ առողջանամ և գնամ հեռու, հեռու Բաշկիրիա, ուր ձգվում են ավազոտ տափաս-

տաններ, ուր ապրում են յետամնաց և խեղճ մարդիկ և չգիտեն նույնիսկ, թե ինչ է գիտությունը:

Դորա, ասում եմ քեզ անկեղծորեն. յես ուզում եմ այդ գժբախտ և յետամնաց մարդկանց ոգներ՝ ինչով վոր կարող եմ: Իմ ցնորքն է լինել բժշկունի և կոմմունիստունի և գնալ այնտեղ: Դու, ի հարկե, հասկանում ես ինձ, Դորա:

Քո Կ. Ա.

ԼԵՆԻՆԻ ՅԵՏԵՎԻՅ

Ահագին քաղաքի խուլ անկյուններից, իրար խաչաձևող անհայտ փողոցներից հատուկ, համաչափ բայերով գեպի կենտրոն են դիմում սյունաշարերը... Այդ մենք ենք... Գիշերը մեզ սև շղարշ է հագցրել, ձմեռն անհասկանալի անկվածներ է հյուսել մեր թերթերունքների վրա, շղթայել է մեզ յերեսուն աստիճանի սառնամանիքով, միաձուլել է մեզ, հազարավորներիս, լայն փողոցներում բոցավառ խարույկների կարմիր լույսերի մեջ...

Գնում ենք սևազգեստ տների մոտով, արնագույն խարույկները մոտով Միությունների Տունը, Սյունազարյոք դահլիճը, վորտեղ սև-կարմիր դրոշակների շրջափակի մեջ մեր պարագլուխը, մեր Իլիշը վերջին գորատեսն է կատարում:

Իլիշ:

Ամբողջ Մոսկվան գալիս է քեզ մոտ շարեշար, սև յերիզով շղթայելով փողոցներն ու հրապարակը. ամբողջ Ռուսաստանը կը գար քեզ մոտ, ամբողջ աշխարհը:

Լենին:

Քո անունը անդրադարձած է անհունության լուսար-

ձակի մեջ, քո անունը հրավառ սավառնակով՝ շրջել է ամբողջ աշխարհը, ծնունդ տալով մեծ գաղափարին բոլոր ճնշվածների սրտերում:

Իլիշ:

Մենք կը գնանք կազմակերպված շարքերով, ինչպես գալիս ենք այս բոլեյին հրաժեշտ տալու քեզ, Հնդկաստան, ուր աղոթում են քեզ—անհասանելի-հրաշագործիդ—միլիոնավոր ստրուկներ, կանցնենք փոսած բռնակալության



ԼԵՆԻՆԻ յԵՏԵՎԻՅԻ յԵՎ ԳՅՈՒԼԱՑԻՈՆԵՐԻ ՄԵՋ

չինական պարսպի այն կողմը, ուր, կարելի է ծանրությունից կուցած, շնչում է քո անունը ծեր-կուլին (մշակը) անհուն հավատը խամրած աչքերի մեջ...

Մենք կը գնանք քարոզելու քո գաղափարը ամբողջ յերկրագնաում, մենք կը վառենք հեղափոխության խառույկները կարմիր աստղերով Աֆրիկայի անապատներում և Ամերիկայի քաղաքներում, մենք յերկաթի բռունցքնե-

րով կը ծեծենք Ձինաստանի պատերը և կը ցցենք կարմիր դրոշակը Եվերեստում...

Իլիշ: Մենք լեզիոններ ենք... Քո ավանդները կը բորբոքեն կարմիր խարույկներով մեր շարքերը, մեր կռիվները կը լինեն վստահ, անողոր, հաղթական...

Յուրաքանչյուրի թուլությունը կը կոփվի կոլեկտիվի ուժով. — մենք կը քանդենք բռնակալության շղթան, քո դադափարը իբրև կապույտ թռչուն կը սավառնի դեպի արևը, կարմիր դրոշակը պինդ գրկախառնությամբ կը գոտևորի յերկրագունտը...

Իսկ այս րոպեյին մենք գալիս ենք իրար խաչաձևող անհայտ փողոցներից պողպատի սև շարքերով, գալիս ենք սուգի քայլերգով, ձմեռվա բուքին, բոցավառ խարույկների կարմիր լույսերի մեջ:

Վերա Գուկովսկայա

ԹԱՆԳԱԳԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ Վ. Ի. ԼԵՆԻՆԻ ՄԱՅՐ

Մեռավ հերոսը... Լենինը մեր...

Հղում ենք վերջին հրաժեշտի խոսքեր:

Մարմինը արդեն ցուրտ հողի գրկում,

Յափն ու կսկիծը բանվորի սրտում...

Կերպենք մենք նրան թաղման մեծ քայլերգ.

Լենինը մերն է, բանվորինն է նա.

Ու չենք մոռանա ու չենք մոռանա...

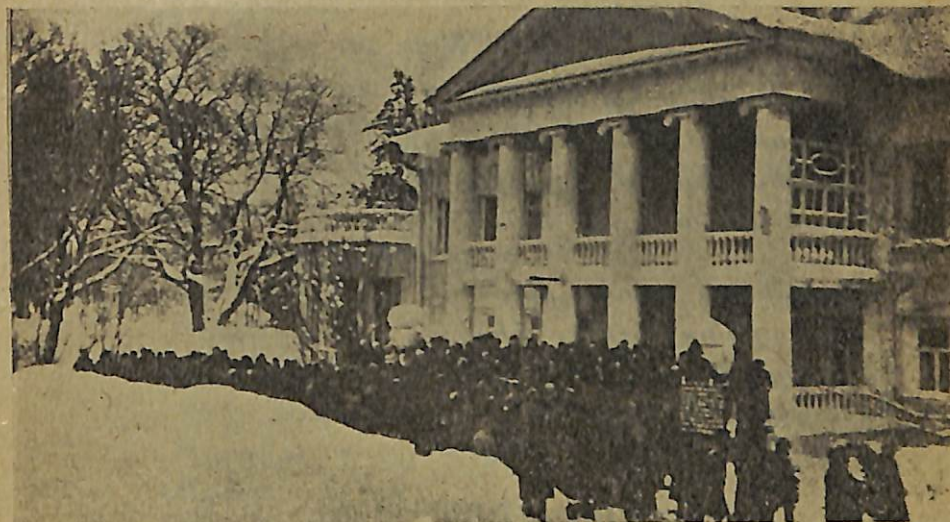
Վոլոդինա

Մենք քեզ միայն դադաղում տեսանք:

Դու խաղաղ եյիր ու լուռ, ինչպես ծաղիկները գունատ,

Վոր այնպես փարվել եյին ու փռվել վրադ...

Մեր մեծ առաջնորդ, դու մեռար...



Վ. Ի. ԼԵՆԻՆԻ ՏՈՒՆԵՐ ԳՈՐԿԻՅՈՒՄ, ՎՈՐՏԵՂ ԿԱԿՈՒՄ ԵՐ յԵՎ ՎԱԽՁԱՆՎԵՅ
Վ. Ի. ԼԵՆԻՆԻ ԽԱՂԱՐԿԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ

Բայց հայրենի յերկրում քո դեռ կապրեն յերկար
Ավանդներդ պայծառ...

Ահա յեկել ենք քեզ տեսնելու,

Յեկել ենք քո պատկերը սիրելի

Մեր մատաղ սրտերում հավերժ կերտելու...

Լյուդա Սերգեյևնա

Լուռ եր, տխուր, ցուրտ եր սաստիկ,

Յերբ թաղելու նրան բերին:

Մութ եր իջել, մի մութ ստվեր

Կըրեմլի հին աշտարակին:

Բայց, ո՞ր դարմանք, ուղիղ չորսին

Արևը վառ փայլեց հանկարծ

Ու հրափայլ շողերն ուսին՝
Աշտարակի գլխին ժպտաց:

Նրան հողում չթաղեցին:
Ու ասես թե ապակու տակ,
Վորպես հերոսն հեքյաթի մեջ,
Քնած է նա, լուռ ու մենակ:

Ընկերները նրան դրին
Դամբարանը մռայլ, տխուր,
Ու կըրեմլի պատերի տակ
Հանգչում է նա, հանգչում է լուռ...

ՀՈՒՆՎԱՐԻ 27-ԻՆ

Քամին սուլում է,
Ջրունը ցրում:
Սև ոձանման ամբոխը հսկա
Որորվում է լուռ
Ու խոլ քայլում...
Ո՛ր, ինչպես ցուրտ է,
Վտառներ է կտրում...
Ու չի նահանջում
Սև ոձն անողորմ,
Քայլում է, քայլում...
Իսկ քամին շաչում է,
Սուլում՝ ուհ, ուհ, ուհ...
Սև յերիզներով դրոշներ կարմիր:
Ողբ սառել է,
Շունչը կտրվել...
Սև ոձն որորվում է,

Հուզվում...

Դրոշները կարմիր, դրոշները սև...

Կարմիր տառերը վառվում են արդեն.—

«Գալիս են... բերում»...

Սև հողմը հարձակվում ձյան կույտերի վրա:

«Մեռել է զեկավարը»...

Թող փովի աշխարհով մեկ

Մահվան լուրը նրա:

Վոչինչ,

Այս հարվածն ել կտանենք.

Ձենք թողնի բուրժուական աշխարհը խնդա...

Այդպես, առաջ անցեք.

Արագ,

Սեղմենք շարքերը...

Գնանք մեր վերջին հրաժեշտը տանք —

Ղեկավարին...

Յերբեք, յերբեք չի մեռնի նա,

Ում անունն ապրում է,

Ով յեղել է ժողովրդին — Ուսուցիչ.

Հավերժ նա կապրի.

Յեվ վոչ վոք չի մոռանա

«Իլիչին», վոր մեզ ազատություն տվեց...

Վիկտոր Ջայդներ

ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ՄԱՀՐ

Կարկամած ողի մեջ ձմեռվան
Ճշում են շչակներն այն ահեղ,
Կանչում են, կանչում են սևալուր՝
«Մեռել է առաջնորդն հանճարեղ»...

Փռվում ե անազանդն ամենուր,
Ճիշերն ու կանչեր այն վերջին—
«Թաղում ենք, թաղում ենք մենք տխուր
«Դարերի Մեծ Վորդուն—Իլիֆին»:

Ամեն տեղ, ամեն ցեղ, ամեն ազգ
Թող լսեն, թող հիշեն, իմանան,
Վոր գործի պայքարի Մեծ Վորդին
Անգոր եր բնության դեմ միայն...

Վոր դժբախտ վարկյանին հուսահատ
Նոր ուժով, հաղթ կամքովն յերկաթե
Հանճարեղ Մեծ մարդը անվհատ
Կերտում եր, գարբընում PKH...

Կարկամած ողի մեջ ձմեռվան
Ճշում են շչակներն այն անեղ,
Կանչում են, կանչում են սեպուր՝
«Մեռել ե Առաջնորդն հանճարեղ»...

Անատուլիյ Ալֆեյեվ

ԱՆՓՈՓՈՒՆԵԼԻՆ

Իլիշը մեզ թողեց գնաց,
Գնաց անդարձ, առհավետ,
Բայց մենք կերթանք նրա ճամբով
Ու կլինենք նրա հետ...

Կանցնեն դարեր ու տարիներ,
Բայց սենք հաստատ ավանդին՝
Սեղմ շարքերով վոտը կգնենք
Համաշխարհի խորհրդին...

Իլիշը մեզ թողեց գնաց,
Բայց մեզ հետ ընդմիշտ ՆԱ.
Նրա ուղին անխախտ, հաստատ,
Նրա գործը միշտ անմահ...

Անատուլիյ Ալֆեյեվ

ԼԵՆԻՆԻ ՀԻՉԱՏԱԿԻՆ

Մեծ անտառի կողքին-մոտիկ բուսել եր մի դալար պուրակ,
Նետել եր իր վոստիկները ու տենչում եր լույս-արեգակ,
Բայց հողմերը շարագուշակ, մրրիկները խենթ ու վայրագ,
Պայթում եյին նրա զլխին, թափում եյին հուր ու կրակ...

Իսկ անտառը ժպտում եր մեղմ իր հայրական ժպտով անուշ,
Կռանում եր դեպինրան, գուրգուրում եր նուրբ ու քնքուշ,
Իր հայրական հղոր կրծքով պաշտպանում եր ամեն կողմից,
Պաշտպանում եր ամեն չարից, ամեն ցավից, ամեն հողմից...

Անցան օրեր ու տարիներ. մեծ անտառի կողքին անա
Կանգնել ե հաղթ մի նոր անտառ, անխոցելի դառած հիմա.
Ել վոչ մի հողմ չի սասանի, չի տատանի հիմքը նրա,
Ել վոչ մի չար չի հանդգնի մատը շարժել նրա վրա...

Սակայն նրա մատաղ սրտին վիշտ մի սուր դանակ զարկեց—
Կաղնին ընկավ անտառում մեծ, կաղնին հղոր, ամենամեծ...
— Հեյ, ամրացիր, ել ամրացիր, պուրակ ջահել ու համարձակ,
Պատրաստ կանգնիր անտառի տակ, վորպես արթուն հղոր
պահակ...

Ռոստոլսկայա Իրա

* * *

Մեռել ե...

Լենինը, Իլիչը...

Ղեկավարը մեր Մեծ...

Մահապար

Վորպես հուր, վորպես սուր

Սրտիս մեջ ցցվեց:

Մեռել ե...

Բայց մահին ու հողին

Մարմինն ե լոկ բաժին,

Իսկ հողին

Յեվ գործը չի մեռնի

Ու կապրի կրկին...

Մաշա Կ.

ԼԵՆԻՆԻ ՀԻՉԱՏԱԿԻՆ

Ել սարուկ չենք...

Ազատութեան վորդիներն ենք մենք հիմի,

Վորդիները աշխատանքի ու գործի:

Իլիչը մեզ գերութեանից ազատեց

Յեվ առնավետ կապանքները փշրեց...

Հեյ, դողացեք, բռնակալներ աշխարհի,

Լենինը կա, կենդանի չե, չի մեռնի,

Յեվ դուք յերբեք, յերբեք ել մեզ չեք հաղթի,

Մեր մեջ ե շունչն անմահ հզոր Լենինի...

Ա. Պետրով

ԻԼԻՉԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Չեն հնչում զանգերը տխրածայն,

Չեն յերգում հրաժեշտի մեղեգի.

Սոսկ կանգնած շարքերը պահապան

Չսպում են գրոհներն ամբոխի...

Ինչո՞ւ չե ամբոխը հավաքվել,

Միլիոններն ինչո՞ւ չեն այստեղ:

Թաղում են, թաղում են Իլիչին,

Ղեկավար մեր հորը հանճարեղ...

Իջնում ե դադաղը... Լուսթյուն...

Սոսկալի, ահավոր ըսպասում...

Ու վորպես վիրավոր մի թռչուն,

Այրուղանն ե վերում շառաչում...

Ընկերներ, ընկերներ թանգազին,

Այս սևին ենք սև հողին մենք հանձնում.

Իլիչին, Իլիչին մեր անգին,

Մեր ուժը, մեր սիրտը, մեր հոգին...

Ա. Վինոգրադովա

ՆՐԱ ԳԵՐԵՋՄԱՆԸ

Մոսկվայի մեջ աղմկոտ,

Հին Կրեմլի պատի տակ

Կանգնել ե մի գերեզման

Խորհրդավոր ու մենակ:

Այնտեղ ննջում ե հանգիստ
Մեր ընկերը անմեկին,
Մեր ուժը մեծ, մեր հոգին,
Մեր լենինը թանգագին:

Ու բանվորներն աշխարհի
Բոլոր տեղի ու ցեղի
Աչք ու հայացքն են հառել
Գերեզմանին Մոսկովի...

Նա մեռել ե... Բայց անմահ
Ավանդները նրա մեծ
Ապրում են ու հուրհուրում
Մասսաների սրտերում...

Ս. Մարգուլիս

* *

Ձենք հավատում, չենք հավատում մենք կանչին,
Հեռախոսի սուր ու ծակող սև կանչին:
Վոչ, չի մեռել ու չի մեռնի առհավատ
Լուսի դեմքով ծերուկը մեր խորագետ...

* *

Գործարանի թեժ ու թրծված ողակում
Մենք չենք կարող քո կանչերին հավատալ,
Թե կանգնել ե սիրտն Իլիչի, չի խփում,
Թե պառկած ե մեր լենինը դադաղում...

* *

Գիտեմ, գիտեմ—սուղ ժխտում ուղմական,
Դաշտերում լայն, աղմուկի մեջ մաշինի

Հարյուր հազար դարերով դեռ հաղթական
Կապրի անմահ անունն ընկեր լենինի:

* *

Հանգիստ, հանգիստ, վառարաններ Մարտենի,
Լոբք, կանգնեք աղմկաշունչ անիմներ.
Բավական ե տխուր զնգաս ու խոսես
Հարապտույտ ու շատախոս հեռախոս...

Հ Ր Ա Ժ Ե Ղ Տ

Առավոտյան ժամը ութին գաղտագողի ու հանդարտ
Կայարանի կողմը ծրկեց փոքրիկ տղան աննկատ.
Դեմքը շատ լուրջ, ծանրակշիռ և գործունյա և խոհուն՝
Գնում եր նա ու չեր նայում վոչ խոր ձնին, վոչ քամուն:

Հագել եր հ.ր վալինկեքը, ծածկել գլխարկն անագին,
Ձիգ քաշել եր կաշվե գոտին լայն կուրտիկի վրա հին.
Նախաճաշն ել ծոցում դրած, հուշատետրը գոտիկին,
Վորի վրա կարգացվում եր ցուցանիշը անագին.—

«Քաղաքացի Պյոտր Ավդեյիչ Բուրովյին,
Աշակերտ II խմբակի
Կարլ Մարքսի անվան աշխատանքային
10-րդ դպրոցի...»:

Իր մայրիկին մի բառ չասաց, վոչ ել դասի գնաց նա.
Լենինն այսոր վերջին անգամ այս կայարան պիտի գա.
Ու բարկացավ զինվորը խիստ.—Ո՞ւր ես գնում, եյ լակոտ:
—Ընկեր, ընկեր, թույլ տուր տեսնեմ, թույլ տուր գնամ
մի քիչ մոտ:

Գնտալի՛ պես նետովեց Պետկան վոտքերի մեջ ամբոխի.
Ըշտապում ե, ըշտապում ե, վոր ժամ առաջ տեղ հառնի:
Կայարանը... Ըսպասում ե մեծերի մեջ թագնված,
Խիտ հոնքերը ներքե թողած, ճակատը խիստ կնճռտած...

Ու մահերգի տխուր, տխուր նվագի տակ համրաքայլ
Բազմությունը լուռ յերերաց՝ բարձր ուսած դագաղն ալ:
Իր գլխարկը նետեց Պետկան, կանգնեց վոտքի մատներին,
Զկարեցավ վոշինչ տեսնել... ու արցունքներն աչքերին

(Աչքերը խոր, տխուր-սիրուն, արտասուքի մի-մի լիճ)
Կանչեց.— Ընկեր, իմ հորեղբայր, բարձրացրու ինձ մի քիչ.
Այնտեղ ահա ապակի յե... ցույց տուր, ցույց տուր, հաս-
կանամ.

Յեկել եմ յես վերջին անգամ նրան տեսնեմ՝ հրաժեշտ
տամ...

Յեվ ծերուկը ակնոցավոր բարձրացրեց Պետկային,
Վորի աչքը սուր ու սլաք առավ կարմիր դագաղին:
— Ահա... հա յե, Լենինը մեր... ընկերը մեր թանգագին...
Իսկ ծերուկի այտերից վար արցունքները սահեցին...

Այսպես տարավ հավերժական հանգստարան
Ղեկավարին բանվոր դասի
«Բաղաքայի Պյոտր Ավդեյիչը,
Աշակերտը Ուրդ խմբի»:

* * *

Մի՞թե պիտի սառի քուրան-հուրհրան,
Մի՞թե պիտի մենք ընկճվենք հուսահատ,
Յեթե կարմիր թևերը լայն-փողոցի
Սև ու տխուր փետուրներով զարդարվի...

Թող սև հագած Մոսկվան տխրի ու ցավի-
Վիշտը... մեծ ե, սակայն ուշ ե արտասվել.
Պետք ե ամբողջ գծերով հին-վաղեմի
Հոկտեմբերյան գնացքներով արշավել...

Մի՞թե պիտի վիշտը սրտում մամուռտի,
Արցունքները դառնան գետեր հարահոս,
Յեթե ընկնի մեքենավարն քաջարի

Ըմբոստացման գնացքի մեջ հրախոս...

— Առաջ, առաջ, դեպի կայանը վերջին,
Մինչ Կոմունան, համաշխարհի Կոմունան՝
Հեյ, լենինյան նորակոչներ շարքաշար
Հոգին ձեր վառ, հոգին ձեր թարմ, հրատար-
Գուղոկ

Մ Ա Ն Ո Ւ Կ Ն Ե Ր Ը

Հարկավոր չեն բառեր-խոսքեր՝ հանուն-հզոր,
Հարկավոր չեն խոսքի տարափ-ճառեր եսոր.
Առանց դրանց ամեն մի խուլ հյուղում հիմի
Արտասվում ե մեր գյուղացին աղի-աղի...

Առանց դրանց վիշտն ե սողում վողջ քաղաքում,
Վիշտը հսկա ամեն մի տան դուռը թակում.
Ու կոկորդուս կըծկըվում ե մի ծանր բան,
Սարսուռներով ջղաձգում դեմք ու բերան:

Առանց դրանց ութ տարեկան Մանյան տխրած
Սրբեց փոքրիկ բռունցքներով աչքերը թաց,
Կանչեց.— «Մայրիկ, յերանի թե յես մեռնեյի...
Առանց դրանց չորս տարեկան Վանյան լցվեց,

Միրգ, խաղալիք մի կողմ հրեց ու թոթովեց.
— «Յեւանի թե բուլղույները վոխց մեղնեյին,
«Յեւանի թե մեկ տղելքը վոխց մեղնեյին,
«Իսկ ընկել Լենինը ապլել»...

Բարձր բոլոր շիրիմներից, կոթողներից,
Բարձր ամեն մեծարանքից ու ճառերից
Հուզումնալից թոթովանքն է այդ մանկական,
Արցունքները փոքրիկների անապական...

Ընկեր, յեթե վիշտն այրել է սիրտդ ջահել
Ու կասկածը շաղափում է ուղեղդ վառ,
Նայիր,— միլիոն փոքրիկների սրտում անմար
Իլիչը կա, կենդանի յե ու չի մեռել...

Մանն

ԻԼԻՉԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԹԻՎ

(Կուլեկտիվ արտասանություն ըայլերգ)

Պատկոմներ,
Լենինը չկա.—
Կոչ նետեք աշխարհին
Բարձրաճիչ...
Պատկոմներ,
Մեռել է նա,
Մեր պապը, մեր պապն
Իլիչ:

Շարքերով խաղաղ ու լուռ
Իրենց ձեռքերի վրա
Մեր հայրերն եյին տխուր
Դադաղը տանում նրա...

Գլուխների ծով եր անծայր,
Ամենքն եյին լալիս...
Պատկոմներ,
Նա մեզ համար
Ղեկավար եր,
Ուսուցիչ,
Ընկեր:

Վիշտը սիրտ եր ճրմում,
Թախիծը մեծ եր, ջերմ...
Դա նրա ուղին իր վերջի,
Ուղին վերջի
Իլիչի...

Պատկոմներ,
Լենինը չկա.—
Կոչ նետեք աշխարհին
Բարձրաճիչ...
Պատկոմներ,
Մեռել է նա,
Մեր պապը, մեր պապն
Իլիչ:

Վոչինչ, առաջ կերթանք,
Կլցնենք շարքերը ռազմիկ.
Լողունդ—
Հիշիր նրան,
Հիշիր նրան,
Հիշիր
Յեվ պատրաստ յեղիր:

Կհնչի ավելի ուժեղ
Ռազմերթը, ռազմերգը մեր հաղթ,
Դրոշը կարմիր անեղ
Կբռնենք բարձր ու զվարթ...

Պատկոմներ,
Լենինը չկա.—
Կոչ հետեք աշխարհին
Բարձրաճիչ...
Դեպ կռիվ.—
Այդպես եր կանչում
Մեր պապը թանգագին—
Իլիչ:

Անդրեյ Իրկուտով

ԼԵՆԻՆԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԹԻՎ

Յերկրաշարժի փոթորիկ չեր, գոռ, մոլեգին
Մըրիկներով շանթահարող աշխարհն հսկա.
Բոթն եր գուժկան՝ թե մեռել է
Լենինն անգին,
Բոթն եր գուժկան՝ թե այլևս
Լենին
Զկա...
Արև, կանգ առ,
Հեյ, հուր արև, շնորհ արա
Քիչ սպասիր, շող մի ձգիր ձյունի վրա,
Դու չգիտեմ,
Դեռ չգիտեմ մինչի հիմի,
Վոր կանգնել է հուրհրածին սիրտն Իլիչի...
Աշխարհ, գործարան, ստանոկ իմ անգաղբուժ,



Պոռկի գյուղը: Հուլիսի 1-ին 1918 թվականի սպասումը:

Այգի չի գալու այգեպանն անտրառում...
Աշխարհ, լսիր.
Եսոր հզոր գոռ տիտանին
Կորցրել են բանակները բանվորական:
Յերբեք, յերբեք չեն հեղեղվի հրդեհածիգ
Կայծերը վառ նրա խոսքի՝ թեժ, պայթուցիկ.
Հեռացել է

Հեղափոխութեան թեժ հնոցից՝

Հնոցավառը մեծ:

Ու դաշտերում, ուր գնդում ե յերգը անմար,
Արձագանքվում հեռու-հեռու խոր ու յերկար,
Տեսա

Տխուր լաց եր լինում վորպես մանուկ
Մեր գյուղացին, վոր չեր թափել յերբեք արցունք...

Պարզ ե, բոլոր ճնշվածները տարիների
Խոր հյուսվել են կոչերին Մեծ Հոկտեմբերի.
Պարզ ե արդեն՝ պողպատաթել հանգույցներով
Իլիչը մեր

Մերտ ձուլվել եր մասսաներին:

Ուրեմն նոր սերնդի մեջ ամբոխների,
Ուր լենինյան մխիչն ե սուր ամուր զարկած,
Միլլիոնագլուխ Լենինը

Դեռ պիտի ապրի:

Ուրեմն նա՝ Իլիչը մեր դեռ չե մեռած...
Ել ինչո՞ւ յե յերկրաշարժով գոռ, մոլեգին
Ու մրրիկով ովկիանոսը շարժող հսկա
Բոթ սլանում՝ թե մեռել ե
Լենինն անգին,
Բոթը գուժում՝ թե այլևս
Լենին
Չկա...

Ալեքսանդր Փարով

ՌԱԶՄԱԿԱՆ, ԼԵՆԻՆՅԱՆ

Աշխատանք շեփորիւր,

Աշխատանք

Շեփորիւր.

Թունդ թնդա, թմբուկ, թունդ,

Թունդ թնդա,

Պայքարիւր:

Տխրասուգ քայլերով գղրդաց կյանքը մեր:

Մեզ հետ ե Լենինը:—Միք ցավի, միք ցավի:

Կոմյերիտ! սեղմամուր, միակուռ, անյերեր,

Կենդանի սերնդի հաղթ քայլերդն վորոտանք:

Մենք պիտի կորստի ցավերից ուշքի գանք:

Հարվածին՝ նոր հարված, պայքարին՝ պայքարով:

Քանգեցեք, բաց արեք դռները Դալ՝քի.

Նոր ուր՝ ամեն ուր ձեռք բերեք նոր կովով:

Խաբուսիկ անդունդներ—շուրջպարուր թշնամի:

Դարբնեք ձեր հոգում կամքը կուռ Լենինի:

Կամքը կուռ ե՝ փոքրին, կամքը կուռ ե՝ մեծին:

Շենքի մեջ ամեն վոք իր քարը դեռ ունի:

Վճռտեղ ե սահմանը բանվորի ուժերի:

Յեւ միթե մեռել ե Իլիչը յերբեք,

Յերբոր նա կերտել ե մեզ համար ՔՌԻ

Ռազմազոհն հաղթական ել բարձր վորոտանք,

Աշխարհն հին տրորենք, փշրտենք, հողմին տանք:

Իլիչն ապրում ե պրոլետարիատի մեջ,

Ու սահման, չափ չկա կամքին կուռ բանվորի:

Տխրասուգ քայլերգով գղրդաց կյանքը մեր,

Աշխարհը նորից-նոր մեկ գլխով ցած իջավ:

Կոմյերիտ, միասին, միակուռ, անյերեր:

Կոմյերիտ... ել մոտիկ, շարքերը սեղմամուր:

Այդ մենք ենք, նոր կյանքի, նոր ուրի կերտողներ:

Միասին—Լենինի հետ, դեպ առաջ ՔՌԻ

Միասին—Լենինի հետ դեպի վեհ կոմմունիզմ:

Աշխատանք շեփորիւր,

Աշխատանք

Շեփորիւր.

Թունդ թնդա, թմբուկ, թունդ,

Թունդ թնդա,

Պայքարիւր:

Ա. Բեգիմյանսկի

Դու ընկար փառքով քո դիրքում այսօր,
Կռիվ տանելով միլիոններին.

Դու մեռար, Իլիչ... Դրոշը բոսոր
Խոնարհում ենք քո գերեզմանին:

Ու հերթով կանցնեն անվերջ տարիներ,
Մենք հավատարիմ քո ավանդներին.
Քեզ հետ, Մեծ Իլիչ, տեսանք Հոկտեմբեր
Ու քեզ հետ հասանք Խորհուրդներին:

Ուղեցույց աստղի պես շողացիր յերկար
Ռուսիայում մեր պրոլետարական.
Ավանդները քո, անդին ղեկավար,
Պահված են սրտում բանվորության:

Ծանր կորստի այս ախուր ժամին
Ի՞նչպես չափել վիշտը բանվորի.
Արցունք մեզ պետք չէ. — սեղմեք շարքերը
Պրոլետարական կուռ վաշտերի:

Դու մեռար, Իլիչ, բայց կա ՔՌԻ—
Պողպատ զորայուն բանվորական.
Նրա հետ ե գալիք ծանր պայքարում
Քո կարմիր դրոշը ռազմական:

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԻԼԻՉ ԼԵՆԻՆԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հունվար 21-ի յերեկոյան, ճակատագրական 6 ժամ
50 րոպեյին, մենք կորցրինք մեր թանգազին ու անմո-
ռանալի Իլիչին: Ծանր ե մեզ համար այդ կորուստը: Մե-
ռավ Լենինը: Բայց նրա գործն ապրում ե, և մենք, յերի-
տասարդներս, կավարտենք այն:

Վլադիմիր Իլիչ Ուլյանովը (Լենին) ծնվել ե Սիմ-
բիրսկ քաղաքում 1870 թ. ապրիլ 23/10-ին: Նրա ըն-
տանիքի անդամներն էյին հայրը, յերկու յեղբայրը—Ալեք-
սանդր և Դիմիտրի Իլիչները, և յերեք քույրերը—Աննա,
Մարիա և Ուլա: Ուլան 1891 թ. մեռավ:

1887 թ. Վլադիմիր Իլիչը վերջացրեց Սիմբիրսկի
Տ-դասյան գիմնազիան: Նույն թվին կախեցին նրա անդ-
րանիկ յեղբայր Ալեքսանդրին — իբրև հեղափոխականի, վո-
րը մահափորձ կատարեց Ալեքսանդր III կայսրի կյանքի
դեմ: Այդ շատ խիստ ազդեց Վլադիմիր Իլիչի վրա, և նա
սկսեց լուրջ մտահոգության առարկա դարձնել ժողովրդի
վիճակը: Գիմնազիան ավարտելուց հետո անմիջապես մտավ
Կազանի համալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետը,
բայց մի ամսից հետո «ուսանողական անկարգություն-
ներին» ակտիվ մասնակցություն ցույց տալու պատճա-
ռով նրան դուրս արին և աքսորեցին Կազանից վոչ այն-
քան հեռու Կոկուշկինո յետ ընկած գյուղը: Այստեղ ել

Վլադիմիր Իլիչը չի մնում առանց գործի, նա խորանում է Մարքսի ուսումնասիրությունների մեջ:

Վլադիմիր Իլիչը հայտարարություն է տալիս, խընդրելով վոր իրեն ընդունեն համալսարան, բայց նրան վոչ միայն մերժում են ընդունել, այլ և զրկում են քննություն տալու իրավունքից: Կառավարությունը նրան արգելում է նույնիսկ արտասահման անցնել: Միայն 1891 թ. նրան աջովում է քննություն տալ Լենինգրադի համալսարանում: Բայց նա չզբաղվեց իր մասնագիտությունամբ, նա անընդհատ աշխատում եր մարքսիստական խմբակներում: 1893 թ. Վլադիմիր Իլիչը վերաբնակվում է Լենինգրադում և այստեղ ամբողջովին նվիրվում է հեղափոխական աշխատանքի: 1895 թվի ապրիլին Վլադիմիր Իլիչն անցնում է արտասահման, այնտեղ կապ է ստեղծում «Աշխատանքի ազատագրումն» գաղտնի կազմակերպության հետ և կազմակերպում է մարքսիստական-հեղափոխական գրականության Ռուսաստան ներմուծելու գործը:

Լենինգրադ վերադառնալուն պես նա ստեղծում է «Բանվոր դասակարգի ազատության պայքարի միությունը»: 1896 թ. գեկտեմբերին վոստիկանությունը ձերբակալում է անդամների մեծ մասին (վորոնց թվում և ընկ. Լենինին) և ուղարկում է բանտ: Բանտում ել Վլադիմիր Իլիչը չի թողնում իր հեղափոխական գործունեությունը. նա շարունակում է հոգվածներ, զբոսյկներ և անլեզալ թերթիկներ գրել: 1897 թ. փետրվարի վերջերին Վլադիմիր Իլիչին աքսորում են Սիբիր, յենիսյան նահանգի Շուշենսկոյե գյուղը: Այստեղ նույնպես նա չի ընդհատում իր աշխատանքը: Ռուս. Սոց.-Դեմ. Բան. Կուս. I համագումարը, վորը տեղի ունեցավ 1898 թ., ընտրում է ընկ. Լենինին, իր բացակայությունամբ, «Բանվորական թերթի»

պաշտոնական խմբագիր: Աքսորատեղում Վլադիմիր Իլիչը ավարտում է իր «Կապիտալիզմի զարգացումը Ռուսաստանում» նշանավոր գիտական աշխատանքը: 1900 թ. հունվարին լրանում է նրա աքսորի ժամանակամիջոցը և ընկ. Լենինը վերադառնում է Լենինգրադ, ամբողջովին նվիրվում է հեղափոխական գործին, վորի համար 3 շաբաթով ձերբակալվում է: Սրանից հետո նա արտասահման է անցնում և այնտեղ կարգիյե բերում սոցիալ-դեմոկրատական «Իսկրա» (Կայծ) թերթը: 1903 թ. Կուսակցություն II համագումարին Վլադիմիր Իլիչը վճռականապես հրապարակ է գալիս ստեղծելու հաստատուն, անսասան ու ամուր կուսակցություն: Բայց շատերը համաձայն չեյին: Տեղիյեն ունենում պառակտումներ և կատաղի վեճեր: Կուսակցությունը բաժանվում է յերկու մասի. — մենշևիկներ (սոց.-դեմոկ.) և բոլշևիկներ (կոմունիստներ). ընկ. Լենինն անցնում է կոմունիստների զույխը: Բոլոր հեղափոխական բանվորները համախմբվում են Լենինի շուրջը: 1905 թ. հեղափոխության ամենայեուուն շրջանում Վլադիմիր Իլիչը գալիս է Լենինգրադ: Բայց ամեն ինչ արդեն վերջացել եր: Հեղափոխությունը ճնշված եր: Պրոլետարիատի համար ծանր որեր եյին հասել: Ամեն կողմից ճնշում ու վերավորանք: Բայց ընկ. Լենինը կանգնած է անսասան իր դիրքում:

Նա կարողանում եր առաջուց նախատեսնել և խափանել չարիքը: Կուսակցության մեջ մտնում են բանվորական մասսաներ և նա անընդհատ աճում է, աճում ու ամրապնդվում: 1907 թ. Վլադիմիր Իլիչը նորից գնում է արտասահման:

Յեվ ահա 1917 թ. փետրվարի 6-ին բռնկեց հեղափոխությունը: Տասը տարի արտասահման մնալուց հետո Վլադիմիր Իլիչը շտապում է Ռուսաստան:

Ապրիլի 3-ին նա գալիս է Լենինգրադ և ուժեղ թափով պատրաստում է զինված ապստամբություն: Կերենսկու ժամանակավոր կառավարությունը փորձում է վերջ տալ մեծամասնականների ազդեցությանը և ջախջախել նրանց:

Ընկեր Լենինը ստիպված է լինում թափվել և գաղտնի տանել ուժեղ ազդեցության ու պատրաստել ապստամբությունը: Նրա շուրջն արդեն համախմբվել էին բանվորա-գյուղացիական ուժերը: 1917 թ. հոկտեմբերին բռնկեց Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը, Վլադիմիր Լենինի ղեկավարությամբ: Հաղթությունը մնաց բանվորների կողմը: Սերը գեպի Լենինն աճում ու աճում էր: Ամեն մի պրոլետար զգում էր, վոր Լենինը խորհրդային Ռուսաստանի շունչն է: Յեվ Լենինին ընտրում են առաջնորդ, պատասխանատու առաջնորդ ամբողջ Ռուսաստանի:

Յեվ ահա Իլիչը ղեկավարում է պրոլետարական պետությունը: Բայց թշնամիներն ել քնած չէին: 1918 թ. ոգոստոսի 30-ին աջ ես-եր-ուհի Կապլանը ծանր վիրավորում է ընկ. Լենինին: Իլիչը դեռ վերքից չառողջացած, արդեն աշխատանքի չէ անցնում: Իսկ այդ աշխատանքը թեթև չէր: Յեվ նա ծանրանում է Իլիչի ուսերին: Նրա ղեկավարությամբ պրոլետարական Ռուսաստանը հաղթեց թշնամիներին: Յեվ միշտ նա: Միայն նա: Բայց այդ բոլորը նրան եժան չի նստում: Հսկայական աշխատանքը շատում է նրա ուժերը: Դեռ 1922 թվի սկզբներին նա նեղվում էր գլխացավերից: Նույն թվի ամառը հիվանդությունը նրան ուժեղ հարված է հասցնում:

Մակայն նա կռվում է հիվանդության դեմ և նորից



Լենինը առանձնասենյակում

աշխատանքի չէ կաշում: Բայց, յերևում է, վոր արդեն չափազանց հոգնած է:

1923 թ. նա ստանում է ևս յերկու կաթված, իսկ չորրորդը՝ կտրում է նրա կյանքի թելը:

Մոսկովի 9-րդ ղպըող

ՔՈՒՅՐԸ ՅԵՂԲՈՐ ՄԸՍԻՆ

Ամբողջ պրոլետարիատի և մեր ծանր սգի ուրերին ամենաերջանիկ յերեկոն ընդամենը մի քանի ժամ տևեց: Իլիչի կենդանության որով մենք աշխույս սպասում էինք նրան մեզ մոտ: Մեզանից քչերն էին տեսել նրան, բայց բոլորն ել հույս ունեյին տեսնել ու լսել:

Չվիճակվեց: Իլիչը չկա: Թեև նա մեր մեջ է, բայց նա այլևս չկա ու չի լինի...

Յեվ ահա այդ յերեկոյան տեսանք մենք նրան, ով ապրել է նրա հետ, ով իր մանկության ուրերին խաղացել է նրա հետ, ով հետևել է նրա ամբողջ հեղափոխական աշխատանքին:

Նրա քույրն է: Դիտում ենք նրա դեմքը ուշադրութեամբ, անթարթ: Աշխատում ենք մի ինչ-վոր հարազատ բան տեսնել, և գտանք: Գտանք աչքերի ծավաճքում, շրթունքներում, ամբողջ դեմքի վրա այն գծերը, վորոնց մենք վարժվել ենք Իլիչի նկարների միջոցով: Նայում եյինք քրոջը, բայց նրանում փնտռում եյինք Իլիչին:

Նա խոսում եր հեղափոխական յեղբոր մասին, առաջնորդի մասին...

Նա խոսում եր իր փոքրիկ յեղբոր՝ Վալոդայի մասին, վորի հետ միասին խաղացել է մանկության ուրերին...

— Դե, ահա, խշխշացին, կասես ծառերի տերևներ լինեն,—ասանց նա, ժպտալով մեր այնպես շտապով թուղթ ու մատիտ պատրաստելու վրա:

Մենք աշխատում ենք բաց չթողնել մի հատիկ խոսք, լսում ենք ու գրում:

Առանց շտապելու, պարզ պատմում է նա իր Վալյոգյա Լենին յեղբոր մասին:

— Ահա նա, կասես կենդանի լինի: Նա դեռ միայն ինը տարեկան է: Չարաճիճի, կայտառ: Պատահում եր յերբեմն, մեծ քույրերն ու յեղբայրները պարապում են, իսկ փոքրիկ Վալոդայն խանգարում է նրանց: Հայրս կանչում է նրան իր առանձնասենյակը և հարցնում:

— Ետ ինչո՞ւ դու դասերդ չես սովորում...

— Իսկ յես բոլորը գիտեմ, — վստահ պատասխան է տալիս Վալոդայն:

Հայրս սկսում է նրան հարցնել, իսկ Վալոդայն ջրի նման պատասխանում է բոլորը: Հայրս, վորպեսզի ավելի յերկար պահի, սկսում է հինն ել հարցնել: Վալոդայն հինն ել գիտե: Խեղճ, ընդունակ տղա յեր Վալոդայն:



Լենինը—մանուկ

Դալբոցում նա ուշադիր եր, և պարապվածները հեշտ եյին նրա համար: Վալոդայն հաճախ իր Ուլյա քրոջ աշխատունակությանը նախանձում եր: Ուլյան դաշնամուր եր նվագում: Յերաժշտության մեջ մեծ ընդունակու-

թյուններ չունեն, բայց նա ամենը աշխատանքով եր ձեռք բերում: Շատ անգամ Վալուդյան նստում եր նրա կողքին և յերկար նայում:

— Նախանձելի յե, ճիշտն ասած, այսպիսի աշխատունակութիւնը, ասում եր նա:

Վալուդյայի լավ կողմերից մեկը նրա շիտակութիւնն եր: Թե խաղալիք կոտրելիս (նա սիրում եր կոտրել խաղալիքներ, ուզում եր իմանալ ինչ ե գտնվում «մեջը»), թե քանոն կոտրելիս կը գար, ցույց կը տար. — «Յես կոտրեցի»...

Ինը տարեկան հասակում Վալուդյան գիմնազիա մըտավ և վոսկե մեդալով ավարտեց: Վերջին դասարանում յեղած ժամանակ նա (այդ ժամանակ 17 տարեկան եր) մի ուսուցչի, վորը մեծ ընտանիք ունենալու պատճառով հնարավորութիւն չունենր սովորելու, պատրաստեց համալսարանի համար:

Վալուդյան համալսարան մտավ, բայց շուտով ազատամտութեան համար նրան արձակեցին և վոչ մի տեղ չընդունեցին: Վաղիմիր Իլիչը մենակ պատրաստվեց և 1891 թվին ավարտեց համալսարանը:

Սոցիալիստական աշխարհայացք նրա մեջ Մարքսի ուսմունքը մշակեց: Նա շատ ու յերկար եր կարդում Մարքսի գրքերը: Քսան տարեկան հասակից նա ինքը ըսկըսեց գրվածքներ տալ:

Շատ եր հարգում Վալուդյան իր մեծ յեղբայր Ալեքսանդրին: Ինչպես ձեզ հայտնի յե, Ալեքսանդրը հեղափոխական աշխատանքի համար մահվան դատապարտվեց: Յեվ Սաշան Վալուդյայի համար հեղինակութիւն եր: Մանկութեան որբերից, նախքան մի վորեւե բան անելը, Վալուդյան հարցնում ու հայտարարում եր. — «Ինչպես Սաշան»:

1895 թվին Վաղիմիր Իլիչը ձերբակալվեց: Նույնիսկ բանտում նստած, նա շարունակում եր ուսումնասիրել

Մարքսը և ուրիշ սոցիալիստներին: Նա մինչև այն աստիճան եր գրավվել Մարքսի ուսումնասիրութեամբ, վոր յերբ մի անգամ նրա մոտ բանտ եր յեկել քուլըն ու ասել, թե շուտով նրան բաց են թողնելու, նա կատակով պատասխանել եր

Ինչո՞ւ այդպես շուտ: Յես դեռ պատրաստ չեմ, դեռ բոլոր նյութերը չեմ հավաքել...



Գնահանում յեվ Բուլ-յեղբայրների եւս: Լենինը գիմնազիայի եւս-գուստով: Ծնողների յեսեվը կանգնած և նրա յեղբայր Ալեքսանդրը:

Յեվ Իլիչը հավաքում եր... Ի մի յեր հավաքում կուսակցութիւնը, կազմակերպում բանվորներին: Այս յեղով նրա գործը ամբողջ կյանի ընթացքում: Յեվ նա իզուր չվասնեց իր ույժերը: Նա թողեց իրենից հետո իր

մար պատրաստել եմ թեյ, շաքար: Խարույկ կը վառեմ, փայտ կը կոտրատեմ:

Բայց մեծերն ասում էին նրան.

— Վոչ, վոչ, Վալոդյա: Դու փոքր ես: Անտառում գայլեր ու արջեր են ապրում: Այնտեղ վիռկը փոքրերին գողանում է, մենք բեզ ի՞նչպես տանենք:

Վալոդյան իր ամբողջ քաջութիւնն ի մի յեր հավաքում և նրանց հետքը բռնած գնում էր գիշերա-արոտի:

Կառապան Ֆեկլին Յակով Դիմիտրիկը (Անայնկա գյուղացի) հիշում է Վալոդյային, յերբ սա 2—3 տարեկան էր: Ֆեկլինը նրան իր կառքն էր նստեցնում ու քաղաք տանում: Հիշում է նաև մեծին՝ Ալեքսանդրին: Կոկուշկինից մինչև կառապանների գյուղը յերեք քառորդ վերստ էր: Մանուկները մեկը մյուսին առաջ տալով վազում էին նրա մօտ, յերբ հարկավոր էր լինում քաղաք գնալ: Յերիտասարդ, ամրակազմ Ֆեկլինը, ինչպես ճուտիկներ, ձեռների վրա յեր տանում նրանց: Տղաները շտապեցնում էին նրան, միասին լծում ձիերը և չարաճրճիները հանդիսավոր կերպով քշում էին ձիերը դեպի Արտաշէնների տունը, ուր ապրում էր Ուլիանովների ամբողջ ընտանիքը:

— Կայտառ էին յերկուսն էլ,— պատմում է դեռ ևս կենդանի, բայց արդեն ձյունի նման սպիտակ ծերունի Ֆեկլինը:— Վալոդյան ավելի ճարպիկ ու ժիր էր Ալեքսանդրից: Գուցե այդ նրանից էր, վոր Ալեքսանդրն արդեն խելահաս էր դառել:

Յերիտասարդ Ուլիանովները գյուղի պատանիներին մասնակից էին անում իրենց բոլոր ուրախութիւններին:

Գյուղի պատանիներն իրենց «բարձրաստիճան» բարեկամների և հովանավորողների շնորհիվ գիտեին և ճաշակել էին քաղաքի բոլոր համեղ բաները: Գյուղի համար

կատարյալ տոն էր լինում ամեն անգամ, յերբ Ուլյանովները գալիս էին քաղաքից: Գյուղական յերեխաներին բաժանում էին հասարակ քաղցրավենիներ: Վալոդյան ու Ալեքսանդրը պահում էին իրենց վորպես «հերոսներ», պաշտպաններ նրանց մանկական շահերի: Հետո արդեն, յերբ Ուլյանովներին դժբախտութիւն դժբախտութեան յեռեք հասավ, տղաների բարեկամներն ու ընկերները չդավաճանեցին նրանց և, ցավելով ու գաղտնի կարեկցելով, ով ինչպես կարողանում էր, արտահայտում էր իր կարեկցութիւնը դեպի այդ ընտանիքը:

Մանուկ Լենինը թարմ մնաց Կոկուշկինո գյուղացիների հիշողութեան մեջ: Յերբ նրանց ցույց տվին 1887 թ. «Հեղափոխութեան ճանապարհներ» թերթի յերկրորդ համարը, վորի մեջ կար Լենինի նկարը, նրանք իսկույն ճանաչեցին:

— Ի՞նչպես չճանաչել, ահա նա դպրոցական տարագով. պարզ բան է, վոր նա յե: Կարծես հենց էս բոսայիտ կենդանի կանգնած է աչքիդ առաջ:

Մարիա Աբբակովնայի, Վասիլիսա Ալեքսանդրովնայի, Ֆեկլին Յակովը,— սրանք բոլորն էլ շատ լավ ճանաչում են Ուլիանովների ամբողջ ընտանիքը:

ԻԼԻՉԻ ԾՆՆԳԱՎԱՅՐՈՒՄ

— Մենք շատ մօտիկ բարեկամներ էինք Վալոդյայի հետ,— պատմում է ամբողջապես կնճիռներով ծածկված զրաշար Նեֆեդյեվը: Ուլյանովների տան կից կար մի մեծ այգի, իսկ այգու մեջ փոքրիկ բնակարան: Յես բացի մօրիցս ուրիշ վոչ վոք չունեյի: Մենք չքավոր էինք: Իլյա բիցս ուրիշ վոչ վոք չունեյի: Եր տվել ինձ մօրս հետ ապրել այդ նիկոլայիչը թույլ էր տվել ինձ մօրս հետ ապրել այդ տնակում հենց ենպես, առանց վարձի: Յես Վալոդյայի հետ

հասակակից եյի: Մենք յերկուսս ել սովորում եյինք, նա՝ գիմնազիայում, յես՝ ժողովրդական դպրոցում: Շատ շուտ մտերմացանք: Դրա համար ել մեզ «անբաժաններ» եյին անվանում...

Հիշում եմ ահա փխրուն մանուկին, իր հասակից փոքրը յերևացող, ժիր, չարածձի, բայց միշտ անկեղծ, ազնիվ, խելոք ու խոհուն:

Նա շուտով իմ ուսուցիչը դառավ: Վորտեղ իմ խելքը չեր կտրում, Վալոդյան ոգնության եր հանում: Ե, իսկ յես ել լավ ուղեցույց եյի: Դե ինձնից ավելի աջող վոչ վոք չկար, վոր Սվյատոսլով լողանալու լավ տեղեր ընտրեր, ինձանից ավելի լավ վոչ վոք չգիտեր վորտեղ և ինչպես ձուկ վորսալ: Վալոդյան միայն ինձ հետ եր միշտ լողանում ու ձուկ վորսում: Ինձ հետ եր շինում սառցային լեռներ, սահնակներ և հենց ինձ հետ ել թռչնորսության գնում:

Վալոդյան թռչունների մե-եծ սիրահար եր: Այդ հողի վրա մեր մեջ մի անգամ ընդհարում տեղի ունեցավ: Մի ինչ-վոր թռչնակ իրար մեջ չկարողացանք բաժանել: Կովի բռնվեցինք մարաքի դլխին, և վերջացավ նրանով, վոր յես Վալոդյային ցած գլորեցի մարաքից: Ճիշտ է, Վալոդյան չմնասվեց: Մենք շուտով հաշտվեցինք, ավելի շուտ քան մորիցս զնգսոց ստանալը: Հիշում եմ, Իլյա Նիկոլայիչին շատ մոտ եյին հայտնի չուվաշ մանկավարժ Իվան Յակովլևիչ Յակովլևը (այժմ՝ զնացել է Մոսկվա) և իր տարրիմակութուններով ամբողջ Սիմբիրսկին հայտնի յերգեցողության ուսուցիչ Կոնստանտին Անդրեյևիչ Մատորինը: Մատորինը մեր մանկական չարությունների սիրելի առարկան եր: Հիշում եմ, ամեն գալուն Մատորինի վերարկվի զրպանից դուրս եր ցցված լինում ֆրանսիական բուլկի: Մի անգամ յես բուլկին զրպանից հանեցի և թաղ-

ցրի: Մատորինը գանգատվեց Իլյա Նիկոլայիչին և ինձ մեծ անախորժություն եր սպառնում, բայց Վալոդյան բուրն իր վրա ընդունեց: Այսինքն, դա մի յեղակի դեպք չեր: Վալոդյան միշտ ել հանցանքը իր վրա յեր վերցնում, յեթե վորևե չարածիճության մասին տեղեկություն եր ունենում:

1885 թ. յես Վալոդյայի հետքը կորցրի: Դեռ մանուկ հասակից կարիքը մղեց ինձ տպարան. աշխատում եյի ամբողջ որը, 14 ժամ:

ՀԻՆ ԲԱՆՎՈՐԻ ՀԻՂՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԻԼԻՉԻ ՄԱՍԻՆ

Յինդել Փարբիկայի բանվորների ժողովին հին բանվոր Սուխովը պատմում է.

— Այդ վաղուց է պատահել: Յես 23 տարեկան եյի, աշխատում եյի Պիտերում: Պետերհոֆի մոտի մասսայական ժողովի ժամանակ առաջին անգամ տեսա Լենինին:

Այն ժամանակները մենք փոքր հարցեր ունեյինք. մեզ հուզում եյին գործատերերի մանրիկ բծախնդրությունները: Մենք խոսում եյինք այն մասին, թե ինչպես բարձրացնենք աշխատավարձը և գոնե մի փոքր բարելավենք մեր դրությունը Փարբիկաներում և գործարաններում: Իսկ Լենինը մեզ պատասխանեց.

— Միմիայն այն ժամանակ, յերբ վոր կը տապալենք ցարական իշխանությունը, հնարավոր կը լինի բարելավել բանվորի դրությունը: Յեվ միմիայն այն ժամանակ, յերբ բանվորները պինդ ու ամուր կը կազմակերպվեն իրենց թշնամի կալվածատերերի և կապիտալիստների դեմ:

Նոսում եր նա պարզ, հասկանալի, և մենք սիրում եյինք նրան:

Այդ՝ զարնանն եր: Մենք այն ժամանակ ժողովվել էինք ջրով լիքը մեծ ու խորը խանդակի շուրջը: Հանկարծակի վրա տվեց վոստիկանությունը, — մենք ցրվեցինք զանազան կողմեր:

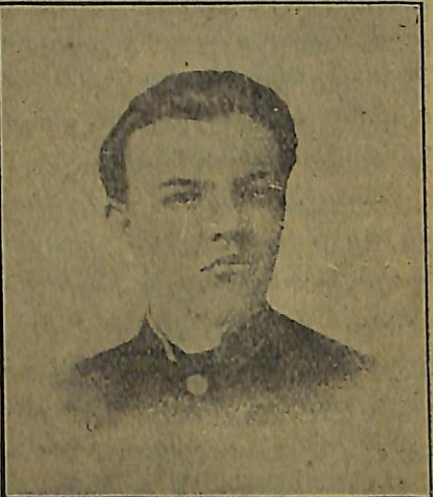
Տեսանք, Լենինի յետևից վազում ե մի վոստիկան սուլիչը ձեռին: Այն ժամանակ բանվոր Ֆոմինը մի հարվածով ցած գլորեց վոստիկանին, իսկ սուլիչը, իրեն ել հրեց ու գցեց խանդակի մեջ: Մինչ նա թփրտում եր այնտեղ, մենք փախանք անտառ, այնտեղից ել թեյատուն:

ՊԱՐԱԿԱՆԵՐ, ՎՈՐՈՆՅ ՄԵՋ ԱԶԻԱՏԵԼ Ե ԸՆԿ. ԼԵՆԻՆԸ

Մինչև 1908 թվականը բոլորովին չէյի յեղել Լենինի բնակարանում, յեթե հաշվի չառնենք 1906 թվի այցելությունը, յերբ նա ապրում եր Կուտկկալայում (Ֆինլանդիա): Բայց այնտեղ միշտ ել շատ մարդ եր լինում և մենք այնտեղ գործով էյինք գնում մեկ-յերկու ժամով:

Առաջին անգամ ընկեր Լենինի մոտ իր բնակարանում յեղա ժընկում (Շվեյցարիա) 1908 թվի աշնանը: Յես յեկա Ռուսաստանից սեպտեմբեր ամսին: Կայարանում դիմավորեց ինձ Նադեժդա Կոնստանտինովնան և տուն տարավ իրենց մոտ: Ինձ ներս տարան յերկու սենյակից և խոհանոցից բաղկացած շվեյցարական մի փոքրիկ բնակարան: Մի փոքր ավելի մեծ սենյակում ապրում և յին Վլադիմիր Իլիչը և Նադեժդա Կոնստանտինովնան, միջուս սենյակում կենում եր Նադեժդա Կոնստանտինովնայի մայրը: Նադեժդա Կոնստանտինովնան և նրա մայրը տանտիկնություն էյին անում, իրենք էյին կերակուր պատրաստում: Ճաշում էյին բոլորը միասին խոհանոցում:

Վլադիմիր Իլիչը որվա մեծ մասն անց եր կացնում գրադարանում և բոլշևիկական «Պրոլետար» թերթի խմբագրատանը: Հետագայում, յերբ մենք — Չինովիկը և յես բնակարան վարձեցինք, ընկեր Լենինը յերեկոները մեզ մոտ թերթ կարդալով եր անց կացնում:

1908 թվի դեկտեմբերին մենք տեղափոխվեցինք Փարիզ: Այստեղ ել «Իլիչները» (այսպես էյինք մենք կոճատված անվանում նրանց) ապրում էյին Նուլյուպի համեստ և Նուլյուպի մինիատյուր բնակարանում, վորը գտնվում եր Մարի-Ռոզ փողոցի վրա: Վլադիմիր Իլիչը որվա մեծ մասը անց եր կացնում գրադարանում: Տանը նա յերեկոներն եր աշխատում: Հազվադուր դեպքերում եր ընդհատում Վլադիմիր Իլիչը իր սովորական պարապմունքները, այն ել մի-
 Լենինը գիմնազիան ավարտելու տարի միայն գործի համար ու դեկուցման, ժողովի կամ գործերի մասին ընկերների հետ զրուցելիս:

Վլադիմիր Իլիչը թատրոն համարյա թե չեր գնում: Յեթե աջողվում եր նրան ազատ բուպե ունենալ, գնում եր զբոսանքի գլխավորապես քաղաքից դուրս: Վլադիմիր Իլիչը շատ եր սիրում սունկ հավաքել:

1911 թվի ամառը մենք բոլորս միասին Փարիզի մոտիկ Լոնժիմո փոքրիկ գյուղում անցկացրինք, վորտեղ

հիմնվել եր բոլշևիկական կուսակցական դպրոց: Վլադիմիր Իլիչը շաբաթվա մեջ 6 ու աշխատում եր, առանց մի րոպե դադար տալու իրեն: Սակայն դրա փոխարեն շաբաթվա մեջ մի ուր, բայց վոչ յերբեք կիրակի օրերը, յերբ, նրա ասելով, զբոսնողների միջով անցնելն անգամ հնարավոր չէր լինում, հանգստանում եր լիովին: Մենք այն ժամանակ չորսս՝ Վլադիմիր Իլիչը, Նադեժդա Կոնստանտինովնան, Զինովիկը և յես նստում էինք վելոսիպեդ և գնում էինք քաղաքից դուրս առավոտվա ժամը 6-ից մինչև յերեկոյան ժամը 10—11-ը: Վլադիմիր Իլիչի դրած պայմանն եր, այդպիսի դեպքերում, — վոչ մի խոսք քաղաքականության մասին:

Առաջին անգամ, յերբ մենք գնացինք, այդ ինձ տարորինակ եր թվում. յեթե քաղաքական հարցերի մասին չի կարելի խոսել, հապա ինչի՞ մասին պիտի խոսեյինք: Բանից յերևաց, վոր Վլադիմիր Իլիչի հետ կարելի յեր շատ բաների մասին խոսել, առանց քաղաքական հարցեր շոշափելու: Վլադիմիր Իլիչը հրաշալի վելոսիպեդիստ եր: Ճանապարհին նա ուշադրութայմբ հետևում եր Նադեժդա Կոնստանտինովային և ինձ ու հաճախ մեզ քաշում եր իր վելոսիպեդի յետևից:

1912 թվի գարնան տեղափոխվեցինք Կրակով, յերբ Պետրոգրադում սկսվեց հրատարակվել բոլշևիկական «Պրավդա» ամենօրյա թերթը: Սկզբում մենք ընկեր Լենինի հետ տեղավորվեցինք մի բնակարանում: Նրանք ու մենք յերկուական սենյակ էինք բռնել, բայց բոլորս միասին էինք ճաշում խոհանոցում: Հետագայում մենք իրար կից տներում էինք ապրում: Վլադիմիր Իլիչը սովորաբար առավոտյան ժամը 9-ին եր վեր կենում և պարապում եր մինչև պոստ ստանալը: Պոստը գալիս եր ժամը 12-ին: Պոստի ընթերցանության բոլորս միասին էինք հավաք-

վում: Այստեղ քննութայն էյին առնվում այն բոլոր գործերը, վորոնք կապ ունեյին Ռուսաստանից յեկած տեղեկութայունների հետ: «Պրավդա»-ի հաջորդ համարի համար պատրաստվելիք հոգվածները բաժանում էինք մեր մեջ, ապա ճաշում էինք (թե ճաշին և թե ընթրիքին շարունակ նույն կերակուրն եր՝ սուպ և կոտլետ), և այնուհետև ամեն մեկն իր սենյակն եր առանձնանում: Վլադիմիր Իլիչը հանգստանում եր ու պարապում, իր սենյակից դուրս չեր գալիս մինչև յերեկոյան ժամը 9-ը: Յերեկոյան ժամը 9-ին Վլադիմիր Իլիչը ինքն անձամբ հավաքում եր հոգվածները Ռուսաստան ուղարկելու համար: Առաջինը միշտ նա յեր պատրաստ լինում և ինքն եր պոստը տանում կայարան: Վլադիմիր Իլիչը Կրակովից «Պրավդա»-ին ուղարկվելիք բոլոր հոգվածները մեկ-մեկ նայում եր: Նա յերբեք առիթը ձեռքից չեր թողնում գովել մեկին իր աջող աշխատանքի համար:

Վլադիմիր Իլիչը ժամանակ եր գտնում, ապրելով Կրակովում, Ռուսաստանի սահմանագլխին, զբաղվել անմեջականորեն Ռուսաստանի գործերով, ձմեռը շաբաթը մեկ յերկու անգամ ել գնալ սառուցների վրա սահելու:

Ամառը, — յերկու ամառ իրար յետևից, — ապրում էինք մենք Կրակովի մոտիկ Պորոնինո գյուղում: Գնում էինք այնտեղ մայիսից և վերադառնում սեպտեմբերին: Այնտեղ ել Լենինները անփոփոխ յերկու սենյակ ու խոհանոց ունեյին գյուղական խրճիթում: Այնտեղ ել — անխոնջ ու տոկուն աշխատանք շաբաթվա յոթ օրվա ընթացքում: Նրա զբոսանքը լինում եր փոստ գնալը և մեզ այցելելը: Մենք փոստին մոտիկ էինք — ապրում: Յերբեմն ավելի յերկարատև զբոսանքը լինում եր անտառ գնալը սունկի, շատ հազվագյուտ դեպքերում — ընդամենը մեկ յերկու անգամ ամառվա ընթացքում — լեռները:

Անխոնջ եր Վլադիմիր Իլիչը: Նա կարող եր, առանց ընդհատման աշխատել ժամեր ու օրեր: Վլադիմիր Իլիչը հսկայական նշանակութիւնն եր տալիս թիւերին, ստատիստիկային: Հիշում եմ, ինչպես Վլադիմիր Իլիչը ինքը զբաղվեց կուսակցութեան կազմը վորոշելով՝ հիմնվելով կուսեկային ամսավճարների վրա, վորը մտցնում եյին բանվորները «Պրավդայի» «Յերկաթյա ֆոնդը»: Թիւերը կենդանանում եյին Վլադիմիր Իլիչի վերամշակած աշխատանքների մեջ: Նրանք վերածվում եյին կուսակցական անդամների, համակրողների, թերթի ընթերցողների, նրանք համախմբվում եյին խմբակների մեջ, նրանք իրենցից ներկայացնում եյին բանվոր դասակարգի գիտակից մասը, նրա առաջամարտիկը: Վլադիմիր Իլիչը ամեն մի գործ հասցնում եր վախճանի: Նա չեր ցրվում, այլ միշտ կենտրոնացնում եր իր մտքերը ուսումնասիրելիք հարցի շուրջը: Մի բան, վոր չեր կարողանում տանել Վլադիմիր Իլիչը,—այդ աղմուկն եր: Յերբ վոր աշխատում եր Վլադիմիր Իլիչը, շուրջը բացարձակ լռութիւնն եր թագավորում: Մենք բոլորս գիտեյինք Իլիչի այս առանձնահատուկ կողմը և ամեն կերպ պահպանում եյինք նրա հանգիստը: Այդ գիտեր նույնպես փոքրիկ Ստյոպան, Վլադիմիր Իլիչի սիրելին: Նա ել, պատահում եր, ձայնը կտրում եր, յերբ իմանում եր, վոր Վալոդյան գրում ե: Բայց դրա փոխարեն, հենց վոր Վալոդյան վերջացնում եր գրելը, Ստյոպան ու Վլադիմիր Իլիչը զգալ եյին տալիս իրենց գոյութիւնը: Այդ ժամանակ տունը ամբողջովին տալիս ու վրա յեր լինում:

Բերնում, իսկ հետո Յյուրիխում, ուր ապրում եր ընկ. Լենինը 1914—1917 թվականներին Նադեժդա Կոնստանտինովնայի մօր մահից հետո, Լենիններն ապրում եյին մի. այն մի սենյակում, առանց խոհանոցի: Այդ մի սենյակում

ապրում ու աշխատում եյին յերկուսը միասին այն ժամերին, յերբ փակված եր լինում հասարակական գրադարանը:

Զ. Լիլինս

ԼԵՆԻՆԸ, ՎՈՐՊԵՍ ՄԱՐԴ

Բուրժուազիան իր գրվածքներում Լենինին ներկայացրել ե վորպես դաժան, չոր, անողոք մի մարդ: Վորքան քիչ եյին ճանաչում բուրժուական գրողներն ընկեր Լենինին: Վլադիմիր Իլիչն անխնա, անողոք եր բուրժուազիայի և բոլոր յերկրների սոցիալ-դավաճանների վերաբերմամբ: Բայց ինչպիսի ջերմ սիրով եր սիրում Վլադիմիր Իլիչը բանվոր դասակարգին և ամեն մի բանվորի առանձնապես վերցրած: Ինչպես ամբողջովին բացվում եր նա, ինչպես կուսակցական աճող յերիտասարդութեան ընդառաջ եր գնում: Նա յերբեք չեր հոգնում պարզել ու բացատրել ամեն մի ընկերոջն առանձին-առանձին, ինչ վոր նրան մենակ դժվար ե եղել հասկանալ: Բավական եր միայն հայտնել Վլադիմիր Իլիչին.—յես չեմ հասկանում, ոգնեցեք պարզաբանելու,—և Վլադիմիր Իլիչը այնքան եր բացատրում, պարզում, մինչև վոր բոլոր մութ կետերը պարզ ու հասկանալի եյին դառնում:

Յերիտասարդութիւնը գիտեր ու գնահատում եր Վլադիմիր Իլիչի բնավորութեան այդ գիծը, և յերբեմն նույնիսկ ի չարն եր գործ դնում: Մտնել Վլադիմիր Իլիչի մոտ, հարց տալու կամ խորհուրդ հարցնելու համար, հասարակից ել հասարակ բան եր: Իմ միտս ե հետեյալ դեպքը: Ընկերներ Զինովիևը, Վլադիմիրովը և Ստավսկին Բերնից ժընև ուղևորվեցին ծանոթանալու Պլեխանովի և

Լենինի հետ: Նրանք յերեքն ել հետո նկարագրում եյին այս յերկու տեսակցությունը: Պլեխանովի մոտ նրանց ընդունում են հյուրասենյակում և մատնաչափ մեծության գավաթներով սուրճ են հրամցնում: Հիշում եմ, ընկեր Ստավսկին ասում եր ինձ. «Յեւ սարսափելի յեր ինձ—բանվորիս—նստել փխրուն աթոռակի վրա և ձեռք տալ պատիկ գավաթին»: Իսկ ընկեր Պլեխանովը, ասում եյին նրանք, մեզ շարունակ սովորեցնում եր ու սովորեցնում: Իսկ յերբ մենք ընկեր Լենինի մոտ յեկանք, մեզ տարան ներս, Լենինի մոտ: Յերկար ժամանակ նա մեզ հետ զրույց եր անում, իսկ հետո հրավիրեց թեյ խմելու: Նա մեզ խոհանոց տարավ: Այնտեղ սեղանին դրած եր թեյնոցը յեռացրած ջրով, զավթոններ, հաց, կարագ, թեյը լցնում եր Նադեժդա Կոնստանտինովնան: Մեր մեջ կենդանի խոսակցություն եր սկսվել Ռուսաստանի անց ու դարձի և կուսակցական գործերի մասին: Չեյինք ուզում Իլիչի մոտից հեռանալ,—հայտնեցին ինձ յերեքն ել:

Վլադիմիր Իլիչը միշտ ել զարմանալի չափով ուշադիր եր դեպի «տատիկը»—դեպի Նադեժդա Կոնստանտինովնայի մայրը, և առանձնապես դեպի Նադեժդա Կոնստանտինովնան: Յերբ հիվանդացել եր Նադեժդա Կոնստանտինովնան, Վլադիմիր Իլիչն ինքն եր վառում վառարանը, ոգնում եր տատիկին տանտիկնության մեջ և աշխատում եր, վորքան հնարավոր ե, ազատել Նադեժդա Կոնստանտինովնային ցավ ու հոգսերից:

Վլադիմիր Իլիչն ուր ել վոր գնար, մոցնում եր աշխուժություն և ուրախություն: Յես յերբեք չեմ տեսել Վլադիմիր Իլիչին լքված, ընկճված վիճակում: Յերբ Վլադիմիր Իլիչը լռում եր, կենտրոնանում իր մեջ, այդ ժամանակ մենք խմանում եյինք, վոր նա վճռում ե նոր, բարդ պրոբլեմներ: Բայց խնդիրն արդեն լուծված ե, ճանապարհը վո-

րոշված, և Վլադիմիր Իլիչը նորից ահա սիրում ե հանաքներ անել ու ձեռք առնել մեզ՝ յերիտասարդներս: Բայց այդ միշտ ել այնպիսի ձևով եր անում, վոր վոչ միայն չեյինք վիրավորվում, այլ նրա հետ միասին ծիծաղից թուլանում եյինք:

Վլադիմիր Իլիչի հետ հեշտ ու ուրախալի յեր աշխատելը: Կրակովում 1912—14 թվի շրջանում ինձ հանձնառարված եր Ռուսաստանի համար գաղտնի գրականություն ուղարկելու գործը դեկավարել: Այդպիսի աշխատանքի մեջ հաճախակի պատահում են անաշուղտություններ, տապալույթներ: Ամեն մի տապալումից հետո կասես թե մեռած լինես:

— Հը, ի՞նչ ե, նորից բոլոր հարևաններիցդ դժգոհ եր (Իլիչի դարձվածքն եր),—հարցնում ե Իլիչը:

— Այո, վատ ե: Նորից անաշուղտություն: Չգիտեմ ինչ անել:

— Դե դուք ել սկսեցեք ելի սկզբից, այս անգամ հավանորեն ամեն բան աջող կանցնի,—սովորաբար զվարթ պատասխանում եր ընկեր Լենինը:

Յեւ մենք սկսում եյինք սկզբից և նորից աշխատում, վորովհետեւ գիտեյինք, վոր Վլադիմիր Իլիչը հետաքրքրվում ե Ռուսաստան մտցրած ամեն մի թերթով ու գրքույկով:

Կրակովում մենք հաճախ նստած եյինք մնում առանց փողի: Գալիս ե Վլադիմիր Իլիչը, տեսնում ե, վոր քիթս կախած ե:

— Ի՞նչ ե պատահել:

— Այ, տեսնում եք, Վլադիմիր Իլիչ, փող չկա, ի՞նչ պես աշխատենք:

— Յեւ դուք գլուխներդ կախել եք: Փողը ձեզ ե ման գալիս, դուք փողին: Փող կը լինի:

— Վերտեղից:

— Միևնույն չէ: Դուք առայժմ աշխատեցեք:

Յե՛վ մենք այնուհետև աշխատում եյինք, վորովհետև Իլիչը մեզ աշխուժություն եր ներշնչում:

✓ Զ. Լիլինա

ԼԵՆԻՆՆ ՈՒ ՅԵՐԵՒԱՆԵՐԸ

Ընկեր Լենինը, վոր յերբեք ինքը յերեխաներ չունեցավ, ջերմ սիրում եր յերեխաներ: Ինձ Նադեժդա Կոնստանտինովնան պատմում եր, թե ինչպես Իլիչը աքսորատեղում կապվել եր Միշային, — իր ընկերներէից մեկի յերեխային, և ինչպես ծանր ազդեց նրա վրա, յերբ հայրը մերժեց յերեխային տալ Լենինին, յերբ վոր նրանք պիտի աքսորէից վերադառնային: Ինձ վիճակվեց դիտել Վլադիմիր Իլիչի սերը դեպի իմ փոքրիկ վորդի Ստյոպան: Յերբ Ստյոպան ծնվեց, Վլադիմիր Իլիչը յերկար դիտում եր նրան և հարցնում՝ ինչո՞ւ յե լալիս: Յերբ Ստյոպան սկսեց մեծանալ, ման գալ և խոսել, նրա և Վլադիմիր Իլիչի միջև մի ամուր կապ ստեղծվեց: Վլադիմիր Իլիչն աշխուժ, ուրախ, հափշտակված խաղում եր Ստյոպի հետ: Նա յերբեք չեւ հոգնում մտնել մահճակալի և բազմոցի տակ Ստյոպի գնտակի յետեից: Նա ուսերի վրա ման եր ածում Ստյոպին, վազում եյին իրար յետեից, և կտտարում եր Ստյոպի բոլոր հրամանները: Յերբեմն Վլադիմիր Իլիչը և Ստյոպան ամբողջ սենյակը տակն ու վրա եյին անում. յերբ աղմուկը չափազանցության եր հասնում, յես աշխատում եյի կանգնեցնել, բայց Իլիչը միշտ ել հայտարարում եր. «Մի խանգարեք, մենք խաղում ենք»:

Մի անգամ մենք Վլադիմիր Իլիչի հետ փողոցի միջով գնում եյինք նրանց տունը: Ստյոպան վազում եր մեր ա-

ռաջից: Վլադիմիր Իլիչը հանկարծ ասաց. «Ա՛խ, փսոս, վոր մենք ել չունենք մի այսպիսի Ստյոպա»:

Վլադիմիր Իլիչը սիրում եր վոչ միայն Ստյոպին, այլ ընդհանրապես յերեխաների: Այդ բանում համոզվեցի 1921 թվին, այն տարին, յերբ սով եր Ռուսաստանում: Պետրոգրադի յերեխաների որաբաժնի քանակը խիստ կրճատման եր յենթարկվել: Յես յեկա Մոսկվա, զես ու դեն ընկա, շեմքեր մաշեցի, բայց չկարողացա հավելյալ որաբաժիններ ստանալ: Իմանալով ընկեր Լենինի սերը դեպի յերեխաները, յես դիմեցի նրան: Նա ինձ ընդունեց և խընդրեց, վոր մանրամասն զեկուցեմ Պետրոգրադում յերեխաների շրջանում կատարած մեր աշխատանքների մասին: Նա ինձ լսեց Իլիչին հատուկ խորին ուշադրությամբ, մի շարք հարցեր տվեց և տեղնուտեղը իմ ներկայությամբ Պարթոլկոմին հեռախոսի մոտ կանչեց և կարգադրեց հացի պաշարի ֆոնդից Պետրոգրադի յերեխաներին տալ 5.000 հավելյալ բաժին:

✓ Զ. Լիլինա

ԽՈՐՀՐԴԱՎՈՐ ՎՐԱՆԸ

(1917 թ. հուլիսից հետո Լենինի յե՛վ Զինովիյեվի թագնորվելու շրջանի կյանքից)

Հուլիսի 3-ի՝ լույս 4-ին յեկավ ինձ մոտ ընկեր Զոֆը և հաղորդեց, վոր կուսակցության կենտրոնական կոմիտեն հանձնարարում ե ինձ թաղցնել Վլադիմիր Իլիչ Լենինին և հանձնարարում ե Գրիգորի Յեվսեյեիչ Զինովիևին: Յես պիտի Վլադիմիր Իլիչին և Գրիգորի Յեվսեյեիչին դիմավորեյի Ստրոգանովի կամուրջի մոտ: 4-ին յես արդեն Լենինըրադում եյի. նախուրոք՝ տոմսակների պատրաստություն տեսած՝ սպասում եյի

պայմանավորված տեղում: Մի քանի ժամանակից հետո ծածկված կառքերով յեկան Լենինն ու Զինովիևը: Մի քանի րոպեից հետո մենք արդեն կայարանում եյինք և, տեղավորվելով վագոնի նախադռանը, հասանք մինչև Ռազլիվ կայարանը: Այստեղ արդեն զգացինք, վոր ամենամեծ վտանգներն անց են կացել: Մի քանի րոպեից հետո հասանք Վլադիմիր Իլիչի և Զինովիևի առաջին վորջը. դա մարազի ծածկակտուրն էր, ուր սկզբում մնում եյին Լենինն ու Զինովիևը:

Առաջին գործն այն յեղավ, վոր Լենինն ու Զինովիևը փոխեցին իրենց արտաքինը՝ դեմքը. մագերն անմիջապես տակից խուզեցին: Գրությունն այնքան ել հաճելի չէր. չորս կողմում ապրում եյին ամառանոցավորները, վորոնք վայելում եյին բնությունն աշխատավոր դասակարգի հաշվին, և բնական ե, վոր նրանք, հակառակ լինելով բանվորական ամեն մի շարժման, հնարավոր դեպքում հաճույքով իրենց վրա կը վերցնեյին լրտեսական միսսիան:

Ծածկակտուրն ուներ իր ձեռնառն կողմերը, հիանալի՝ դիտարանի տեղ եր ծառայում և զգալի չափով ոգնություն եր հասցնում, այն ե՝ գալիս եր ընկերներից մեկը, հարցնում Վլադիմիր Իլիչին, հյուրին առաջնորդում եյին բակի խորքը, իսկ մինչ այդ Վլադիմիր Իլիչը և Գրիգորիյ Յեվսեյևիչը ծածկակտուրի բազմաթիվ ձեղքերից դիտում եյին: Այնուհետև հյուրին թողնում եյին հիանալու իր շրջապատով: Վլադիմիր Իլիչը տալիս եր տեսածների յեզրակացությունը, և ապա արդեն այսպիսի փորձերից հետո յեկող ընկերը տեսակցելու հնարավորություն եր ստանում:

Այսպիսի դեպք ել եր պատահում. գալիս ե մի անգամ ընկեր Ք-ը, նույնպես հայտնում ե, վոր իրեն անհրաժեշտ ե տեսնել Վլադիմիր Իլիչին, բայց, դժբախտաբար, վոչ

Վլադիմիր Իլիչը, վոչ Գրիգորիյ Յեվսեյևիչը չճանաչեցին ընկերոջը, նա ել պնդում ու ասում եր, վոր անհրաժեշտ ե տեսակցությունը: Խորհուրդ արեցինք և վորոշեցինք մի բան պատահելիս դիմել ծայրահեղության, բայց, բարեբախտաբար, մեր մարդը դուրս յեկավ:

Բայց վորքան ել հիանալի եյին ծածկակտուրի հարմարությունները, այնուամենայնիվ գրությունն այնքան ել հաճելի չէր. ամեն մի րոպե կարող եր վորեւե մեկը նկատել, դրա համար ել ստիպված եյինք ավելի ապահով տեղի մասին մտածել: Խոտհարքի ժամանակն եր: Ապա ի՞նչպես կը լինի, յեթե Վլադիմիր Իլիչը և Գրիգորիյ Յեվսեյևիչը վորպես հնձվորներ տեղափոխվեն խոտհարքը, մանավանդ վոր արտաքինը փոխելուց և մագերը խուզելուց հետո նրանք շատ նման եյին հնձվորներին: Լավ միտք եր, և՛ Վլադիմիր Իլիչն և՛ Գրիգորիյ Յեվսեյևիչը հավանեցին այս ծրագիրը. պետք ե ասել, վոր ծածկակտուրն ել, ամենայն հավանականությամբ, ենքան ել դյուր չէր գալիս փախուստականերին:

Խոտհարքը գտնվում եր Ռազլիվ կոչվող վոչ այնքան մեծ լճի և անտառի յետևը, ուր հասնելու համար պետք եր գնալ ջրով չորս վերստ և անտառով մեկ ու կես վերստ: Այստեղ արդեն մթնոլորտն ուրիշ ե, չկա այն հասարակությունը, վորը բնակվում ե ամառանոցային վայրերում: Նրանք հազվադեպ դեպքերում են այս կողմերը յերևում: Մշտական բնակվողներն այստեղ աշխատավոր, բանվոր հնձվորներն են, վորոնք չեն փնտռում բանվորական շարժման թագնված դեկավարներին: Ծածկակտուրը փոխարինվեց ուրիշ բնակարանով, «վրանով» (շալաշով), ճյուղերից շինված և վերևից ել խոտով ծածկված: Այո, այդ «վրանը» պետք եր անվանել «հեղափոխության շտաբ», վորովհետև այստեղ Վլադիմիր Իլիչը Գրիգորիյ Յեվսեյևիչի հետ միա-

սին բոլորովին հանգիստ զբաղված էյին աշխատանքով: Մտաւ խոհանոց եւ եր շինված. ցցերի վրա կախված եր փոքրիկ կաթսան, թեյ եր տաքանում: Բայց գիշերն անտանելի յե, ծանձրալի. մոծակները բոլորովին հանգիստ չեն տալիս. ինչքան եւ ուզում ես նրանցից թագնավիր, նրանք ելի իրենց ուզածն անում են, և հաճախ ակամայից հաշտվում ես՝ կծոտվելու հետ. ի՞նչ կարող ես անել, շատ բան ենպես չե, ինչպես սիրտդ ե ուզում:

Մեզ մոտ յեկող ընկերները համարյա թե շուրջերկրային ճանապարհորդութիւն եյին կատարում հաղորդակցութեան բոլոր միջոցներով, նախ անդրջրհեղեղյան յերկաթուղային ճանապարհով, ապա նաւակով Ռազլիվ լիճը և ֆնացած ճանապարհն ել վոտով անցնում:

Այսպես եր կազմակերպված. ասենք թե դալիս ե
ընկերներից մեկը, մեծ մասամբ զիշերով, մանուկ ե նախ-
կին բնակարանը հետո այդտեղից Յեմեյանովի վորդին,
Կոնդրատին ուղեկցում ե և բերում «վրանը» հասցնում:
Հիշում եմ, ինչպես ընկերները սրտառուչ զիմավորում
եյին լրար, զրուցում, իսկ հետո լուսարացին արդեն պետք
եր հեռանալ:

Հետաքրքիր դուրս յեկավ ընկեր Զ. Ի. Լիլինային իմաց տալու դեպքը, վորն այդ ժամանակ ապրում էր Տարխովկա կայարանի մոտ. հարկավոր եր նրան իմաց տալ Դրիգորիյ Յեվսեյիչի թագստատեղի մասին. թեև նրանք յերկուսը իրար մոտիկ էյին ապրում, բայց այդ հարևանության մասին բոլորովին տեղեկություն չունեւ ընկեր Զ. Ի. Լիլինան: Պետք եր իմաց տալ, բայց այդ այնպես պիտի արվեր, վոր կասկածի նշույլ անգամ չտրվեր, վորովհետև ընկեր Զ. Ի. Լիլինան ապրում եր իր ծնողների մոտ, վորոնք աղախին ունեյին, ով ե իմանում, զուցե այդ

աղախնի միջոցով հետևում են ընկեր Լիլիհայի ամեն մի
բային:

Քայլին: Վորոշվեց Նազեժդա Կոնդրատենային (իմ կնոջը) զարդարել առևտրականի հագուստով, վորպեսզի սա հատկապես հավ առնի և տանի մատնանիշ արած տանը ծախելու: Դժբախտաբար, ընկեր Լիլինային հավ պետք չի գալիս և նա աղախնի միջոցով հայտնում ե ծպտյալ առևտրականին, վոր իրեն հավ պետք չէ: Բայց հենց այդ ժամանակ դուրս ե գալիս և ինքը՝ ընկեր Լիլինան և առևտրականի տված նշանից հասկանում ե, վոր այստեղ առևտուրը հավի շուրջը չէ: Առևտրականը դուրս ե գալիս, իսկ ընկեր Լիլինան՝ նրա յետևից: Այդ ժամանակ հանձնում ե տոմսակը: Ընկեր Լիլինան, կարդալով տոմսը, մոռանում ե ամեն մի զգուշություն և ուզում ե փաթաթվել առևտրականի պարանոցով, բայց շնորհիվ նախաձեռնող հայացքի, գաղտնիքը բաց չի անում — զսպում ե ինքն իրեն: Այսպես իմաց տրվեց ընկեր Լենինի հասցեն, թե ուր պիտի գա նա, այնուհետև մատնանիշ արված ճանապարհով նրան բերեցին Վլադիմիր Իլիչի և Գրիգորիյ Յեվսեյիչի թագստի վայրը:

Մեքսիկայում հարմար մոմենտ էր. վլադիմիր Իլիչը և
հանգստանալու համար ձեռքից բաց չէին թողնում
Գրիգորիյ Յեվսեյևիչը գեպքը ձեռքից բաց չէին թողնում
և հաճախ գնում էին Ռազլիվ լիճը լողանալու։ Անտառը
հրաշալի էր վերսի համար։ Յեվ ահա Գրիգորիյ Յեվսեյևիչը
մի անգամ, վորպես վորսորդ, մտածում է հրացանով պը-
տրտվել։

տըսովել՝
Սակայն այդ վորսորդությունը քիչ եր մնացել զըժ-
բախտութեան պատճառ դառնար։ Գրիգորիյ Յեվսեյեւիչը
հանդիպում է անտառապահ Կ. Ակսենովին, վորը, որենքի
համաձայն, ի հարկե, նախ հրացանն է ձեռքից առնում,

վերջ ի վերջո դարձավ կատաղի քամի: Ասկա արագությամբ յերկինքը ծածկվեց սև ամպերով:

Այս նշաններից յես հասկացա, վոր հորդ անձրև ե գալու և հարկավոր ե շտապով խոտը հավաքել. այդ ժամանակ Վլադիմիր Իլիչը և Գրիգորիյ Յեվսեյևիչը, տեսնելով, վոր հսկայական աշխատանքի արդյունքը կարող ե իղուր կորչել, սկսեցին ոգնության հասնել: Խոտն ազատեցինք անձրևից, կարողացանք ժամանակին հավաքել: Յեվ հենց նոր եյինք վերջացրել, սկսեց անձրևը կաթկթել, իսկ հետո այնպես հորդացավ, վոր վրանը թացացավ, և մեզ, ներսը նստողներին սկսեց քիչ-քիչ թրջել:

Վլադիմիր Իլիչը իրարանցման մեջ ե. առաջարկում ե մեզ կարգի գցել մեր բնակարանը, գնալ անտառից ճյուղեր բերել, նորից խոտով ծածկել, վորպեսզի գիշերը ցրտից չգոգանք, թրջվելով մինչև վոսկոըներս: Վլադիմիր Իլիչի առաջարկը գտանք իրավացի, դրա համար ել միահամուռ դործի անցանք: Վերցրինք կացինը, մեկը ճյուղեր և կոտրում, մյուսը կրում, և վայրկենապես ճյուղերը տեղ հասցրինք. հետո, դարսելով դրանց, նորից խոտով ծածկեցինք, վորովհետև այդ ժամանակներից սկսել եյին անձրևները տեղական դառնալ:

Հետզհետե ցուրտը սաստկանում ու սաստկանում եր և հարկավոր եր մտածել այն մասին, վոր հնարավոր չե այլևս այդտեղ մնալ: Ահհրաժեշտ եր ապրելու ուրիշ վայր փնտռել, ապահով ու ավելի հարմար աշնանային յեղանակներին: Ընկեր Շոտմանի առաջարկի համաձայն, վորոշվեց, վոր Վլադիմիր Իլիչն անցնի Ֆինլանդիա, իսկ Գրիգորիյ Յեվսեյևիչի վերաբերմամբ վորոշվեց, վոր նա գնա ու մնա Լենինգրադում:

Վլադիմիր Իլիչի Ֆինլանդիայում տեղավորվելու գործը հանձնվեց ընկեր Շոտմանին, իսկ ինձ հանձնարարվեց ան-

հրաժեշտ վկայականներ ձեռք բերել: Ոգտվելով այն հանգամանքից, վոր տեղական Սեստրորեցկի զինագործարանում անձագրեր եյին տրվում Ռայվոլում ապրող և գործարանում աշխատող բանվորներին սահմանն անց ու դարձ անելու, յես գործարանի կառավորիչ Դիմիտրևսկու ստորագրությամբ սահմանն անցնելու անցաթղթեր ձեռք բերի: Մնացել եր միայն, վոր Վլադիմիր Իլիչը և Գրիգորիյ Յեվսեյևիչը նկարվեն, և նկարները կպցնեն անցաթղթերին:

Վլադիմիր Իլիչը և Գրիգորիյ Յեվսեյևիչը մագերթ խուզեցին, պարիկ հագան. յեկավ ընկեր Լեշչենկո Դ. Պ-ն., վորը և նկարեց Վլադիմիր Իլիչին և Գրիգորիյ Յեվսեյևիչին:

Փաստաթղթերը պատրաստ եյին, մնացել եր վորոշել, թե ինչպես պիտի անցնել նոր վայրը: Վորոշվեց վոտով անցնել անտառը, գնալ Դիբուն, իսկ այնտեղից Լենինգրադ. այդպես ել արվեց:

Մոտավորապես մի ամիս հետո Նադեժդա Կոնստանտինովնա Ուլյանովին անհրաժեշտ եր անցնել Ֆինլանդիայի սահմանը Վլադիմիր Իլիչի մոտ: Նադեժդա Կոնստանտինովնան վորպես Ռայվոլի գեղջկուհի՝ Ագաֆյա Ատամանովայի անվան փաստաթղթերով նույն ձևով անցավ սահմանը:

Ն. Յեմելյանով

ԼԵՆԻՆԻ ՎՐԱ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ

Վլադիմիր Իլիչին միշտ ուղեկցում եր, դեռ Լենինգրադից սկսած, մի շատ փորձված շոֆեր, ընկեր Ստեփան Կազիմիրովիչ Գիլը, վոր աշխատում եր Ժողկոմխորհի ավտոկայանում և վորին յես գնահատում եյի, իբրև մի-

վերին աստիճանի ճշտապահ, ճարպիկ, յեռանդու ու արագ լմբռնող աշխատավորի. նա ծանոթ էր մեքենային և գիտեր շոֆերի ամբողջ աշխատանքը առանց պակասության: Յես նրան մի քանի ուրիշ շոֆերների հետ նկատի էյի առել Հոկտեմբերյան հեղափոխության յեռման շրջանում և հենց նրան նշանակեցի Վլադիմիր Իլիչի մոտ, հենց վոր պահանջ յեղավ:

Չնայած ժողովրդի ահագին բազմությանը, վորի աչքերի առջև խելացնոր սոց.-հեղափոխականուհին կրակեց Վլադիմիր Իլիչի վրա, ընկ. Գիլը համարյա միակ վկան էր, վոր տեսել էր մահափորձի ամբողջ պատկերը և այն ամենը, ինչ վոր յեղել էր նրանից հետո, ուստի նրա պատմածը առանձնապես գնահատելի ու կարևոր է:

Ճակատագրական ուրը, ոգոստոսի 30-ին Վլադիմիր Իլիչը, ինչպես ամեն շաբաթ, դուրս յեկավ միտինգի բանվոր մասնայի ամենախուռն տեղը:

— Սկզբում, — պատմում էր ինձ ընկ. Գիլը, — մենք գնացինք «Մլեքնայա» բորսան, վորտեղ միտինգ էր: Այստեղ ժողովուրդ շատ կար: Միտինգը աջող վերջացավ*) և մենք գնացինք նախկին «Միխելսոն»-ի գործարանը, Սերպոլսովսկայա փողոցը, վորտեղ մենք առաջ էլ յերկու անգամ յեղել էյինք: Ավտոմոբիլով ուղղակի բակը մտանք: Բակում շատ ժողովուրդ կար: Վոչ մեզ հետ ավտոմոբիլում և վոչ էլ բակում պահակ չկար, և Վլադիմիր Իլիչին վոչ վոք չդիմավորեց — վոչ դավկումը և վոչ էլ մի ուրիշը: Նա բոլորովին մենակ դուրս յեկավ ավտոմոբիլից և արագությամբ անցավ արհեստանոցները: Յես շուռ տվի ավ-

*) Քննությունը պարզեց, վոր այստեղ էլ սոցիալ.-հեղափոխականները հետևում էյին Վլադիմիր Իլիչին, բայց նրանց մի բան խանգարել էր մտածած մահափորձը կատարելու:

տոմոբիլը դեպի բակի դուռը և կանգնեցրի արհեստանոցների մուտքից տասը քայլի վրա:

10 — 15 րոպե հետո մոտեցավ մի պորտֆելավոր կին, — հետո, քննության ժամանակ պարզվեց, վոր հենց դա յեր մարդասպան Կապլանը, — և ինձնից հարցրեց. «Ընկեր Լե-նինն էր, կարծես, վոր յեկավ, չե՞»: Յես պատասխանեցի. «Չգիտեմ ով յեկավ»... Նա ծիծաղեց և ասաց. «Եդ ի՞նչ պես է, դուք շոֆեր եք, և չգիտե՞ք ումն էք տանում»: — «Եհ, յես վորտեղից իմանամ, ինչ-վոր հոետոր է, քիչ հոետորներ են գնում-գալիս, բոլորին հո չեմ ճանաչի, — պատասխանեցի յես նրան հանգիստ:

Նա հեռացավ ինձնից և յես տեսա, թե ինչպես նա ներս մտավ գործարանը: Յես մտածեցի, — ինչո՞ւ այդ կնիկը այդպես կպավ ինձնից. ինչ համառն էր... բայց վորովհետև հետաքրքրվողներ համարյա միշտ էլ շատ էյին լինում, թե ով յեկավ, ումը բերի, մինչև անգամ յերբեմն շատերը վոտը դնում էյին ավտոմոբիլին ու դիտում յեկողին, ոստի և յես այդ կնոջ խոսքերին առանձին ուշադրություն չը դարձրի: Մենք միայն մի հաստատ կանոն ունեյինք. — յերբեք վոչ վոքի չասել, թե ով էր յեկողը, վորտեղից է յեկել և ուր ենք գնալու:

Մոտավորապես մի ժամ անցած, գործարանից դուրս յեկավ ժողովրդի առաջին մեծ խումբը — մեծ մասը բանվորներ — և համարյա ամբողջ բակը լցրեց: Յես հասկացա, վոր միտինգը վերջացավ, և սկսեցի պատրաստվել մեկնելու ու իսկույն լարեցի մեքենան: Մի քանի րոպեյից հետո գործարանից դուրս յեկավ մի ուրիշ մեծ խումբ, վորի մեջ քայլում էր Վլադիմիր Իլիչը: Յես նստած էյի դեկի մոտ, և մեքենան պատրաստ պահեցի:

Վլադիմիր Իլիչը խոսակցում էր բանվորների հետ, վորոնք նրան բազմաթիվ հարցեր էյին տալիս: Նա շատ

դանդաղ շարժվում եր ավտոմոբիլի ուղղությամբ: Մեքենայից յերեք քայլ հեռավորության վրա Վլադիմիր Իլիչը կանգ առավ դռնակի դիմաց և մտադրվում եր նստել:

Դռնակը բաց եր. ամբոխի միջից մեկը բացել եր այն: Այդ ժամանակ նա խոսակցում եր յերկու կանանց հետ և բացատրություն եր տալիս նրանց միջերեքները ներմուծելու վերաբերմամբ, և յես լսեցի Վլադիմիր Իլիչի խոսքերը.

— Կատարելապես ճիշտ ե, արգելող խմբերը շատ անճիշտ գործողություններ են թույլ տալիս, բայց այդ բոլորը անշուտ կը վերացվի: Խոսակցությունը տեսց յերկու — յերեք ըոպե: Վլադիմիր Իլիչի յերկու կողմը կանգնած եյին դարձյալ յերկու կին, նրանից մի քիչ դեպի առաջ անցած: Հոծ ամբոխը նրան սաստիկ սեղմել եր, և յերբ նա ուղում եր վերջին քայլերն անել դեպի ավտոմոբիլը, հանկարծ կրակոց լավեց: Այդ ժամանակ յես նայում եյի Վլադիմիր Իլիչին, յերեսս կիսովին դեպի յես դարձրած: Յես վայրկենապես յերեսս շուռ տվի կրակոցի — ձայնի ուղղությամբ, և տեսա, վոր մի կին ավտոմոբիլի ձախ կողմից, առջևի թևի մոտ, նշան ե դնում Վլադիմիր Իլիչի ձախ թիակի տակին: Մեկը մյուսի յետևից դարձյալ ատրոճանակի յերկու կրակոց լավեց: Յես իսկույն մեքենան պնդացրի, թռա դեպի ատրճանակ կրակողը ու նազանով նշան բռնեցի նրա գլխին:

Նա բրաունինգը շարժեց իմ վոտների տակ, արագությամբ շուռ յեկավ, իրեն գցեց ամբոխի մեջ ու փախավ դռան ուղղությամբ:

Չորս կողմը այնպիսի խուռն բազմություն եր, վոր յես սիրտ չարի կրակել նրա յետևից, վորովհետև զգում եյի, վոր հավանաբար կը սպանեմ բանվորներից մեկն ու մեկին: Յես ընկա նրա յետևից և մի քանի քայլ վազեցի,

բայց հանկարծ գլխումս միտք ծագեց թե՛ — ախար Վլադիմիր Իլիչը մենակ ե, ի՞նչ յեղավ նրան:...

Յես կանգ առա: Մի վարկյան սարսափելի, մեռելային լուռթյուն եր, ապա բոլորն ել սկսեցին գոչել.

— Սպանեցին, սպանեցին...

Յեվ ամբողջ բազմությունը միանգամից գուրս նետվեց բակից — թե տղամարդիկ, թե կանայք... և մի չտեսնելված կոխկոտոց բարձրացավ: Յես շուռ յեկա ու տեսա Վլադիմիր Իլիչին գետնի վրա ընկած: Յես նետվեցի դեպի նա: Այդ մի քանի ակնթարթում ծայրեծայր լցված բալն արդեն դատարկվել եր, և կրակող կիներ անհետացավ ամբոխի հետ:

Յես վազեցի Վլադիմիր Իլիչի մոտ և նրա կողքին չոքելով՝ թեքվեցի դեպի նա: Նա ուշքը չեր կորցրել և հարցրեց.

— Եդ մարդուն բռնեցին, թե չե:

Ինչպես յերևում եր, նա կարծում եր, թե իրեն կրակողը տղամարդ ե:

Յես տեսա, վոր նա ծանրությամբ ե հարցնում, փոխված ձայնով և մի տեսակ խռպոտ, ու անացի նրան.

— Լռեցեք, մի խոսեք, ձեր զրությունը ծանր ե:

Այդ ըոպեյին գլուխս բարձրացնում եմ ու ինչ տեսնում. արհեստանոցից նավաստու գլխարկով մի տարորինակ մարդ ե վազում. հուզված ե սաստիկ, ձախ ձեռք թափահարում ե, իսկ աջը գրպանում և կատաղի թափով արշավում ե գեմուղեմ Վլադիմիր Իլիչի վրա:

Նրա ամբողջ կերպարանքը ինձ սաստիկ կասկածելի թվաց, և յես Վլադիմիր Իլիչին ծածկեցի ինձնով, հատկապես նրա գլուխը, համարյա պառկեցի նրա վրա և գոռացի ամբողջ ուժով.

— Կանգնիր... — և նրա վրա ուղղեցի ատրճանակս:

— Տո՛ւն, տո՛ւն...

Սեպտեմբերի 1-ին զգուշորեն համարվում էր, որ հեն-

նաբաններով դրոշակներ, ժապավեններ: Ճանապարհին, Յամ գալիս, պոկոտում եյին յեղևնու ճյուղեր, պսակներ հյուսում ու ժապավեններով զարդարում: Հարևաններից բաժանվող Իլիչին հրաժեշտ տալու համար Յամից Գորկի եյին շտապում վոտով, սահնակով բոլորը, հսկա ամբոխ կազմած: Նրանց չեյին բերում ուրիշները, վոշ ել կազմակերպությունները, — բերողը դեպի Իլիչն ունեցած նրանց անկեղծ սերն եր: Գեղջուկ ծերերին, պառավներին, յերեխաներին չկար ուրիշ առաջնորդող, բացի կորուստի կենդանի վիշտը, բացի դեպի մեռնող հարևանն ունեցած կենդանի սերը:

— Մենք մարդիկ դուրս կը բերենք, յեթե հարկավոր ե, հարյուր հազարներով ձիեր կը հանենք գործի, — առում էր վշտացած գավառը Գորկիում: Իլիչի վորբացած հարազատներին, ընկերներին: Յեվ հիրավի, չքացան ձյունի լեռնակույտերը, մի որվա մեջ Գորկիից կայարան 4 փերստ ճանապարհը գյուղացիք մաքրեցին. նրանք իրենց սիրելի հարևանի համար աշխատում եյին ամբողջ հոգով վերջին և տխուր րոպեյին: Յեվ ծերունիները լալիս եյին նրան շարժ դիակի մոտ, վորի շուրջն ամբողջ որ ու գիշեր շարժվում եյին, հրաժեշտ տալիս գեղջուկները, գեղջուկներն ու յերեխաները: Պառավները պարզասրտությամբ աղոթում եյին և արտասուք թափում:

— Նա պարզ եր մեզ հետ, — առում եյին գյուղացի հարևանները, — ավելի պարզ, քան մեզանից մեկն ու մեկը: Մեկ ել տեսար, կը մոտենար գեղջուկին, խոսակցություն բաց կաներ, հարց ու փորձ կաներ ամեն բանի մասին: Յերբեմն ել մեղմությամբ կը հանգիմաներ, վոր հին ձևով ենք հերկում հողը, գյուղատնտեսներին ականջ չենք դնում... Յեվ այնպես ուրախալի յեր, վոր ամենամեծ մարդը Ռուսաստանի գրուցում ե քեզ հետ, ինչպես քեզ հարազատ յեղբայր գեղջուկը:

«Տ Ո Ւ Գ Ա Ն Ե Յ»

— Իսկ ինձ հետ տեսեք ինչ պատահեց, — պատմում ե մի ուրիշ հարևան: — Մի անգամ իրիկվա դեմ, արդեն սկսել եր մթնել, բարձրանում եմ յեղևնիների անտառ: Լսում եմ ճարձատյուն. մեկը ճյուղեր ե կոտրատում:



Վ. Ի. Լենինի եղբորկապույտներ Գորկիից դեպի կայարան

Ինչ-վոր տղաներ եյին. նայեցի, պուկ յեկան, իսկ մյուս կողմից մեկը դեպի ինձ ե գալիս: Յես թույլ չավի ինձ հիմարի տեղ դնեն: «Ախ, յես ձեր եսպես-ենպեսը», ել բան չթողի: Մեկ ել ինչ տեսնեմ, իմ առաջ կանգնած ե վաղիմիր Իլիչը, ինքը ընկեր Լենինը: Ե՛հ, մտածեցի, վաղիմիր Իլիչը, ինքը ընկեր Լենինը: Ե՛հ, մտածեցի, վոտով գլխով կորա: Ամբողջ գիշերը յեփվում եյի խորովածի շամփուրի նման: Հիմա տեսնես ինչ ե գալու գլխիս... Յեվ, ճիշտ վոր, առավոտյան յետևիցս եյին ուղարկել: «Այսինչը, արհեստով վառարան շինող, վորքան

119

Վլադիմիր Իլիչը ժպտալով սկսեց նրան համոզել, վոր
այդպիսի բան չանեն:

— Դե վոր այդպես ե, թույլ տուր ստանիցայում քո
անունով մանկապարտեզ բաց անենք:

— Այդ լավ բան ե,—ասաց Վլադիմիր Իլիչը:

— Իսկ այժմ, թանգագին գործիչ, թույլ տուր համ-
բուրեմ քեզ և քո վողջույնները տանեմ մեր կազակներին:

Վլադիմիր Իլիչը գրկեց ծերունուն և ընկերական ջերմ
համբույր տվեց նրան:

ՅՈԹ ՏԱՐԻ (1917—1924)

(Վերհուշում Իլիչի մասին)

Նվիրում եմ իմ այս առաջին աշխա-
տանքը Աննա Իլինիչնային, վորի շնոր-
հիվ յես մոտիկից ճանաչեցի Իլիչին և
կարողացա այս տեղերը գրել նրա
մասին:

1. ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԸ 1917 ԹՎԻՆ

1917 թվի ապրիլ 3-ին եր:

Նախորեկի յերեկոյան Աննա Իլինիչնան ասաց ինձ,
վոր պետք ե Վալոդյան գա, և զնաց Փինլանդական կայա-
րանը դիմավորելու Վլադիմիր Իլիչին, վորը վերադառնում
եր Շվեյցարիայից: Յես տանը մնացի. խառը ժամանակ
եր. բացի այդ յես այդ ժամանակ շատ փոքր եյի ու չեյի
կարող հասկանալ այդ դեպքի նշանակութունը (նոր եր
լրացել իմ 11 տարին): Յեվ, յերբ պառկեցի քնելու, մտա-
ծում եյի Վլադիմիր Իլիչի մասին, դեռ բոլորովին չհա-
կանալով ու զարմանալով, վոր նրա գալու առթիվ հա-
վաքվելու յե հազարավոր ժողովուրդ վողջունելու նրա
գալուստը:

Մինչ այդ յես Վլադիմիր Իլիչին ճանաչում եյի մի-

այն Իլինիչնայի պատմածներին, լուսանկարներին, տեսել էյի նրա գրած զբոսը: Նրա վերջին լուսանկարը Շվեյցարիայից մենք մոտ ժամանակներս էյինք ստացել, փորի մեջ նա ինձ շատ եր դուր գալիս. այդ լուսանկարում նա գուրս եր յեկել ուրախ, ծիծաղաղեմ, ժպտից կուշ յեկած աչքերով, և նրա ամբողջ դեմքը շնչում եր բարեսրտությամբ ու քնքշությամբ:

Իսկ մյուս որը, առավոտյան հենց իրեն, Վլադիմիր Իլիչին տեսա:

Դեռ յես նոր էյի գնում լվացվելու, իսկ միջանցքում իմ սենյակի դեմուդեմ կանգած եր Վլադիմիր Իլիչը, արդեն լվացված, և, փնչացնելով, յերեսն ու գլուխն եր սրբում յերեսսրբելով: Դեմքը նույնն եր, ինչպես նկարում, միայն, ի հարկե, փոշ արնակա սպիտակ, նույն խուզած բեխերը, փոքրիկ միբուքն ու աչքերը, ծիծաղկոտ, կուշ յեկած մանրիկ աչքերը:

— Հը, բարե, բարե, — ասաց նա, փառ արտասանելով «բ» տառը և մեկնելով ինձ դեռ ևս խոնավ ձեռքը: Յես բարեների նրան, շարունակ ներքնապես շփվելով ու տարակուսելով. արդյոք սրան են այս գիշեր հանդիսավոր դիմավորել, բայց սա սովորական մի մարդ ե միջահասակ, ճաղատ, փորի պատճառով ճակատը շատ մեծ ե յերեսում, առողջ, լիքը, և բարեում ե ինձ ձեռք տալով և այնպես փաղաքելով, ուրախ հանաքով: «Պետք ե փոր շատ խելոք լինի», մտածեցի յես, նայելով նրա ճաղատ գլխին:

Յեմ յես միանգամից համակրանք զգացի դեպի նա:

Հենց նույն որը բաղդ ունեցա առաջին անգամը կյանքումս առանց փող վճարելու պտույտ կատարել ավտոմոբիլով. չեմ հիշում ուր, միայն գիտեմ գնացինք զրոյ մեքենա բերելու: Իսկ Վլադիմիր Իլիչը այդ ավտոմոբիլով

ամեն որ գնում եր Սմոլնի, վերադառնում եր այնտեղից ուրախ և հանգիստ առնելու համար յերկար ժամանակ ինձ հետ եր ընկնում, իսկ այդ այնքան ել ինձ դուր չեւր գալիս, փորովհետև սեղմում եր ինձ կատվի ձագի նման և խուտուտ եր ածում վիզս: Բարեում ես հետը, իսկ նա բռնում ե ձեռքդ, ապա ամբողջովին բռնում, և սկսում եր այնպիսի ոյիններ խաղալ գլխիդ, փոր միայն ծվծվոցդ եր լսվում: Այսպես, մի անգամ ինձ աջողվեց նրա ձեռքից դուրս պրծնել և փախչել սեղանի յետևը, մտածելով. փոր գոնե սեղանի վրայով չի անցնի ու բռնի ինձ: Վլադիմիր Իլիչը, առանց յերկար մտածելու, ընկավ սեղանի վրա, փորը շուռ գալու հատկություն ունեւր, յերբ հենվում էյին մի կողմին, և մեկնեց ձեռքերը, ցանկանալով բռնել ինձ: Յես սողացի սեղանի տակ, իսկ Վլադիմիր Իլիչը գլխի վայր գլորվեց հատակին, հետը շուռ բերելով ջրամանը, ծաղկամանը և թերթերը: Բարեբախտաբար ջրամանը չկոտրվեց, բացի այդ դատարկ եր: Մենք յերկուսս ել վեր կացանք և հրհռալով բոլորը հավաքեցինք և զրինք իրենց տեղը:

Այսպես անցնում էյին որեր որերի յետևից:

Շուտով Վլադիմիր Իլիչը ստիպված եր թագնվել, փորովհետև ուզում էյին նրան ձերբակալել: Վլադիմիր Իլիչը, ինչպես հայտնի յե, գնաց Թինլանդիա: Այդ ամառը յես Լենինգրադում չեյի. յերկու ամսով Սարատով էյի գնացել ծնողներին մոտ: Ինձ հետո պատմեցին, փոր իմ բացակայության ժամանակ տեղի յեր ունեցել հետևյալը.

Հաղիվ եր Վլադիմիր Իլիչը կարողացել թագնվել, յերբ այն տունը¹⁾ ուր ապրում էյինք մենք, շղթա կապած՝ շրջապատում են գինյուրները և մեր բնակարանում խիստ

¹⁾ Այդ տունը գտնվում ե Շիրոկայա փողոցի վրա, Լենինգրադի կողմից, № 48:

տեյի, վոր քաղաքական գործերի համար ել տաժանակիր աշխատանքի եյին ուղարկում, և շարունակ մտածում եյի, վոր ինձ հետ միասին կողքիս նստած ե մի մարդասպան:

Այլ ևս Վլադիմիր Իլիչին չտեսա մինչև 1918 թ. զարունը:

Հոկտեմբեր 25-ին պայթեց հոկտեմբերյան փոթորիկը: Հարկ չկա զրա մասին զրել, ամենքին ել շատ լավ հայտնի յե, բայց յես կընկարագրեմ միայն Կոնստանտինովյան գինավորական դպրոցի գրավումը, վորը մեզինց շատ հեռու չեը գտնվում (յերևում եր լուսամուտից):

Հոկտեմբեր 29-ին եր: Առավոտյան ժամը 7-ից մեր տան մոտ սկսվեց հրացանաձգություն: Յես նայեցի լուսամուտից: Մյուս կողմում, մեծ, ընդարձակ բակում, ուր ընկած եյին հին սայլեր, մի խումբ մարդիկ նստած գնտակների տարափ եյին տեղում դպրոցի վրա: Յես մի անգամից նրանց «մերը» համարեցի, վորովհետև կրակում եյին յունկերները վրա, իսկ յունկերները «մեր կողմը» չեյին:

Յես շարունակ լուսամուտից նրանց եյինայում, չնայած վորոշ չափով կյանքս վտանգում եյի, վորովհետև պատահական գնտակները մեր սենյակն ել եյին ընկնում: Շուտով մերոնք փողոցի անկյունից քաշտալով թնդանոթ բերին և մի քանի բոլբոլից հետո լուսամուտի տակ լսվեց թնդանոթային վորոտը: Մեր լուսամուտները զրկվեցին 3—4 ապակուց: Այդ ինձ շատ հաճելի յերևաց և ինձ համարյա ուժով կարողացան հեռացնել լուսամուտից և տանել խոհանոց: Յերկրորդ վորոտից հետո դուրս թռան ելի 3 ապակի, և այնուհետև ամեն ինչ խաղաղվեց: Յես նորից վազեցի լուսամուտի մոտ, և տեսա, թե ինչպես «մերոնք» վրա թռան և վազեցին դպրոցի կողմը:

Մեր աղախինը (արդեն ուրիշն եր) դուրս վազեց փողոց

և, վերադառնալով, հազորդեց, վոր յունկերներն արդեն պնձնատուր են յեղել:

Յես նույնպես փողոց դուրս յեկա: Դարբասի մոտ խմբվել եյին հետաքրքրվող անկեցները, և խոսում եյին, թե յունկերները պարզել եյին սպիտակ սավան կարմիր խաչով, խնդրելով զինագաղար՝ վիրավորների վերքերը կապելու համար, բայց քամին սավանը շուռ ե տալիս և ստացվում ե սպիտակ գրոշակ—նշան անձնատուր լինելու: Բոլշեիկները թափվում են դպրոց և, դիմադրություն չհանդիպելով, առանց զգվարություն գրավում են այն:

Յես տեսա այդ սավանը. նա կախված եր թնդանոթի հարվածից կողքի պատի մեջ առաջացած բացվածքում և շուռ եր յեկած. կար նրա վրա կարմիր խաչ թե վոշ, չրգիտեմ, իսկ դպրոցն այն աստիճան ջարդ ու փշուր եր յեղել գնտակներից ու թնդանոթի հարվածներից, վոր անձանաչելի յեր դառել:

2. ՄՈՍԿՎԱՆ ՅԵՎ ԿՐԵՄԼԵ 1918 — 19 թ.

1918 թվի մարտին ժողովրդական Կոմիտեների խորհուրդը և ՀԿԳԿ տեղափոխվեցին Մոսկվա: Վլադիմիր Իլիչը նույնպես պիտի գնար: Նրա հետ գնացին Մարիա Իլինիչնան և Նադեժդա Կոնստանտինովնան: Մայիսի 16-ին մենք ել փոխադրվեցինք Մոսկվա և բնակվեցինք Կրեմլում: Մի ել փոխադրվեցինք Մոսկվա և բնակվեցինք Կրեմլում: Մի քանի օրից հետո Մարկ Տիմոֆեյևիչը գտավ ինձ համար ժկո-ի անցաթուղթ (այդ այս բոլբոլիս ինձ մոտ պահված է), և յես սկսեցի յերբեմն այցելել Վլադիմիր Իլիչին, Մարիա Իլինիչնային և Նադեժդա Կոնստանտինովնային կամ Երիա Իլինիչնային և Նադեժդա Կոնստանտինովնային կամ «մերոնց», ինչպես վոր մենք կրճատված անվանում եյինք այդ յերեքին:

Մերոնք ապրում եյին ՀԿԳԿ-ի շենքի 4-րդ հարկում. Ժողկոմխորհրդի գրասենյակների շարքում, ունենալով իրենց տրամադրութեան տակ նախ 4, ապա 5 սենյակ (յերբ նրանց մոտ տեղափոխվեց Դիմիտրի Իլիչը)։ Բնակարանը մեծ չէր, բայց գողտրիկ, տաք ու պարզ և հասարակ, սիրուն կահավորված։ Վլադիմիր Իլիչի սենյակը չորսից ամենափոքրն էր ընդամենը 5X7 արշին մեծութեամբ։ Յեւ այդպիսի փոքրիկ սենյակումն էր ապրում Իլիչը։ Սենյակում գտնվող կահկարասին այն է — մահճակալը, թախտը, գրքերի պահարանը, փոքրիկ գրասեղանը, համեմատաբար այնքան մեծ տեղ էր բռնել, վոր 3 մարդ այդ սենյակում իրենց շատ ճնշված կը գգային։

Ճիշտ է, որվա մեծ մասը նա անց էր կացնում բնակարանից 30—40 քայլ հեռավորութեան վրա գտնվող Ժողկոմխորհրդում, իր առանձնասենյակում, ընդարձակ, լուսավոր, կահավորված փափուկ կաշվե բազկաթոռներով, վորոնց վրա յես կարող եյի կանգնել միայն ծնկներին, վորովհետև վայր եյի ընկնում։ Իսկ ինքը՝ Վլադիմիր Իլիչը յերբեք չէր նստում նրանց վրա, այլ նստում էր հասարակ հյուսած աթոռին, մի սեղանի առաջ, վորի վրա թափված եյին թղթի կույտեր և գրքեր։ Առանձնասենյակի յերկու պատը բռնված էր գրքերի բարձր ապակյա պահարաններով։ Պատահում էր, մտնում յես առանձնասենյակը, և Վլադիմիր Իլիչի միայն գլուխն է յերկում, կռացած կտրեւոր պաշտոնական թղթերի, հոգվածների կամ գրքերի վրա։

Վլադիմիր Իլիչը վոչ խմութ էր և վոչ ծխում և յերկումն էլ հավասար չափով ատում էր։ Առանձնասենյակում նրա «ընդունարանի» սեղանի վրա դրած էր մոխրաման տոմսակով. — «ծխելն արգելված է», իսկ մեջտեղում Իլիչի ձեռքով կարմիր տառերով «խիստ»։

Յես սիրում էյի գնալ առանձնասենյակը Վլադիմիր Իլիչի մոտ. ինձ յերբեմն հարկավոր եյին լինում մի քանի գրքեր ու դասագրքեր, և նա առանձնացնում էր ուղարկ-



ԱՆՅԻՐԵ յեւ Սվերդլովը Մարքսի տաճարի բացմանը Մոսկվայում

վելիք գրքերը մի առանձին պահարանում, վորտեղից յես միշտ կարող եյի այդ գրքերը վերցնել: Գնալով նրա մօտ, յես միշտ նրա հետ մի վորևե բանի մասին խոսում եյի. նա յերբեք չեր բարկանում, յեթե յես իմ գալով նրա աշխատանքը խանգարում եյի. նույնիսկ, ընդհակառակը, ինքն անմիջապես խոսակցություն եր սկսում, մի կողմ դնելով իր գործը, հարց ու փորձ անելով ինձ իմ գործերի, առողջությանս, սովորելուս մասին այնպիսի հետաքրքրությամբ, վոր յես զարմանում եյի, թե ինչու նա հետաքրքրվում ե այնպիսի մանրիկ բաներով, վորպիսիք եյին իմ գործերը:

Յես թանգ եյի գնահատում նրա լավ վերաբերմունքը դեպի ինձ և աշխատում եյի չվարկաբեկել ինձ նրա աշքում: Յեթե յես վատ եյի պարապում, իսկույն Աննա Իլինիչնան ասումներ ինձ. «Ի՞նչ կասի Վալոդյան, յեթե իմանա, վոր դու չես պարապում»: Յեւ այդ թողնում եր ինձ վրա իր ազդեցությունը:

Վաղդիմիր Իլիչն ինձ համար միակ մարդն եր, վորի հետ յես յերբեք չկովեցի, և կարող եք յերևակայել, թե ինչպիսի մարդ եր նա: Յես հարյուր անգամ ձանձրացրած կը լինեմ նրան, իսկ նա յերբեք մի հատիկ բարկացած խոսք չի ասել ինձ: Վերցրեք ձեզ համար ամենալավ մարդուն, — ծանոթի կամ բարեկամի, թեկուզ լինիք նրա ամենամոտիկ ընկերը, այնուամենայնիվ գեթ մի անգամ հայհոյած կը լինիք իրար, թեկուզ 5 ըոպեյով, իսկ կովելու, վիճելու մասին խոսելն ել ավելորդ ե: Ինչ վերաբերում ե ինձ, յես Վաղդիմիր Իլիչի հետ յերբեք չեմ վիճել, և միթե կարելի յեր նրա հետ վիճել: Միթե յեղել ե մեկը, յերբեկցե, վոր կարողանար առարկել Վաղդիմիր Իլիչի ասածներին: Վնչ վոք և վնչ մի ժամանակ:

1918 թվի ամառվան վերջը Մարկ Տիմոֆեյևիչը և Աննա Իլինիչնան հիվանդացան նշանավոր «խապանկա» հի-

վանդությունով և ինձ առ ժամանակ ուղարկեցին Գորկի «մերոնց» մօտ ապրելու, մինչև Մարկ Տիմոֆեյևիչի և Աննա Իլինիչնայի առողջանալը, վորովհետե վախենում եյին, չլինի թե յես ել վարակվեմ ու հիվանդանամ: Կարծեմ այդ առաջին անգամն եր, վոր Գորկի գնացի:

Գորկին չափազանց սիրուն տեղ ե, միանգամայն համապատասխան իր անվան. առաջ Մոսկվայի քաղաքապետ Ա. Ա. Ռեյնբոտի կալվածն եր: Այդ կալվածում կար տնտեսական խորհուրդ, լավ կահավորված հիվանդանոց և ելեքտրական կայարան, վորից ներկայումս ոգտվում ե Գորկի գյուղը: Մի շաբաթ ապրեցի Գորկիում, վորովհետե Վաղդիմիր Իլիչը պետք ե նորից Մոսկվայում լիներ. մնացած ժամանակ ապրեցի նրանց մօտ իրենց բնակարանում:

Մոսկվա փոխադրվելու առաջին տարիները Վաղդիմիր Իլիչն առաջվա նման ուրախ եր և սիրում եր, առանձնասենյակից վերադառնալուց հետո, ինձ հետ ընկնել, այնպես վոր յես շարունակ վորևե տեղ թագնվում եյի նրանից: Մի անգամ, ինչպես յեղավ, նա բռնեց ինձ, պառկեցրեց մեջքիս վրա, նստեց. բազկաթոռին և ինձ հրեց նրա տակը, գլուխս առաջ, բռնելով վոտքերիցս: Յես մի կերպ դուրս պրծա մյուս կողմից և սողացի սեղանի տակ, հուսալով, վոր չի բռնի: Վաղդիմիր Իլիչը, առանց յերկար մտածելու, չորեքթաթ ներս սողաց և, բռնելով վոտքերիցս, հաղթական տեսքով դուրս բաշեց ինձ: Այսպես միշտ մտածում եր նա մի վերևե ոյին խաղալ գլխիս ու չնայելով «ջարդ ու բուրդ» լինելուս, այս բոլորը ինձ համար ել զվարճալի յեր:

Ճաշից հետո եյին բերում պոստը — լրագրեր, ամսագրեր, ծրարներ և այլն:

Լրագրերը տալիս եյի, իսկ մնացած ամբողջ պոստը

յես եյի վերցնում: Այդ քաղաքացիական կռիւի ժամանակ եր, և Վլադիմիր Իլիչին շատ տեղեկություններ եյին ուղարկում զորաճակատից, բայց այդ տեղեկությունները նա չեր կարգում, վորպեսզի ավելորդ ժամանակ չկորցնի, վորովհետեւ այդ բոլորը թերթերում տպւում եյին: Յեւ անա յես մի կողմ եյի դարսում այդ ծրարները, տալիս եյի Վլադիմիր Իլիչին անհետաձգելի գործերին վերաբերող ծրարները, Նադեժդա Կոնստանտինովնային — իր նամակները, իսկ Մարիա Իլինիչնային ի միջի այլոց տալիս եյի Վլադիմիր Իլիչի մասնավոր նամակները: Մարիա Իլինիչնան նախորդ կարգում եր այդ նամակները, վորպեսզի չծանրաբեռնի Վլադիմիր Իլիչին զանազան դատարկ նամակների ընթերցանությամբ, վորպիսի բովանդակություն ունեյին հաճախ այդ նամակները: Իսկ ինձ պահում եյի պատկերազարդ ամսագրերը, հետաքրքիր գրքույկները և ուրիշ այլ բաներ: Կարգի բերելով այդ ծրարները, յես ինձ բախտավոր եյի զգում, վոր ոգնում եմ Վլադիմիր Իլիչին, ազատելով նրան ավելորդ աշխատանքից, իսկ նա հանաքով ինձ անվանում եր իր «անձնական քարտուղարը»: Յես գոհ եյի և հպարտանում եյի դրանով, մինչև անգամ գրեթե լուրջ հարցնում եյի նրան՝ չի՞ կարելի արդյոք, վոր յես ընդմիշտ մնամ վորպես այդպիսին:

Ոգոստոսի 30-ին մահափորձ կատարվեց Վլադիմիր Իլիչի կյանքի դեմ: Յես այդ ժամանակ ապրում եյի Մոսկվայից 10 վերստ հեռավորության վրա, Կոնյեկի մանկական դպրոցում: Իմանալով այս պատահածի մասին, յես պատրաստվեցի ու փող չունենալուս պատճառով փոտով յեկա քաղաք: Քաղաքում արդեն պատերին փակցված եյին բյուլետեններ Վլադիմիր Իլիչի առողջական դրության մասին:

Ամուր որգանիգմը յերկար ու համառ կռվում եր հաս-

ցրած վերքի դեմ. մի գնտակ անցել եր թիակի տակով և կանգ եր առել ձախ կողմից վզի մկաններում: Այդ զընտակը հետո հանեցին, իսկ մյուսը հենց այդպես ել մնաց Վլադիմիր Իլիչի մարմնի մեջ:

Յերբ նա սկսել եր արդեն լավանալ, ինձ մի բուպյով թողեցին նրա սենյակը մտնել, միայն այն պայմանով, վոր չխոսեմ, վորովհետեւ Վլադիմիր Իլիչը դեռևս շատ թույլ եր:

Հետո ներս մտա նրա մոտ: Նա պառկած եր մահճակալի վրա, նիհարած, դժգուշ, նվազ, բայց այնուամենայնիվ ուրախ, և ժպտաց, յերբ ինձ տեսավ: Նորից, առաջվա նման, դիմեց իր «բարե, բարե» խոսքերով և ծիծաղեց:

Յես ուղղակի զարմացա, թե այդպիսի ցավի մեջ ինչպես եր կարողանում նա ուրախ ծիծաղել: Մեկ ու կես ամսից հետո նա բոլորովին առողջացավ: Սկզբում, յերբ այնքան եր կազդուրվել, վոր կարող եր ման գալ, վերցնում եր ձեռքին հինգ գրվանքանոց արձիճի գնտակիկներով լցրած քսակ, վորպեսզի ձեռքի կոտրած վոսկորը կանոնավոր առողջանա: Հետագայում այդ քսակը ինձ մնաց նոնավոր առողջանա: Վարժությունների համար, իսկ Վլադիմիր Իլիչն իր ձեռքի և ուսի աշխատունակությունը չափելու համար աշխատում եր բռնել իր ականջը, վորը սկզբում շատ դժվարությամբ եր աջողվում: Վերջի վերջո առողջ, ուժեղ որգանիգմը հաղթող հանդիսացավ և Վլադիմիր Իլիչը կանոնավոր առողջացավ:

Շուտով վրա հասավ մի խոշոր դժբախտություն ել.— Լենինգրադում 1919 թվի մարտի 10-ին բժավոր տիֆից վախճանվեց Մարկ Տիմոֆեյևիչը: Աննա Իլինիչնան դեռ առաջուց եր գնացել հիվանդ մարկ Տիմոֆեյևիչի մոտ, իսկ յերբ նրա մահվան բոթը ստացվեց, Վլա-

գիմիր Իլիչը, Մարիա Իլինիչնան և յես գնացինք Լենին-
գրադ թաղմանը մասնակցելու:

Թաղումից հետո բոլորովին անսպասելի կերպով Վլա-
դիմիր Իլիչը հանդես յեկավ յերկու-յերեք ժողովում: Յես
ներկա էյի գրանցից մեկին, վոր ժողովրդական տանն եր:
Նրան գիմալորեցին այնպիսի խլացուցիչ ծափահարու-
թյուններով, վոր Վլադիմիր Իլիչը յերկար ժամանակ հնա-
րավորություն չունեի իր ճառը սկսելու: Բայց ի՛նչպես
եր խոսում նա. պարզ, հասկանալի, գրավիչ, և թեև յես
շատ բան չէյի հասկանում նրա խոսածներից, այնուամե-
նայնիվ ուշադրությամբ լսում էյի և ապշել էյի նրա խոս-
քերի և արտահայտությունների այն անվերջ քանակու-
թյունով, վոր արտասանում եր նա: Յեվ հարյուրավոր
բանվորներ նայում էյին և հանդիսավոր-քարացած դրու-
թյան մեջ լսում նրան: Լենինգրադում մենք ընդամենը
հինգ որ մնացինք ու վերադարձանք Մոսկվա:

3. ԿՐԵՄԼ ՅԵՎ ԳՈՐԿԻ

Ինչպես արդեն ասացի, Վլադիմիր Իլիչը որվա մեծ
մասն անց եր կացնում իր առանձնասենյակում. տուն եր
դալիս միայն ուտելու և քնելու ժամանակ: Առանձնապես
խառը ժամանակ, քաղաքացիական կռիվների յեռուն որե-
րին, յերբ հանրապետությունը յերկաթե ողակի մեջ եր
ընկել, նա իր առանձնասենյակում շատ ժամեր եր անց-
կացնում աշխատանքի վրա:

Ճաշից հետո սովորաբար նա մի ժամի չափ պառկում
եր նիրհելու: Հազվադյուտ դեպքերում հանգստանալու հա-
մար զբոսնում եր Կրեմլի պարսպի մոտի այգում, ուր յես
յերբմի հանդիպում էյի և ուղեկցում էյի նրան, իսկ նա

միշտ հարց ու փորձ եր անում իմ գործերի, դպրոցի և իմ
մասին:

Յերեկոները, շաբաթը մեկ-յերկու անգամ նա գնում
եր քաղաքից դուրս մաքուր ոգ ծծելու և հրավիրում եր
Աննա Իլինիչնային ու ինձ մասնակցելու այդ պտույտին:
Ի միջի այդոց պիտի ասել, վոր նա այնքան ել չեր սի-
րում ընկերովի զբոսնել և զբոսնում եր անտառում, հե-
ռու մարդկանցից և, զբոսնելով, շարունակ ինչ-վոր բանի
մասին եր մտածում, մտածում...

Վլադիմիր Իլիչը վորսորդություն ել եր սիրում և իր
յեղբոր՝ Դիմիտրի Իլիչի հետ գնում եր վորսի, յերբեմն
ամբողջ գիշերը, վորպեսզի առավոտն արշալուսին սկսեն
վորսը, և գիշերում էյին նրանք գյուղում վորևե տեղ:
Մի անգամ 100 վերստից ավելի էյին գնացել, հասել հա-
մարյա Տվերի մոտերքը: Դիմիտրի Իլիչը կատաղի վոր-
սորդ եր, իսկ Վլադիմիր Իլիչը, ճիշտն ասած, ենքան ել
աչքի ընկնող վորսորդ չեր, և նրա աջող վորսերի թիվը
մեծ տոկոս չեր կազմում, բայց, ըստ յերևույթին, նրան
դյուր էյին գալիս մասնավորապես վորսորդության պարագա-
ները, վորի ժամանակ նա թեկուզ մի քանի ժամով դա-
դարում եր մտածել Կրեմլում մնացած անվերջ գործերի
մասին և ամբողջովին կլանվում եր բնությունով ու վոր-
սորդությունով: Վերադառնում եր վորսորդությունից ու
յերեկոյան, հոգնած, ֆիզիքապես տանջված, բայց հանգըս-
տանալուց հետո կաղդուրված եր մտավորապես ու հոգե-
պես ու միշտ ել ուրախ, յերջանիկ, գոհ, և մի հայացքով
թարմություն ու ուրախություն եր ներշնչում ուրիշ մարդ-
կանց մեջ: Մեկ յերկու ժամ հանգստանալուց հետո Վլա-
դիմիր Իլիչը թարմացած ուժերով և նոր յեռանդով գոր-
ծի յեր կաշում:

Գորկիում յեղած ժամանակ Վլադիմիր Իլիչը ժամե-

րով զբոսնում եր պուրակում ու անտառում և հողնածու-
թյուն չեր զգում: Շվեյցարիայում, պանդխտության տա-
րիներին, զբոսանքների ժամանակ շատ անգամ եր մագըլ-
ցել լեռները, և մշտական մաքուր լեռնային ողի ու նման
մագլցումների շնորհիվ նա ձեռք եր բերել զարմանալի տո-
կունություն: Նա շատ եր սիրում քայլել, քայլել կարողա-
նում եր շատ յերկար ու բավական արագ, այնպես վոր
Գորկիում զբոսանքի ժամանակ Վլադիմիր Իլիչի պաշտպա-
նողական պահակի աշխատակիցները, վորոնք հետևում էյին
նրան քայլ առ քայլ, հաճախակի գանգատվում էյին, ծի-
ծաղելով, վոր նա շատ արագ ե քայլում և այնպես ե իրենց
մոլորեցնում, վոր նրանք նրա հետքը կորցնում են ու յեր-
կար փնտռում, մինչև վոր նորից գտնում են: Հապա ինչ-
պես, չէ վոր Վլադիմիր Իլիչը շատ անգամ ե մոլորեցրել
իրեն հետախուզողներին, միայն թե առաջ նա ծածկվում
եր ցարական լրտեսներից, իսկ այժմ—իր սեփական պա-
հապաններից: Նա բոլորովին չեր սիրում պահապաններ
ունենալ, հաճախ ճարպիկությամբ խուսափում եր նրան-
ցից և հաշտվում եր այդ բանին, միմիայն վորպես ան-
հրաժեշտություն: Կրեմլում շատ անգամ եր տան յետևի
դռնից ծածուկ դուրս գնում, և այդ ժամանակ իրարան-
ցում եր առաջ գալիս նրա անհայտանալու պատճառով:

Վլադիմիր Իլիչը սիրում եր ամառները լողանալ: Գոր-
կիում, մոտավորապես տանից մի վերստ հեռավորության
վրա, հոսում ե գեղեցիկ, վորորապառույտ Պախրա գետակը
25—30 սաժեն լայնությամբ: Մենք նավակով անցնում
էյինք մյուս ավազոտ ափը և այնտեղ լողանում: Վլադի-
միր Իլիչը կարողանում եր խցանի նման լող տալ, իսկ յես
տակավին ջրի յերեսը չէյի կարողանում լավ մնալ և արագ
լող տալ, ինչպես նա յեր լող տալիս, այնպես վոր շուտ
էյի շնչակտուր լինում, և Վլադիմիր Իլիչն արագությամբ

հառնում եր յետևիցս: Վրա հասնելով, սկսում եր ինձ ջրի
մեջ այնքան սուզել ու հանել, մինչև վոր յես խնդրում
էյի ինձ բաց թողնի. զրանից հետո ինձ հանգիստ եր թող-
նում, և յես ափ էյի հասնում, փնչացնելով, դուրս թքե-
լով: Սյապես թե այնպես յերկուսս ել հաճույք էյինք ստա-
նում այդ բոլորից, և անցնելով մյուս ափը, ուրախ վե-
րադառնում էյինք ճաշի:

Լավ յեղանակներին թեյը տերրասում էյինք խմում,
և Վլադիմիր Իլիչը բաժակը ձեռքին յետ ու առաջ եր
քայլում, և այնքան եր գնում գալիս, վոր յես հանաքով
նկատում էյի. «Ել ինչո՞ւ համար եք, Վլադիմիր Իլիչ, ավ-
տոմոբիլով ման գալիս, քանի վոր դուք այնքան շատ եք
ման գալիս, վոր, ճիշտն ասած, փոտով արդեն Մոսկվա
հասած կը լինեյիք», և նույնպես հանաքով ամեն մի հինգ
րոպեն համարում էյի. «ահա արդեն 5... 10... 12... վերստ
անցաք»:

Վլադիմիր Իլիչը փաղաքշանքով ժպտում եր իր սիրե-
լի, բարի ժպիտով, վոչ մի խոսքով չեր պատասխանում և
ելի շարունակում եր քայլել: Ով գիտե, գուցե այդ վար-
կյանին կարևորագույն քաղաքական հարց եր վճռում (կամ
վորեք յերկրի, հեղափոխության բախտը)... Ո՞վ ե իմանում,
ինչ եր կատարվում նրա հսկա ուղեղում...

4. ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆԸ

Իսկ ժամանակն առաջ ու առաջ եր շարժվում...

1922 թվի գեկտեմբերին Վլադիմիր Իլիչի որդանիզմը
չգիմացավ իր ուժերից վեր յեղած բեռին. վերջին ժամա-
նակները Վլադիմիր Իլիչն այնքան եր աշխատում, վոր
նրա փոխարեն, թվում ե, 20 մարդ արդեն տապալված
կը լինեյին, իսկ Իլիչը դիմանում եր: Բայց նա ել, վերջա-

պես, չգլխացավ և անկողին ընկավ: Մինչ այդ նա թեթե-
 քը հիվանդանում, վորի պատճառով աշխատանքը մի քանի
 օրով եր ընդհատվում, բայց նա շատ արհամարհանքով եր
 վերաբերվում դեպի այդ հիվանդությունները և հազիվ
 լավացած՝ նորից աշխատանքի յեր լծվում, ջանալով կորց-
 րած ժամանակի պակասն ել լրացնել: Յեվ բժշկվել ել
 չեր սիրում:

Այսպես, ուժերից վեր աշխատեց նա մինչև իր հի-
 վանդությունը: Պատկած անկողնում, նա գործերը չթո-
 ղեց. կարգում եր, յերբեմն-յերբեմն թերթի համար հոգ-
 վածներ եր թելադրում: Նրա հիվանդությունը արագ թա-
 փով դեպի վասն եր գնում. կարճ ժամանակից հետո նը-
 րա մարմնի աջ կողմը կաթված ստացավ և նա կորցրեց խո-
 սելու ընդունակությունը: Հիվանդության օրերին յերկար
 ժամանակ նրա մոտ վոչ վոքի չեյին թողնում, բացի Մա-
 րիա Իլինիչնայից և Նադեժդա Կոնստանտինովնայից, վո-
 րոնք նրան խնամում եյին հիվանդության ընթացքում:

1923 թվի ամառը նա սկսեց հետզհետե, դանդաղո-
 րեն լավանալ: Թերթերում հաղորդվում եր, վոր Վլադի-
 միր Իլիչի առողջական դրությունը զգալի չափով դեպի
 լավն ե գնում. նրան թույլ եր տրվում թերթեր կարդալ,
 և նա արդեն կարողանում եր փայտով մի քիչ ման գալ:
 Շատ ժամանակ անցավ, մինչև վոր նա կարողացավ այդ
 բոլորն անել:

Ամբողջ հիվանդության ընթացքում յես միայն հու-
 նիսին առաջին անգամ տեսա հիվանդ Իլիչին: Յես յեկել
 եյի Գորկի և, զբոսանելիս, պատահմամբ տեսա, թե ինչպես
 անիվավոր բազկաթոռի վրա դրած բերին նրան: Դեռ ևս
 ինձ թույլ չեր տրված մոտենալ նրան, և յես, թաղնված
 ծառի յետեր, նայեցի նրան, թեև, դժբախտաբար, չկա-
 րողացա դիմագծերը լավ տեսնել: Մի ուրիշ անգամ յես,



Վլադիմիր Իլիչը երվանդ ժամանակ

զբոսանելիս, ճանապարհի մոտ ծաղիկներ եյի քաղում, ուր,
 կարծում եյի, Վլադիմիր Իլիչին զբոսանքի չեյին բերի:
 Անսպասելիորեն թփերի յետևից նրան բերին բազկաթոռի
 վրա դրած: Նրա հետն եյին Մարիա Իլինիչնան, Նադեժ-
 դա Կոնստանտինովնան, բժշկապետ Ռոդանովը: Նրան բե-
 րում եր ընկեր Պակկալովը, պահապան խմբի զլխավորը:

Յես ինձ կորցրի։ Մի կողմից, ինձ արգելված էր Վլադիմիր Իլիչի զբոսներու ժամանակ մոտակայքում զբոսնել, վորովհետև մեկին տեսներես նա սկսում էր հուզվել։ Մյուս կողմից յես հանկարծակի եյի յեկել և վախեցա թագնվել կամ փախչել, վորպեսզի այդպիսով չվախեցնեմ Վլադիմիր Իլիչին։ Յե՛վ այդպես կանգնած մնացի, գլուխս կորցրած, բայց հոգուս խորքում գոհ եյի, վոր ինձ աջողվեց տեսնել Վլադիմիր Իլիչին։ Չգիտեմ, նա ինձ նկատեց թե՛ վոչ։

Նրան անցկացրին, և յես գնացի տուն ծանր ու ճնշված տպավորության տակ։ Համարյա հուշսս կտրեցի, թե նա յերբեիցե կառողջանա։ Նրա կերպարանափոխված դեմքը շատ զարմացրեց ինձ։

Շուտով յես Լենինգրադ գնացի Կալինինի անվան պոլիտեխնիքական ինստիտուտը մտնելու։ 1923 թվի դեկտեմբեր 21-ին, ձմեռային արձակուրդներին տուն յեկա Մոսկվա։ Մեկ-յերկու ուրից Աննա Իլինիչնայի հետ միասին Գորկի գնացինք, ուր յես կարող եյի «պաշտոնապես» տեսնել Իլիչին, վորովհետև նա արդեն բավական լավ էր զգում իրեն։ Յես անհամբեր սպասում եյի տեսնել նրան և իմանալ, թե ինչպես է դառել իմ բացակայության ժամանակ։

Մենք Գորկի հասանք հենց ճաշի ժամանակ. մտանք առաջին հարկի մեծ դահլիճը, ուր սովորաբար ճաշում եյին և ուր պիտի իջներ նաև Վլադիմիր Իլիչը։ Յես սատիկ հուզված եյի և սիրտս սաստիկ բաբախում էր։

Նրան դահլիճ բերին։ Նա նստել էր ուրախ, պայծառ հայացքով, ժպտուն, առողջ, — մի խոսքով իմ առաջ նորից նստած էր Վլադիմիր Իլիչը։ Նրա արտաքինն ուղղակի փառավոր էր, տեսքը շատ լավ, միայն ծնկներին ընկած անկենդան կիսածոված աջ ձեռքը անիվավոր բազկաթո-

ռում նստած լինելը այնուամենայնիվ հիշեցնում էյին, վոր նա դեռևս լիովին առողջացած չէ։

Նրա աչքերում կար ինչ-վոր անբացատրելի, հազիվ նշմարելի հիվանդության կնիք, և յերբ նա մտածում էր, կամ ինձ մոտիկից նայում հառած հայացքով, թվում էր, վոր նա թափանցում էր իմ ներսը։

Յերբ նրան դահլիճ բերին, յես մոտեցա։ Նա նստել էր բազկաթոռում, ուրախ ժպտում էր, և տեսնելով ինձ, սկսեց գլխով նշան անել և ձախ ձեռքը մեկնեց, արտասանելով ուրախ, բայց մի քիչ շնչակտուր, վոչ բարձր ձայնով. — «այ-այ-այ, այ-այ-այ» — ձայնի այնպիսի յելևեջով, վոր յես մի անգամից հասկացա, վոր նա ինձ ասում է հին, ծանոթ «բարև, բարև»-ը։ Յես մոտեցա նրան և զգուշությամբ սեղմեցի մեկնած ձեռքը։ Այն աստիճան հուզվել եյի, վոր վոսներս դողում եյին, և նույնիսկ հազիվ կարողացա մրմնջալ. «Բարև ձեզ, ի՞նչպես եք»։

Ճաշի ժամանակ յես մի փոքր հանգստացա և համառոտակի պատմեցի նրան, վոր արդեն ավարտել եմ բանֆակը, մտել եմ համալսարան և այժմ, արձակուրդներին հյուր յեկել։

Վլադիմիր Իլիչը ժպտալով լսում էր ինձ և պատասխանում էր գոհունակությամբ՝ «այ-այ-այ»։ Իսկ յես ճաշի ընթացքում ամբողջ ժամանակ աչքերս նրանից չեյի հեռացնում, ուրախանալով, վոր նա այդքան լավացել է։

Վլադիմիր Իլիչի ուրն այսպես էր անցնում։ Առավոտյան, արթնանալով, սանիտարի ոգնությամբ լվացվում էր և ցած իջնում թեյի։ Մինչև առաջին հարկը նա ինքն էր իջնում, հետո նրան նստեցնում եյին բազկաթոռի մեջ և ապա մտնում էր դահլիճ, մոտենում սեղանին, ժպտուն, թարմ։

Առավոտյան թեյից հետո նա կամ սահնակով վորսի

յեր գնում, կամ զբոսնում եր պուրակում. նրան տանում եր ընկ. Պակկալը, ուղեկցում եր Նադեժդա Կոնստանտինովնան յերկու շնիկների հետ. վերջինները թռչկոտելով և վազվզելով զվարճացնում էյին Վլադիմիր Իլիչին, իսկ Նադեժդա Կոնստանտինովնան նրանց կերակրում եր շաքարով: Յես նրա հետ պուրակում միայն մի անգամ զբոսնեցի: Այդպիսի շրջագայությունը, ըստ յերևույթին, այնքան ել չեր հետաքրքրում նրան, վորովհետև արդեն ձանձրալի յեր դառել, բայց նա ծիծաղում եր, յերբ շնիկները ճարպիկությամբ դես-դեն էյին ընկնում, թավալգուր գալիս: Յես ել էյի աշխատում զվարճացնել նրան, ընկնելով նրանց հետ ձյունների մեջ: Հետո բարձրանում էյի ինչ-վոր արձանի պատվանդանի վրա, չքացած արձանի դիրքը տալիս ինձ, և իլրումն այս բոլորի, սալտոմորտալ էյի անում, պտույտ գալով ողի մեջ, վորը շատ ծիծաղելի յեր յերևում Վլադիմիր Իլիչին, և նա յերկար ժամանակ ծիծաղում եր իմ ոյնբազում յան վրա:

Որ ու մեջ նա վորսի յեր գնում: Նրան տաք հագնում, նստեցնում էյին սահնակ, և նրա կողքին նստում եր ընկեր Պակկալը, վորպեսզի յետևից բռնի նրան. լայն սահնակով ել նրան ուղեկցում էյին պահապաններից մի քանի հոգի վորսի հրացաններով, իսկ ովքեր չունեյին՝ սովորական հնացան էյին վերցնում:

Այս շրջագայությունը շատ քիչ եր նմանվում վորսի, վորովհետև միշտ ել «գատարկածեն» էյին վերադառնում. պարզապես հաճելի յեր զբոսնել անտառում սահնակով: Վլադիմիր Իլիչը սառնամանիքից չեր վախենում և ճաշին վերադառնում եր շարունակ գոհ և մշտական ժպիտով, և այն հարցին, թե արդյոք չի՞ մրսել, նա ուրախ պատասխանում եր բացասաբար՝ «այ, այ»: Այնուհետև նստում էյին ճաշի:

Վլադիմիր Իլիչի ախորժակը բավական վատ եր և նա քիչ եր ուտում: Յես հաճախակի էյի առաջարկում նրան ինձնից որինակ վերցնել, և նա փաղաքշորեն ծիծաղում եր: Յերբ նա վորևե կերակուր չեր հավանում, չափազանց ծիծաղելի ծամածռություններ եր անում և խորամանկ տեսքով նայում մեզ: Մի խոսքով ճաշն անցնում եր հանաքներով ու զվարճալի: Մենք բոլորս ել աշխատում էյինք թույլ չտալ, վոր Վլադիմիր Իլիչը տխրի, միշտ ուրախ խոսակցություն էյինք սկսում, հաճախ դիմելով նրան:

Ճաշերից հետո սովորաբար նա հանգստանում եր, ժամը 4—5-ին լինում եր թեյ, իսկ 8-ին ընթրիք:

Ընթրիքից հետո բերում էյին վոչ այնքան մեծ կինո-ապարատ ձեռքի ելքարոմոտորով և վորևե նկար ցույց տալիս, գլխավորապես կոմիքական, վորին կցում էյին զվարճալի նկատողություններ, վորով Վլադիմիր Իլիչին մինչև արտասովել... ծիծաղեցնում էյին: Ամեն անգամ մեկ մասից ավելի չէյին ցույց տալիս, վորպեսզի Վլադիմիր Իլիչին չհոգնեցնեն: Կինո-սեանսից հետո նա գնում եր իր սենյակը և Մարիա Իլինիչնայի, Նադեժդա Կոնստանտինովնայի և սանիտարի հետ միասին խոշորադիտակով (ստերեոկոպ) զանազան նկարներ էյին նայում:

Յես, վոր շատ քիչ էյի լինում և չգիտէյի թե յերեկոներն ինչ են անում այնտեղ, գնում էյի կամ զբոսնելու, կամ մի ուրիշ տեղ: Մի անգամ ինձ ասացին, վոր Վլադիմիր Իլիչը կանչում է ինձ վերև, իր մոտ: Յես չափառացի, հանաքի տեղ ընդունեցի և չգնացի: Շուտով իմ յետևից յեկան ու հրամայեցին անմիջապես դնալ, ասելով, վոր Վլադիմիր Իլիչն անպայման պահանջում է ինձ:

Բանից յերևաց, նա ցանկացել եր, վոր յես ել գնայի նկարները նայելու, և առանց ինձ չեր ուղեցել նայել: Իր

ցանկությունները նա արտահայտել չեր կարողանում, և յերկար ժամանակ մտածել էյին, թե ինչն է պակաս, վերջապես գլխի էյին ընկել և ուղարկել էյին իմ յետևից: Յես գնացի և միասին սկսեցինք նայել, ամեն մի նկարին կցելով սրախոսություններ և ուրախ նկատողություններ:

Դրանից հետո յես աշխատում էյի ամեն գիշեր վերև գնալ նկարներ նայելու, և Վլադիմիր Իլիչը միշտ ուրախ դիմավորում էր ինձ իր «այ, այ, այ»-ով, յերբ յես յերեւում էյի:

Դեկտեմբերի 25-ին յերեխաների համար նույն դահլիճում կազմակերպել էյին մի մեծ տոնածառ: Սկզբում մտածում էյին տոնածառը լուսավորել ելեքտրական լամպերով, բայց շփվելով մետաղե թելերի հետ լամպերի կեսը այրվեց, և տոնածառը լուսավորեցին փոքրիկ լամպերով ու մոմերով: Հավաքվել էյին մոտ 10 յերեխա, վորոնք սկզբում մի քիչ քաշվում էյին և շփոթվում, բայց շուտով ընտելացան և ուրախ ու անբռնազբոսիկ յերգում էյին մանկական և հեղափոխական յերգեր, վոտանավորներ արտասանում, շուրջպարեր պարում, խաղում և վերջում բոլորը Մարիա Իլինիչնայից գեղեցիկ խաղալիքներ ստացան: Վլադիմիր Իլիչը հաճույքով դիտում էր յերեխաներին, վորոնք չարաճճիություն էյին անում, վազվզում, ընկնում էյին նրա վոտքերի մոտ. նա, ըստ յերեույթին, գոհ էր կազմակերպած յերեկույթից: Նվերներից հետո յերեխաներին ծիծաղաշարժ նկարներ ցույց տվին, և ապա ամենքը ցրվեցին իրենց տները:

5. ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԸ

Մոտավորապես հունվար 7-ին գնացի Մոսկվա և ապա 10-ին Լենինգրադ, վորպեսզի պարապմունքներս սկսեմ:

Գորկիից այն տպավորությունն ու համոզմունքը տարա, վոր 6 ամսից հետո Վլադիմիր Իլիչը համարյա առողջացած կը լինի, և ինքս ինձ մտածեցի, վոր մի տարուց հետո նա նույնիսկ կը սկի աշխատել, թեև, իհարկե, վոչ առջվա թափով:

Հունվարի 22-ին սաստիկ բքանման քամի յեր, ելեքտրաքարշերը չէյին յերթեկում, լրագիրներ չկային, և յես ապրում էյի Լեհնոյում, քաղաքի կենտրոնից 15 վերստ հեռու: Յեղանակն առաջ էր բերում մարդու մեջ տխուր, թախծալի տրամադրություն, և մարդու գլխով հազար ու մի անհեթեթություններ էյին անցնում:

Այսպես մտածկոտ, նստած էյի սենյակումս և, ելեքտրականությունը հանգցնելով, վառեցի վառարանը:

Ներս մտավ ընկերս: Մութի մեջ դեմքը չտեսա, բայց ձայնից ճանաչեցի:

— Յեկ ժողովի, — ասաց նա ինձ:

Յես ապրում էյի ջրի պահեստարանի կոմմունայում և կարծեցի, թե ժողովը ինձ հարևան կոմմունայում տեղի կունենա: Այդ պատճառով հարցրի, թե որակարգն ինչ է, և ասի, վոր իսկույն կը գամ:

— Բայց վոչ կոմմունայում, այլ III հանրակացարանում (համալսարանի), արտակարգ ժողով է... Վլադիմիր Իլիչը վախճանվել է...

— Ի՞նչպես թե: Յերբ, — բացականչեցի յես, ցնցվելով. — չի կարող պատահել:

— Յերեկ յերեկոյան, ժամը 7-ին:

Յերեկոյան ժամը 7-ն էր: Յես արագությամբ վակեցի վառարանը և վաղեցի համալսարանի III հանրակացարանը: Թափվում էր ձյունը, սարսափելի քամի յեր, բոլոր կողմերից շտապում էյին ժողովի լուր ստացած ուսանողները: Յես վոչ մի բանի վրա ուշադրություն չէյի դարձնում և

գնում էյի արագ, համարյա վազում, իսկ գլխումս ընկերոջս հաղորդած ծանր բոթը կռվում եր գիտակցությանս հետ, վորը համառությամբ հրաժարվում եր ընդունել այն:

«Չի կարող լինել... սխալ ե... պրովոկացիա... Իլիչը չի կարող մեռնել... չպետք ե...» կայծակի արագությամբ անցնում էյին գլխովս, իսկ միաժամանակ մի բան ծակում եր. — մեռավ... մեռավ... մեռավ...

Կատարվածի կիսագիտակցությամբ յես ակումբի դահլիճը մտա, ուր արդեն շատ ժողովուրդ եր հավաքվել. շուտով դահլիճը լցվեց այնքան, վորքան հնարավոր եր, միաժամանակ սանդուխքների վրա խոնվել էյին դահլիճում տեղ չգտած ուսանողները: Շատերը, մեծ մասը, վոչինչ չգիտեյին, հանաքներ էյին անում, ծիծաղում...

Վարագույրը բացվեց: Բեմի վրա Վլադիմիր Իլիչի նկարն եր կարմիր շրջանակի մեջ, սև տախտակե ֆոնի վրա: Բոլորի դեմքերը լրջացավ, բոլորը լռեցին: Նախագահության միջից վեր կացավ կոլլեկտիվ բյուրոյի անդամ ընկեր Մեերսոնը:

— Ընկերներ, — դանդաղ արտասանեց նա, — յերեկ, յերեկոյան ժամը 7-ին, վախճանվել ե Վլադիմիր Իլիչ Լենինը...

Բոլորը մի մարդու նման վոտքի կանգնեցին և միասին յերգեցին թաղման քայլերգը: Մի քանիսը լալիս էյին: Յես ինձ, կարծես, յերագի մեջ էյի զգում: Այդ զիշեր յերկար ժամանակ յես չէի կարողանում քնել, իսկ յերբ քնեցի, յերազումս Վլադիմիր Իլիչին տեսա կենդանի, առողջ և յես խաղում էյի նրա հետ առաջվա նման:

Առավոտյան իրերիցս մի քանիսը վերցրի, վոտով քաղաք գնացի, տոմսակ ձարեցի և նոյն զիշերը ճանապարհ ընկա Մոսկվա:

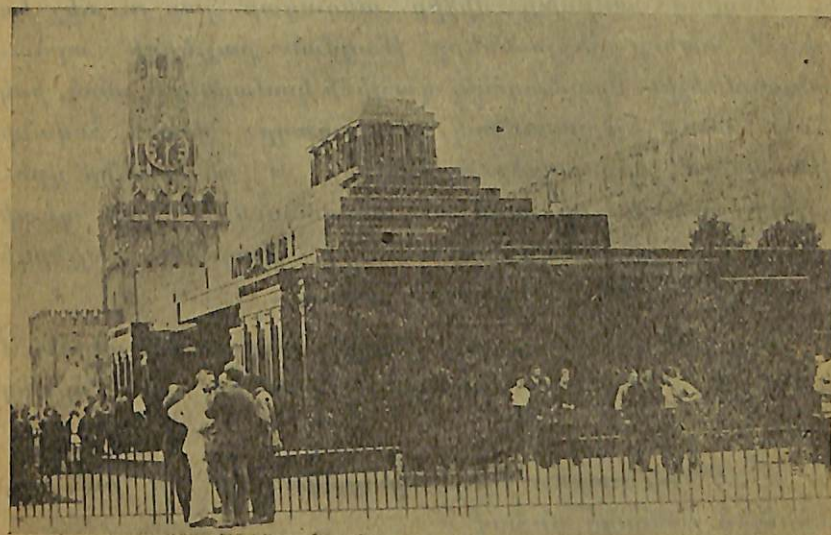
Մինչև հասա Մոսկվա, չկարողացա միանգամայն

համոզել ինձ, վոր Վլադիմիր Իլիչը ել չկա ես աշխարհում, թեև լրագրերում արդեն կարգացի նրա մահվան մասին: Յես չէի կարողանում ինձ պատկերացնել, վոր նա ել կարող ե մեռնել այնպես, ինչպես և ամեն մի մարդ, և մտածում էյի, վոր նա իրավունք չունի մեզնից հեռանալու: Նա պատկանում եր բոլորիս, և յես չգիտեյի, թե ինչպես կարելի յե ապրել առանց Իլիչի:

Սուգի դրոշակները, փողոցներում խոնված ահագին ժողովուրդը և Թատրոնական հրապարակում սև անվերջ, յերկար հյուսվող մարդկային կենդանի ժապավենը — բոլորը հիշեցնում էյին այդ հսկա վիշտը...

6. ՄՆԱՄ ԲԱՐԵՎ, ԻԼԻՉ

Չեռք բերելով անցատոմս, շտապեցի Միությունների Տունը: Միայն այնտեղ յես համոզվեցի, վոր այդ բոլորն



Լենինի դամբարանը Մոսկվայում Կարմիր երապարակի վրա:

իրականությունն է: Վերջին անգամ տեսա այն թանգազին
դեմքը. այլևս ուրախ չեմ, չեմ ծիծաղում, բայց զարմա-
նալի հանգիստ ու անշարժ, կասես Իլիչը քնած եր միայն:

Յես պատվոն պահակ կանգնեցի: Այդ կարճ վարկյա-
նին—5 րոպեյում յես վերջին անգամ մոտիկից նայեցի
նրան: Յես չկարողացա, առանց հայացքս հեռացնելու,
նայել նրան, վորովհետև յերևակայությունս կենդանացրեց
նրան, և յես սկսեցի տեսնել, թե նա ինչպես շարժվում է:
Յե՛վ յես լուրջայն ասում եյի. «Վեր կաց, Վլադիմիր Իլիչ,
ուրախացրո՛ւ բոլորին, ինչո՞ւ յես պառկել այստեղ և
լուր...»:

Ինձ փոխարինեցին, և յես հեռվից նայում եյի, թե
ինչպես դադաղի մոտից յերկու ճյուղով անվերջ հոսում եր
սև մարդկային կենդանի զետը, հոսում եր գիշեր ու ցե-
րեկ...

Անցնող ամբոխի միջից անդադար լաց ու ճիչ եր
լսվում. տխուր հնչյունները թաղման քայլերգի՝ արձա-
գանքում եյին Սյունազարդ դահլիճի կամարների տակ, իսկ
զետը հոսում եր շարունակ, և դադաղը, վորին հովանի
եյին անում չորս բարձր արմավենի և սև-կարմիր դրո-
շակներ, վորպես մի կղզի, հանգստանում եր սև զետի
ալիքների մեջ... Յե՛վ հնչյունները թաղման քայլերգի
տարածվում եյին, լայնանում, աճում...

Այդ օրերը ժողովուրդը վերջին անգամն եր տեսնում
իր Իլիչին: Յե՛վ Իլիչն առաջին անգամ եր լուռ նրանց
առաջ...

— Մ'նսա բարև, Իլիչ, — բացականչեց մի բանվոր,
անցնելով դադաղի մոտով:

Մ'նսա բարև, Իլիչ: Աշխարհը չի մոռանա քեզ, մա-

տաղ սերունդը անվում է քո ավանդներով, ապագան
միմիայն մեզ կը պատկանի:

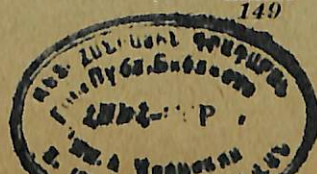
Դու սկսեցիր—մենք կը վերջացնենք: Հարկավոր չե
արտասովել:

Մե՛ծ ճարտարապետը թողեց մեզ նոր կյանքի հատա-
կազի՛ծը, —մենք կը կառուցենք այն:

«Մ'նսա բարև, Իլիչ»...

Գ. Լոգգաչե՛վ

Լենինգրադ, 1924 թ. փետրվ.



Թանգադին առաջնորդ Վ. Ի Լենինի մահը	56	} Թարգմանություն Գրիգոր Գրիգորի
«Մենք քեզ միայն դադարում տեսանք»	—	
«Լուռ եր, տխուր, ցուրտ եր սաստիկ	57	
Հունվարի 27-ին	58	
Առաջնորդի մահը	59	
Անփոփոխելին	60	
Լենինի հիշատակին	61	
«Մեռել ե...»	62	
Լենինի հիշատակին	—	
Իլիչի թաղումը	63	
Նրա գերեզմանը	—	
«Չենք հավատում»	64	
Հրաժեշտ	65	
«Միթե՞ պիտի սառի»	66	
Մանուկները	67	
Իլիչի մահվան առիթով	68	
Լենինի մահվան առիթով	70	
Ռազմական, Լենինյան	72	
Թաղման քայլերը	74	

ՄԱՍՆ III.

Վ. Ի. Լենինի կենսագրությունը	75	} Թարգմ. Զ. Սաչառլ.
Քույրը յեղբոր մասին	79	
Վ. Ի. Լենինի մանկության տարիները	84	
Իլիչի ծննդավայրում	87	
Հին բանվորի հիշողությունները Իլիչի մասին	89	
Պարագաներ, վորոնց մեջ աշխատել ե ընկ. Լենինը	90	
Լենինը վորպես մարդ	95	
Լենինն ու յերեխաները	98	} Թարգմ. Մարգարի
Խորհրդավոր վրանը	99	
Լենինի վրա կատարված մահավորձը Մոսկվայում	107	} Զ. Սաչառլ.
Գյուղացիների հրաժեշտը Իլիչին	115	
«Տուգանեց»	117	
Ծերուկ գեղջուկը Լենին մոտ	118	
Յոթ տարի (1917—1924)	121	



ԳԻՆՆ Ե 50 ԿՈՊ.

ար 1
գրք 1
—
2

„ԿԱՐՄԻՐ ԾԻԼԵՐ“

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՄՍԱԳԻՐ

Բ Ա Ժ Ա Ն Ո Ր Դ Ա Գ Ո Ն Ը

Տարեկան	.	.	.	.	.	.	.	.	3	ն.	50	կ.
6 ամիսը	.	.	.	.	.	.	.	.	1	ն.	80	կ.
3 »	.	.	.	.	.	.	.	.	—		90	կ.
№ ք	.	.	.	.	.	.	.	.	—		35	կ.

ՓՈՍՏԻ ԾԱԽՍԵՐԸ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԴՐՎՈՂԻ ՀԱՇՎԻՆ

Հասցեն՝ Թիֆլիս, Ռուսթավելի փող., № 31, Լուսժողկոմ, Գրական-Գեղար-
վեստական սեկցիա, «Կարմիր Ծիլեր»-ի խմբագրություն:
